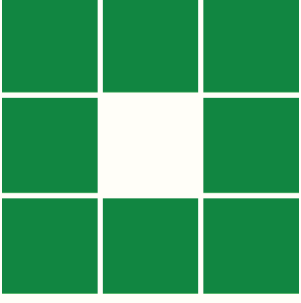

PLANLAMA

TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI YAYINI

Cilt | Sayı
25 | 3

Dört Ayda Bir Yayınlanır
ISSN 1300-7319

PLANLAMA

Editörler - Editors

Tuba İNAL ÇEKİÇ

YTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Tayfun KAHRAMAN

MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Yardımcı Editörler - Co-Editors

Süleyman BALYEMEZ

İstanbul Aydın Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Ahmet Kıvanç KUTLUCA

Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Yayın Kurulu - Editorial Board

Gürkan AKGÜN

Beylikdüzü Belediyesi / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Akif Burak ATLAR

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Duygu CİHANGER

ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi

Çare Olgun ÇALIŞKAN

MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Kumru ÇILGIN

MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Aysun KOCA

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Murat ÖLMEZ

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Ümit ÖZCAN

Serbest Şehir Plancısı / TMMOB Şehir Plancıları Odası

Ece Özden PAK

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Emre SEVİM

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı / TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi

Özlem ŞENYOL

Bornova Belediyesi / TMMOB Şehir Plancıları Odası

Hakem Kurulu - Reviewers

Mehmet Rifat AKBULUT
Müslüm AKINCI
Murat BALAMİR
Erbatur ÇAVUŞOĞLU
Tayfun ÇINAR
Erol DEMİR
İclal DİNÇER
Bülent DURU
Güliden ERKUT
Melih ERSOY

Yiğit EVREN
Haluk GERÇEK
Ferhan GEZİCİ KORTEN
Cengiz GİRİTLİOLU
Sezai GÖKSU
A. Emel GÖKSU
Zekai GÖRGÜLÜ
Nuran Zeren GÜLERSOY
Behzat GÜRKAN
Tolga İSLAM

Ruşen KELEŞ
Hüseyin Çağatay KESKİNOK
Biray KOLLUĞLU
Turgay Kerem KORAMAZ
Seda KUNDAK
Hürriyet ÖGDÜL
Ayşe Nur ÖKTEN
Semahat ÖZDEMİR
Pelin Pınar ÖZDEN
Cenk Yaşar ŞAHİN

Savaş Zafer ŞAHİN
Betül ŞENGEZER
Nilgün Görür TAMER
Sırma TURGUT
Ali TÜREL
Handan TÜRKÖĞLU
Asuman TÜRKÜN
Tolga ÜNLÜ
Murat Cemal YALÇINTAN
Sibel YARDIMCI

ISSN 1300-7319

TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın Yayın Organıdır

Oda birimlerine ve üyelere ücretsiz gönderilir

Yılda Üç Defa Yayınlanır (Mart, Temmuz, Kasım)

PLANLAMA Ulrich's ve Avery Index veri tabanlarında dizinlenmektedir.

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: TMMOB Şehir Plancıları Odası adına Orhan SARIALTUN

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

İletişim: planlama@planlamadergisi.org

Adres: Cihannüma Mah. Akdoğan Sok. Başar Apt. No:30 D:6-7 Beşiktaş/İSTANBUL

Tel: 0212 275 43 67

Faks: 0212 272 91 19

E-posta: planlama@planlamadergisi.org

İnternet adresi:

www.planlamadergisi.org

www.journalofplanning.org

www.jplanning.org

KARE YAYINCILIK tarafından tasarlanmıştır.

Basım tarihi: Mart, 2016

Yayın türü: Süreli yayın

Baskı adedi: 5000

Matbaa: Aydan Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş

Alinteri Bulvarı, 3364 Sokak No: 4, Ostim, Ankara

Planlama Dergisi TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın yayın organıdır. Planlama Dergisi planlama, tasarım, kent sosyolojisi ve kentsel ve bölgesel çalışma alanından orijinal makaleleri, araştırma özetlerini, kitap incelemelerini ve meslek alanına ilişkin güncel tartışma ve görüşleri yayınlamak üzere kurulmuştur. Oda üyelerine ücretsiz dağıtılan dergi; şehir ve bölge planlama alanındaki uygulama örneklerinin yanı sıra politika uygulamalarını, uygulama araçlarını ve sosyolojik çalışmaları meslektaşlarına ve okurlara ulaştırma çabasında olup yılda üç kez yayınlanmaktadır. Planlama Dergisi, 2013 yılı itibarıyla TÜBİTAK tarafından ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı listelerinde "Ulusal Hakemli Dergi" statüsüne alınmış olup Ulrich's ve Avery veritabanlarında dizinlenmektedir.

Dergide Türkçe ve İngilizce dillerinde makalelere yer verilmektedir. Araştırma makaleleri için yazı uzunluğu dipnotlar ve kaynakça dahil 9000, görüş ve araştırma özetleri için 2500 kelimedir. Tüm yazılar önce editör ve yardımcıları tarafından ön değerlendirmeye alınır ve incelenmeleri için danışma kurulu üyelerine gönderilir. Tüm yazılarda yazar adları gizlenerek anonim değerlendirme ve düzeltmeye başvurulur, gereken koşullarda yazarlardan yazıları hakkındaki soruları yanıtlaması ve eksikleri tamamlaması istenebilir. Dergide yayınlanmasına karar verilen yazılar yayına hazırlık sürecine alınır, bu aşamada tüm bilgilerin doğruluğu için ayrıntılı kontrol ve denetimden geçirilir, yayın öncesi şekline getirilerek yazarların kontrolüne ve onayına sunulur.

Dergiye yazı teslimi çalışmanın daha önce yayımlanmadığı ve Planlama Dergisi'nde yayımlanmasının editör ekibi tarafından uygun bulunduğu anlamına gelmektedir. Yazar(lar); çalışmanın yayımlanmasının kabulü itibarıyla yazıya ait her hakkı TMMOB Şehir Plancıları Odası'na devretmekte; izin almaksızın çalışmayı başka bir dilde ya da yerde yayımlamayacaklarını kabul etmektedir(ler)*. Gönderilen yazı daha önce herhangi bir toplantıda sunulmuş ise toplantı adı, tarihi ve düzenlendiği şehir dipnotta belirtilmelidir. Lisansüstü tez çalışmalarından üretilmiş yazılarda tezin ismi ve hazırlandığı kurum yazının başında dipnot ile belirtilmelidir.

*Telif hakkı devir işlemleri, makaleniz yayın kurulu ve hakemlerce onaylandıktan sonra, makaleniz yayına hazırlanma aşamasında yayıncı tarafından e-posta ile gerçekleştirilecektir.

KATEGORİLER

Araştırma Makaleleri: Makale kategorileri kısmında belirtilen alanlarda yeterli bilimsel inceleme, gözlem ve araştırmalara dayanarak bir sonuca ulaşan orijinal ve özgün çalışmalardır. Türkçe yazılmış makaleler Türkçe başlık, Türkçe özet ve anahtar kelimeler, İngilizce başlık, İngilizce özet ve anahtar kelimeler ile giriş, materyal, metot, bulgular, tartışma, sonuç ve kaynaklar bölümlerinden oluşmalı; metin, tablo, şekil vd. dahil 9000 kelimeyi aşmamalıdır. İngilizce makaleler ise İngilizce başlık, İngilizce özet ve anahtar kelimeler ile Türkçe başlık, Türkçe özet ve anahtar kelimelere sahip olmalı; Türkçe makale yazım kurallarında belirtilen bölümlerden oluşmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetlerin her biri 200-400kelimeden oluşmalıdır.

Derleme Yazılar: Makale kategorileri kısmında belirtilen alanlarda güncel ve önemli bir konunun ve/veya yazarın kendi görüş ve araştırmalarından elde ettiği sonuçların değerlendirildiği özgün yazılardır. Bu yazıların başlık ve özet bölümleri orijinal araştırma makalesi formatında yazılmalı, bundan sonraki bölümleri giriş, metin ve kaynaklardan oluşmalı ve 2500 kelimeyi geçmemelidir.

Yukarıda belirtilenlerin yanı sıra Planlama Dergisi'nde görüş yazısı ve kitap inceleme kategorileri dışındaki **(çeviri, yarışma sunumları, araştırma özetleri, oda görüşü ve değerlendirmeler)** başlıklarında yer alan yazılar yayın kurulu ve editör süzgecinden geçtikten sonra yayımlanır.

Makale Başvurusu: Planlama Dergisi'ne makale başvuruları çevrimiçi olarak kabul edilmektedir. Planlama Dergisi'nin web sayfasında (www.planlamadergisi.org/www.journalofplanning.org/www.jplanning.org) "çevrimiçi makale gönder" ya da "journalagent" sekmesini kullanarak makale başvurusu yapılır.

MAKALE HAZIRLAMA DETAYLARI

Yazıların Hazırlanması: Yazılar (A4) kağıda, 11 punto büyüklükte "Arial" yazı karakterinde iki satır aralıklı olarak hazırlanmalıdır. Sayfanın her bir yüzünde üçer cm boşluk bırakılmalı ve tüm sayfalar numaralandırılmalıdır.

Ana Metin Dökümanı: Sayfalara göre sıralama, tam metin, kaynakçave var ise teşekkür sayfası şeklinde yapılmalıdır. Makaleye ilişkin isim, yazar adı özet ve anahtar kelimeler çevrimiçi makale gönderme sisteminde istenilecek olup ayrı bir döküman olarak sisteme yüklenememektedir.

Başvuru mektubu: Başvuru mektubunun ayrı bir döküman olarak sisteme yüklenmesi gerekmektedir

olup; yazının tüm yazarlar tarafından okunduğu, onaylandığı ve orijinal bir çalışma ürünü olduğu ifade edilmelidir. Bunlara ek olarak; yazının başlığı, yazarların adı, soyadı ve unvanları, çalışmanın yapıldığı kurumun adı ve şehri, eğer varsa çalışmayı destekleyen fon ve kuruluşların açık adları yer almalıdır. Bu sayfaya ayrıca “yazışmadan sorumlu” yazarın isim, açık adres, telefon, faks, mobil telefon ve e-posta bilgileri eklenmelidir.

Tablo, şekil, grafik ve fotoğraflar: Tüm tablo, şekil ve grafikler ayrı metin dosyalarında ve her birinin altına numaraları ve açıklayıcı bilgiler yazılmış olarak gönderilmelidir. Şekillerin ana metin içerisindeki yerleri metin içinde ayrı bir paragraf açılarak yazı ile (örneğin “Şekil 1 burada yer alacaktır” ifadesi kullanılarak) belirtilmelidir.

Gönderilen yazılarda kaynakça gösteriminde uluslararası geçerliliği olan “APA 6.0 Yazım Kuralları ve Kaynak Gösterim Biçimi” kullanılacaktır;

KİTAP REFERANSLARI

Tek yazarlı kitap:

Abisel, N. (2006). Sessiz Sinema. Ankara: Deki.

Zizek, S. (2009). Matrix: Ya da Sapkınlığın İki Yüzü. Bahadır Turan (Çev.). İstanbul: Encore.

Çok yazarlı kitap:

Abisel, N., Arslan, U.T., Behçetoğulları, P., Karadoğan, A., Öztürk, S.R. & Ulusay, N. (2005). Çok Tuhaf Çok Tanıdık. İstanbul: Metis.

Editörlü kitap:

Özbek, M. (Ed.) (2005). Kamusal Alan. İstanbul: Hil.

Editörlü kitapta bölüm:

Kejanlıoğlu, B. (2005). Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı. Meral Özbek (Ed.), Kamusal Alan içinde (s. 689-713). İstanbul: Hil.

Birden çok baskısı olan kitap:

Strunk, W. Jr. & White, E. B. (2000). The Elements of Style (4. Baskı). New York: Longman.

Sadece elektronik basılı kitap:

O’Keefe, E. (n.d.). Egoism & the costs in Western values. Erişim: <http://www.onlineoriginals.com/showitem.asp?item=135>

Kitabın elektronik versiyonu:

Freud, S. (1953). The method of interpreting dreams: An analysis of a specimen dream.

J. Strachey (Ed. & Trans.), The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud (Vol. 4, pp. 96-121). <http://books.google.com/books> (Özgün eser 1900 tarihli)

Shotton, M. A. (1989). Computer addiction: A study of computer dependency [DX Reader version]. Retrieved from <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index.asp>

Schiraldi, G. R. (2001). The post-traumatic stress disorder sourcebook: A guide to healing, recovery, and growth [Adobe Digital Editions version]. doi: 10.1036/00713937

Elektronik adresten yararlanılan kaynakta, kaynağın erişilebileceği URL verilir:

<http://www.bianet.org/bianet/toplum/119375-avatar-in-sozde-solculugu-uzerine>

Elektronik makaleler varsa digital object identifier (DOI) numarası belirtilmelidir.

Von Ledebur, S. C. (2007). Optimizing knowledge transfer by new employees in companies. Knowledge Management Research & Practice. Advance online publication. doi: 10.1057/palgrave.kmrp.8500141

Çok ciltli çalışmalar:

Pflanze, O. (1963-1990). Bismarck and the Development of Germany (Cilt 1-3). Princeton, NJ: Princeton University Press.

Metin içinde: (Pflanze, 1963-1990)

Çok ciltli çalışmalarda tek cilt kullanımı:

Pflanze, O. (1990). The Period of Fortification, 1880-1898: Cilt 3. Bismarck and the Development of Germany. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Daha önceki bir baskının yeni basımı:

Smith, A. (1976). An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. E. Cannan (Ed.). Chicago: University of Chicago Press. (İlk baskı 1776). Metin içinde: (Smith, 1776/1976)

Kitaptan çevrilmiş bölüm:

Weber, M. (1958). The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism. T. Parsons (Çev.). New York: Charles Scribner's Son. (İlk baskı. 1904-1905).

Metin içinde: (Weber, 1904-1905/1958)

MAKALE REFERANSLARI

Rapor ve teknik makaleler:

Gencil Bek, M. (1998). Medscape Turkey 2000 (Report No. 2). Ankara: BAYAUUM.

Dergiden tek yazarlı makale:

Aktay, Y. (1999). Aklın Sosyolojik Soykütüğü: Soy Akıldan Tarihsel ve Toplumsal Akla Doğru. Toplum ve Bilim, 82, 114-140.

Dergiden çok yazarlı makale:

Binark, F. M.,Çelikcan, P. (1998). Mahremin Müzakereye Çağırılması ve Yıldı Örneği. Kültür ve İletişim, 1 (2), 197-214.

Elektronik dergiden makale:

Conway, P. (2003). Truthandreconciliation: Theroad not taken in Nambia. Online Journal of PeaceandConflictResolution, 5 (1) (varsa doi numarası, yoksa URL verilir. URL örneği: http://www.trinstitute.org/ojpcr/5_1conway.htm)

Kaynağa ait sayfanın adresi (URL) ya da varsa sadece doi numarası yeterlidir.

Yazarı belli olmayan editör yazısı:

Editorial: "What is a disaster" andwhydoesthisquestionmatter? [Editorial•]. (2006). Journal of ContingenciesandCrisis Management, 14, 1-2.

Elektronik gazete makaleleri:

Çetin, Ö. (2010, 21 Ocak). Televizyon alışkanlıklarımız IPTV ile değişecek.

www.hurriyet.com.tr

DİĞER REFERANSLAR

Yazarı belli olmayan gazete ve dergi yazıları için:

The United StatesandtheAmericas: OneHistory in TwoHalves. (2003, 13 Aralık). Economist, 36.

Strongafterchockscontinue in California. (2003, 26 Aralık). New York Times [Ulusal Baskı.]. s.23.

Metin İçinde:(United StatesandtheAmericas, 2003) (Strongaftershock, 2003)

Yazarı belli olan gazete ve dergi yazıları için:

Bruni, F. (2003, 26 Aralık). Popepleadsforendtoterrorismandwar. New York Times, s.21.

Tanıtım yazıları:

Orr, H. A. (2003, 14 Ağustos). What's not in yourgenes. [Review of thebook Nature vianurture: Genes, experience, andwhatmakes us human]. New York Review of Books, 50, 38-40.

Basılmamış tezler, posterler, bildiriler:

YÖK'den indirilmiş ise URL adresi de künye bilgileri sonuna verilir.

Sarı, E. (2008). Kültür Kimlik ve Politika: Mardin'de Kültürlerarasılık. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ansiklopediler:

Balkans: History. (1987). EncyclopaediaBritannica içinde (15. Baskı. Cilt. 14, s. 570- 588). Chicago: EncyclopaediaBritannica.

Metin İçinde:(Balkans: History, 1987)

Sözlükler:

Gerrymander. (2003). Merriam-Webster'scollegiatedictionary (11. Baskı). Springfield, MA: Merriam-Webster's.

Metin İçinde:(Gerrymander, 2003)

Görüşme:

Arroyo, GloriaMacapagal. (2003). A time forPrayer. Michael Schuman ile söyleşi. Time. 28 Temmuz 2003. Erişim Tarihi 13 Ocak 2004,

DEĞERLENDİRME VE BASIM SÜRECİ

Ön Değerlendirme: Dergi ön değerlendirmeyi tüm makale kategorileri için uygulamaktadır. Tüm makaleler dergi editör ekibi tarafından incelenir ve uygun bulunan makaleler ön değerlendirme amacıyla yayın kuruluna iletilir. Tüm makaleler editörlerce dergi yazım kuralları ve bilimsel içerik açısından değerlendirilir. Gerekli görüldüğünde yazıda istenen değişiklikler yazara editörlerce yazılı olarak bildirilir.

"Araştırma Makaleleri", ön değerlendirme sonucunda uygun bulunursa, yayın kurulu tarafından ilgili hakemlere gönderilerek "değerlendirme" süreci başlar.

Yazının Sorumluluğu: Yazarlar basılmış halde olan makalelerinde bulunan bilgilerin tüm sorumluluğunu üstlenirler. Dergi bu makalelerin sorumluluğunu üstlenmez.

Basım Hakkı: Dergide Basılmış bir Makalenin tamamı veya bir kısmı, makaleye ait resimler veya tablolar Planlama Dergisi editörü ve Planlama Dergisi yayın Kurulu, bilgisi ve yazılı izni olmadan başka bir dergide basılamaz.

Gerekli Bilgiler: Dergi editörü ya da yayın kurulu ön değerlendirme sürecinde gerek duyduklarında makalenin dayandığı verileri incelemek için yazardan isteyebilirler. Bu nedenle yazara kolay ulaşımı sağlayacak adres ve diğer iletişim araçlarının başlık sayfasında yer alması önemlidir.

The Journal of Planning is an official publication of UCTEA, Chamber of Urban Planners. It is an anonymously peer-reviewed e-journal including original articles, research briefs, book reviews and viewpoints on planning, design, urban sociology and urban and regional studies. The journal has been published three times annually distributed free to the members attempting to reach colleagues and readers through implementation case studies and tools in urban and regional planning field as well as politics and sociology. Planning is indexed in Ulrich's and Avery data bases and to be recognized as national refereed journal in the Social Science Data Base of ULAKBIM by TUBITAK.

Manuscripts could be submitted in English or in Turkish. Preferred length for manuscripts (including notes and references) is 9000 words for articles, and 2500 words for viewpoints or research briefs. All submissions are first initially reviewed by the editors, then sent to reviewers. Evaluation process is carried anonymously. If necessary, further information might be requested from the authors. The manuscripts accepted to be published, are passed through the detailed control for the accuracy and then submitted for approval of the author before publication.

Submission of a manuscript implies: that the work has not been published before and that its publication in The Journal of Planning is approved by all editors. The author(s) transfer(s) the copyright to UCTEA (Chamber of Urban Planners) after the acceptance, and the author(s) guarantee(s) that the manuscript will not be published elsewhere in any other language without the consent of the Chamber*. If the manuscript has been presented at a meeting, this should be stated together with the meeting name, date and the place of the meeting. If the manuscript has been generated as a part of a postgraduate thesis, this should be stated together with the thesis name and institution.

*Copyright transfer process will be fulfilled via e-mail -send by publisher- during the publication preparations, after your article approved.

CATEGORIES

Research Articles: These are the manuscripts that have an original and genuine conclusion based on a sufficient scientific study, observation and research. Articles in Turkish must have title, summary and keywords in both Turkish and English in addition to Turkish introduction, material and method, findings, disputes, conclusion and references. There is a 9000 words limit for the research articles including the text, tables and figures. Articles in English must have title, summary and keywords in English and both in Turkish also has to be written according to the manuscript preparation guide for the Turkish articles. The limit for the abstracts in all languages is between 200 to 400 words.

Collation Articles: These are the manuscripts written about the topics listed above that also reflect and evaluate the opinion and research results of the author over an important contemporary issue. The manuscript's title and summary parts shall be in the same format as Research Articles and shall continue with introduction, main text and references. The article must not be more than 2500 words.

In addition, the manuscripts apart from viewpoint articles, book reviews and others (**translations, presentation of competitions, research reviews, review of chamber and assessment**) are accepted to be published in The Journal of Planning after they are approved by editor and Editorial Board.

Application: Applications are only accepted online. Please see the link: www.planlamadergisi.org or www.journalofplanning.org or www.jplanning.org and proceed application through "Online Manuscript Submission" or "Journal Agent" tab.

ARTICLE PREPARATION DETAILS

Article Preparation: Articles should have double-line spacing, leaving margin (3 cm) on both sides. The font size (11 points) and style (Arial) of the main text should be uniformly taken into account. All pages of the main text should be numbered consecutively.

Main Text Document: Ordering should be like; main text, references and thank-you note if available. Article title, abstract, keywords and author name(s) will be requested in online manuscript application system and can not be uploaded as a separate document.

Application Letter: **Application letter should be uploaded as a separate document.** It must contain a brief statement that the article has been read and approved by all authors, that

it has not been submitted to, or is not under consideration for publication in another journal. In addition, article title, authors's name, surname and titles, institutions and places, if available supporting institution and fund name. Besides, it should be written that; name, address, telephone number, mobile phone number and e-mail address of the corresponding author.

Figures, illustrations, tables and photos: All figures and tables should be numbered in the order of appearance in the text. The desired position of figures and tables should be indicated in the text. Legends should be included in the relevant part of the main text.

The articles' reference must be written according to the international APA 6.0 Formatting and Style Guide:

BOOK REFERENCES

Single Author Book:

Zizek, S. (2009). Matrix: Ya da Sapkınlığın İki Yüzü. Bahadır Turan (Çev.). İstanbul: Encore.

Multi-Author Book:

Abisel, N., Arslan, U.T., Behçetoğulları, P., Karadoğan, A., Öztürk, S.R. & Ulusay, N. (2005). Çok Tuhaf Çok Tanıdık. İstanbul: Metis.

Edited Book:

Özbek, M. (Ed.) (2005). Kamusal Alan. İstanbul: Hil.

Edited Book Chapter:

Kejanlioğlu, B. (2005). Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı. Meral Özbek (Ed.), Kamusal Alan içinde (s. 689-713). İstanbul: Hil.

Edition other than the First:

Strunk, W. Jr. & White, E. B. (2000). The Elements of Style (4. Baskı). New York: Longman.

Only Electronically Printed Book / e-Book as Main Reference:

O'Keefe, E. (n.d.). Egoism & the costs in Western values. date
<http://www.onlineoriginals.com/showitem.asp?item=1135>

Electronic Version of the Book / e-Book Version of Main Reference:

Freud, S. (1953). The method of interpreting dreams: An analysis of a specimen dream.

J. Strachey (Ed. & Trans.), The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud (Vol. 4, pp. 96-121).

<http://books.google.com/books> (Original edition is dated 1900)

Shotton, M. A. (1989). Computer addiction: A study of computer dependency [DX Reader version]. Retrieved from
<http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index.asp>

Schiraldi, G. R. (2001). The post-traumatic stress disorder sourcebook: A guide to healing, recovery, and growth [Adobe Digital Editions version]. doi: 10.1036/00713937

Web Links as Online References:

<http://www.bianet.org/bianet/toplum/119375-avator-in-sozde-solculugu-uzerine>

Article From an Online Periodical with DOI Assigned

Von Ledebur, S. C. (2007). Optimizing knowledge transfer by new employees in companies. Knowledge Management Research & Practice. Advance online publication. doi: 10.1057/palgrave.kmrp.8500141

e-Newspaper Articles/Columns:

Çetin, Ö. (2010, 21 Ocak). Televizyon alışkanlıklarımız IPTV ile değişecek.

www.hurriyet.com.tr

Multivolume Work:

Pfanz, O. (1963-1990). Bismarck and the Development of Germany (Cilt 1-3). Princeton, NJ: Princeton University Press.

Single volume in a Multivolume Work:

Pfanz, O. (1990). The Period of Fortification, 1880-1898: Cilt 3. Bismarck and the Development of Germany. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Earlier Version of Former Edition:

Smith, A. (1976). An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. E. Cannan (Ed.). Chicago: University of Chicago Press. (İlk baskı 1776). Metin içindeyse: (Smith, 1776/1976)

Translation:

Weber, M. (1958). The Protestant Ethic and The Spirit of Capitalism. T. Parsons (Çev.). New York: Charles Scribner's Son. (İlk baskı. 1904-1905).

If in text: (Weber, 1904-1905/1958)

ARTICLE REFERENCES

Reports and Technical Articles:

Gencil Bek, M. (1998). Medscape Turkey 2000 (Report No. 2). Ankara: BAYAU.

Single Author Article from a Journal:

Aktay, Y. (1999). Aklın Sosyolojik Soykütüğü: Soy Akıldan Tarihsel ve Toplumsal Akla Doğru. Toplum ve Bilim, 82, 114-140.

Multi Author Article from a Journal:

Binark, F. M., Çelikcan, P. (1998). Mahremin Müzakereye Çağırılması ve Yıldı Örneği. Kültür ve İletişim, 1 (2), 197-214.

e-Journal Articles:

Conway, P. (2003). Truth and reconciliation: The road not taken in Nambia. Online Journal of Peace and Conflict Resolution, 5 (1) (If it has doi its number if it doesn't have a doi then URL shall be given. URL sample: http://www.trinstitute.org/ojpcr/5_1conway.htm)

Article of an Unknown Editor:

Editorial: "What is a disaster" and why does this question matter? [Editorial*]. (2006). Journal of Contingencies and Crisis Management, 14, 1-2.

OTHER REFERENCES

Unknown Editor Articles of Newspaper and/or Journal:

The United States and the Americas: One History in Two Halves. (2003, 13 Aralık). Economist, 36.

Strong after shocks continue in California. (2003, 26 December). New York Times [National Edition]. s.23.

If in text: (United States and the Americas, 2003) (Strong after shock, 2003)

Newspaper and/or Journal Articles:

Bruni, F. (2003, 26 Aralık). Pope pleads for end to terrorism and war. New York Times, s.21.

White Papers:

Orr, H. A. (2003, 14 Ağustos). What's not in your genes. [Review of the book Nature via nurture: Genes, experience, and what makes us human]. New York Review of Books, 50, 38-40.

Unpublished thesis, posters and articles:

If it's downloaded from YÖK page, URL address and information shall be given at the end.

Sarı, E. (2008). Kültür Kimlik ve Politika: Mardin'de Kültürlerarasılık. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

An Encyclopedia Entry:

Balkans: History. (1987). Encyclopaedia Britannica (15. Baskı. Cilt. 14, s. 570- 588). Chicago: Encyclopaedia Britannica.

If in text: (Balkans: History, 1987)

Dictionary:

Gerrymander. (2003). Merriam-Webster's collegiate dictionary (11. Edition). Springfield, MA: Merriam-Webster's.

If in text: (Gerrymander, 2003)

Interviews:

Arroyo, Gloria Macapagal. (2003). A time for Prayer. Michael Schuman ile söyleşi. Time. 28 Temmuz 2003. [Accessed: 13 Ocak 2004]

EVALUATION AND PUBLISHING PROCESS

Pre-evaluation: Pre-evaluation is mandatory for all manuscripts. All manuscripts are reviewed by the editor and appropriate manuscripts are sent to the editorial board and reviewed in terms of scientific concept. All manuscripts are subject to editing and, if necessary, authors are asked for responses to outstanding questions or for addition of any missing information.

"Research Articles" that are found appropriate are sent to the referees for reviewing by the editorial board.

Liability of the Article: The author has the complete liability of the content of the printed manuscript. The Journal of Planning has no responsibility over the information given within the text.

Right to Publish: Without the written permission of the editor and the editorial board of The Journal of Planning, manuscripts can not be fully or partly published in any other journal.

Further Information: The editors or the editorial board have the right to ask to make further research on the fact that the manuscript is based on. Therefore, communication information (address and other) of the author must be given in the title page.

PLANLAMA

İçindekiler/Content

Editörden xi

GÖRÜŞ / VIEW

ŞPO Bursa Şubesi Üye Anketi Değerlendirmesi

Evaluation of UCTEA Chamber of City Planners Bursa Branch Membership Survey

Tunç G 159

TRAI Düzey 2 Bölge Planı (2014–2023); Planlama Süreci ve Kapsamı

TRAI NUTS II Regional Development Plan (2014–2023); Planning Process and Content

Toy S 171

DERLEME / REVIEW

Yaratıcı Endüstrilerin Yerel Ekonomilerdeki Önemi ve Tasarımın Bu Endüstrilere Katkısı

The Importance of Creative Industries in the Local Economy and The Contribution of Design to Creative Industries

Hocaoğlu D 189

ARAŞTIRMALAR / ARTICLES

Enerji Verimliliği Temasının Türkiye Şehir Planlama Sistemine Entegrasyonu: Lapseki Kenti İçin Bir Yaklaşım

Integration of The Energy Efficiency Theme Into The Urban Planning System of Turkey:

An Approach For The City of Lapseki

Sinmaz S 195

Ebeveynlerin Fiziksel Çevreye Yönelik Algısının Çocukların Fiziksel Aktivite Düzeylerine Etkisi

The Effect of Perceived Physical Environment on Children's Physical Activity

Ekşioğlu Çetintahra G, Çubukçu E 205

Yer Seçimi Sürecinde Yeni Yerleşim Alanları Üretiminin Doğal Yapı ve Planlar ile İlişkisinin

Yeniden Düşünümesi - Küçükçekmece İlçesi – Atakent Mahallesi Örneği

Re-thinking the Relationship Between Natural Conditions and Plans in the Production of New Residential

Areas in the Site Selection Process, Case study: Kucukcekmece – Atakent District

Küçükali UF 212

Biyokütle enerjisi Karacabey'in kırsal kalkınması için bir potansiyel olabilir mi?

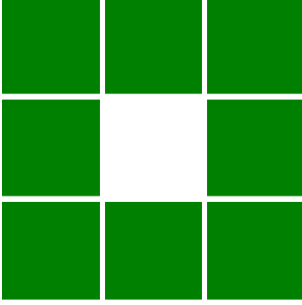
Can biomass energy be a potential for rural development? A roadmap for Karacabey (Bursa)

Balcı P, Evren Y 227

KİTAP İNCELEME / BOOK REVIEW

Bir Başkentin Anatomisi 1950'lerde Ankara

Ülkenli ZK 238

Planlama alanında önemli yayınlar arasındaki yeri gün geçtikçe sağlamlaşan Planlama Dergisi; 2015 yılının ikinci sayısında da görüş, derleme ve hakem sürecinden geçmiş araştırma makaleleriyle sizlere meslek alanında özgün çalışmalar sunmaktadır. Bu doğrultuda; 5366 Sayılı Yenileme Yasası'nı Perşembe Pazarı örneği üzerinden inceleyen bir görüş yazısının yanı sıra; Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin plan kararlarını 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası kapsamında değerlendiren bir derlemeye yer verilmiştir.

Kentsel dönüşüm öncesi kentsel yaşam kalitesi araştırmasına yönelik yöntem önerisini Ataşehir Barbaros Mahallesi üzerinden tartışmaya açan, mevcut yığılmaların kümelenmeye dönüşümünde ilişkilerin mekânsal dağılımını inceleyen araştırma makalelerine yer verildi. Türkiye'deki İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasında 2. düzey bölgeleri lojistik firmaların dağıtım sistemleri ile yeniden ele alan bir araştırma ve Mersin Erdemli örneği üzerinden Akdeniz Bölgesi'nde kentleşme sürecinin kırsal bileşenlerini tartışan diğer bir araştırma makalesi ile bölgesel ölçekte çalışmaların ağırlıkta olduğu bu sayımızda yer buldu. Son olarak, LGBTT bireylerin buluşma noktası olarak kullandığı mekanları şehir planlama çerçevesinden irdeleyen bir araştırmayla dergimizin bu sayısını siz değerli okuyucularımıza sunuyoruz.

Bu sayıda katkısı bulunan tüm yazarlara ve hakemlere tek tek teşekkür eder, kentsel ve bölgesel çalışma alanlarından orijinal makalelerinizi, araştırma özetlerinizi, kitap incelemeleri ile meslek alanına ilişkin güncel tartışma ve görüşlerinizi meslektaşlarımızın yanı sıra tüm okurlarımıza sunmak üzere yayın kurulumuza iletmenizi bir kez daha belirtmek isteriz.

Yayın Kurulu

GÖRÜŞ / VIEW

TMMOB ŞPO Bursa Şubesi Üye Anketi Değerlendirmesi

*Evaluation of UCTEA Chamber of City Planners Bursa Branch Membership Survey***Gülçin Tunç**

Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Bursa

Giriş

Çalışmalarına destek vermeye çabaladığım ve yedek yönetim kurulu üyesi olarak da bağım olan TMMOB Şehir Plancıları Odası Bursa Şubesi 8. Dönem Yönetim Kurulu, 2015 senesinin yaz aylarında üyelerine yönelik bir anket çalışması yaptı. Anket, Şubenin yetki ve sorumluluk alanına giren illerdeki (Balıkesir, Bilecik, Bursa, Eskişehir, Çanakkale, Kütahya, Yalova) tüm oda üyesi plancıları hedef aldı ve üyelerin kariyer geçişleri, çalışma koşulları ve planlama deneyimlerine ait bilgiler ile Şube faaliyetleriyle ilgili görüşlerinin alınmasını amaçladı. Bu yazıda¹; hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarını yürüttüğüm söz konusu anketin sonuçları tartışılacaktır.

Tartışma, Şube çalışmalarının değerlendirilmesi ile ilgili verilere odaklanmayı amaçlamakla birlikte ankete katılan plancıların kariyer durumları ve çalışma şartlarına dair verilere de yer verilecektir; çünkü, üyelerin Şube Yönetim Kurulu'nun etkinliği hakkında yaptıkları değerlendirmeler ve meslek odasından beklentileri önemli bir oranda çalıştıkları kurumlardaki deneyimleri tarafından belirlenmektedir. Sunulan sonuçların başta ŞPO Genel Merkez ve Şubelerde görev alan/ almayı düşünenler olmak üzere tüm plancılar açısından yönlendirici olmasını ve meslek örgütülüğümüzün iyileştirilmesi ve güçlendirilmesine katkı yapmasını umuyoruz.

Araştırma yöntemi ve veri analizi

Seçenekli ve açık uçlu sorulardan oluşan anket Haziran ve Temmuz 2015 aylarını kapsayan dönemde, çevrimiçi anket yapım hizmeti veren bir web sitesi üzerinden yapıldı. Anket linki ŞPO Bursa Şubesi üyelerinin e-posta adreslerine, ankete katılımlarını rica eden ve anketin öneminden bahseden kısa bir açıklama metni ile birlikte gönderildi. Katılım sayısının artırılması için benzer bir e-posta on günlük devirlerde tüm Şube üyelerine iki kez daha iletildi. Değerlendirmede sorulara geçerli yanıt veren toplam 96 plancının yaptığı katkı esas alındı. ŞPO Bursa Şube'nin Temmuz 2015 itibarıyla toplam kayıtlı üye sayısının 235 olduğu hesaba katıldığında 96 kişilik katılımcı grubunun, araştırma evreninin/ hedef evrenin (ŞPO Bursa Şubesi'ne kayıtlı tüm şehir plancıları) yaklaşık %41'ini oluşturduğu anlaşıyor. Bu oranının yeterliliğini değerlendirebilmek için öncelikle araştırmanın amacı ve örneklem seçimi ni yönlendiren etmenlerin ele alınması gerekiyor. Cohen vd. (2005)'nin de belirttiği gibi örneklem büyüklüğü konusunda her araştırma için geçerli olacak kesin büyüklüklerden söz edilemiyor. Kullanılan örneklem büyüklüğü, araştırmanın amacına, hedef evrenin özelliklerine (büyüklüğü, heterojenliği, ulaşılabilirliği vb.) ve çalışmayla ilgili zaman ve maliyet şartlarına bağlı olarak değişiyor.

ŞPO Bursa Şubesi'ne kayıtlı şehir plancılarına anket uygulanma-

¹ Bu yazının son haline ulaşmasında katkısı olan Bursa Şube üyesi şehir plancılarına çok teşekkür ederim.

sında iki temel amaç vardı: birincisi, farklı kurumlarda çalışan üyelerin planlama deneyimleri ve çalışma koşullarını ortaya çıkarmak; ikincisi ise üyelerin Şube çalışmalarıyla ilgili değerlendirmeye, görüş ve önerilerini öğrenmek. Seçilecek örneklemin Şube üyelerini temsil etmesi, yani anket sonuçlarını Şube'nin tümü için genelleylebilmek istenen bir çıktıydı. Farklı kurumlardaki plancıların karşılaştırılması da amaçlandığından, ideal şartlar altında, şu basamakları izleyecek bir örneklem seçim yöntemi en güvenilir yol olacaktı: a) belirli istatistiki kabuller ışığında hazırlanan tablolardan yararlanarak örneklem büyüklüğünü belirlemek² b) Şube'ye kayıtlı plancıların Şube yetki alanındaki illere dağılımını temel alarak toplam örneklemi yedi il arasında bölüştürmek c) kota örneklem yöntemini³ izleyerek, yani her bir ildeki kurum dağılımlarını göz önüne alarak, hangi ilde ve hangi kurumda kaç anket uygulanacağını tespit etmek d) örneklem sayısı belirlenen alt gruplarda anket uygulanacak kişileri basit tesadüfi örneklem yöntemini kullanarak seçmek.

Ancak, bu basamakları hayata geçirmek yönünde bazı engeller vardı. Sözü edilen örneklem seçimi yöntemi takip edilirse Şube listesinden -araştırmanın amacına uygun ölçütler üzerinden seçilecek- belli üyelere anketi göndermek ya da anket ziyareti yapmak gerekecekti. Bu her ne kadar bilimsel araştırma yönteminin bir gerekliliği ise de bir seçim yapmanın üyeler arasında bazı şüphelere ve hoşnutsuzluklara yol açabileceği endişesi vardı. Ayrıca, oluşabilecek olumsuz bir algının anket sorularına verilecek yanıtları etkilemesi olasılığı söz konusuydu. Dolayısıyla, anketin üyeler tarafından Şube yönetiminin seçimli bir dayatması olarak algılanmaması ve yanıtların etki altında kalmasının önlenmesi amaçlarıyla araştırmanın gönüllü örneklem seçimi⁴ üzerinden yürütülmesine karar verildi. Şube'de çalışan işgücünün ve maddi imkanların kısıtlılığı da daha pratik olan bu örneklem seçim yönteminin benimsenmesinde etkili oldu.

Örneklem seçimi ve anket uygulama süreci ile ilgili bu kısıtlılıklara karşın, ankete gönüllü katılım gösteren 96 plancının oluşturduğu çalışma grubunun⁵ hedef evrende sahip olduğu %41'lik payın analiz için yeterli ve mevcut eğilimleri gösterme açısından anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamda, Cohen vd. (2005) basit istatistiki analiz yapılabilmesi için gerekli asgari katılımcı sayısının 30 olduğunu, Gay (1987 aktaran Arlı ve Nazik, 2010) betimsel araştırmalarda en az %10 örneklem alındığını ve küçük evrenlerde %20'ye ihtiyaç duyulduğunu söylemektedir. 235 kişilik küçük bir evreni hedef alıp bu evrenin %41'ine ulaşan ŞPO Bursa Şube anket çalışmasının “ne?”, “ne tür?”, “hangi?” sorularına odaklanarak mevcut durumu saptamaya yönelik betimsel bir araştırma olduğu da düşünülürse

ankete katılan çalışma grubundan elde edilen ve SPSS 13.0 programı kullanılarak değerlendirilen veriler anlamlı sonuçlar elde etmek için yeterlidir.

Son olarak, her ne kadar katılımcılar kota örneklem yöntemi ile seçilmemişse de anketi dolduran plancıların ve Bursa Şube üyesi tüm plancıların farklı kurumlara dağılımları arasında çok büyük sapmalar yoktur; farklılık genel olarak en fazla $\pm\%5$ civarındadır (Bkz. Tablo 1). En büyük sapma özel büroda ücretli çalışanlar kategorisinde görülmektedir. Bursa Şube kayıtlarında kurumu bilinmeyen üyelerin bir kısmı büro çalışanı olabileceği için bu grubun tüm Şube üyeleri içinde sahip olduğu pay yükselebilir ve anket çalışma grubundaki orana yaklaşabilir. Kaldı ki çalışma grubunun, seçilme yöntemi nedeniyle, Şube'yi değil kendini temsil etme iddiasında olduğu dikkate alınırsa ankete benzer oranda büro sahibi ve büro çalışanının katılması analiz için bir avantajdır. Ayrıca, bu veriden planlama bürolarında ücretli çalışanların Oda üyeliklerinin görece düşük olduğu sonucu da çıkarılabilir ki bu başka araştırmalarda üzerinde ayrıntılı olarak durulması gereken bir konudur.

Plancıların kariyer süreçleri ve iş hareketlilikleri

Anket çalışma grubundaki plancıların kariyer süreçleri ve iş hareketliliklerine dair temel veriler takip kolaylığı açısından Tablo 2'de bir arada verilmiştir. Bu tablo incelendiğinde ankete katılan plancıların %56,3'ünün üniversiteden 2000 yılı ve sonrasında, %26'sının ise 1980 ve 1990'lı yıllarda mezun oldukları görülüyor. Daha ayrıntılı bir değerlendirme yapıldığında, plancıların %38,6'sının 1-6 yıl, %15,6'sının 7-14 yıl, %19,8'inin 15-24 yıl ve %9,4'ünün 25 yıl ve üstü süre boyunca emek piyasasında (aktif ve potansiyel) işgücü olarak yer aldıkları ortaya çıkıyor. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%38,5) üniversite mezuniyeti sonrasında girdikleri ilk işte çalışmaya devam etmektedir; %30,2'si ise sadece bir iş değiştirmiştir.

İş hareketliliğinin yüksek olmamasında ankete katılanlar arasında yeni mezun plancıların (mezuniyet sonrası 1-6 yıllık dönemde yer alanlar) sayısının fazla olması önemli bir etkidir. Plancıların iş hareketliliklerini daha sağlıklı olarak değerlendirebilmek için ayrıntıya girmek gerekiyor. Plancıların iş hareketliliğinin emek piyasasında geçirdikleri zaman ile ilişkili olarak verildiği Tablo 3'ün genel değerlendirmesi beklendiği gibi yıllar ilerledikçe hareketliliğin arttığı/artacağını gösteriyor. Özellikle 7-14 yıl aralığında yer alan plancıların iş hareketliliklerinin oldukça yüksek olduğu görülüyor. Tablo 3, aynı zamanda, plancıların 2000 sonrasında daha önceki dönemlere göre daha fazla iş değiştirdikleri

² %95 güven aralığında ve %5 örneklem hata payıyla 200 kişilik bir hedef evrenden alınacak örneklem büyüklüğü 132'dir (Cohen vd., 2005). Örneğin, 235 kişilik hedef evrenimiz için 150 kişilik bir örneklem genelleme yapmak için yeterli büyüklüktedir.

³ Şube kayıtlarında üyelerin (tümünün olmasa da) çalıştıkları kurumlara dair bilgiler de yer aldığından örneklemi, araştırma evrenini oluşturan tüm Şube üyelerinin farklı kurumlara dağılım yüzdelere temel alarak belirleme şansı vardı.

⁴ http://www.istatistikanaliz.com/ornekleme_turlerine_karar_verilmesi.asp

⁵ Balcı (2010: 89) olasılığa dayalı olarak seçilmeyen (ve dolayısıyla genelleme yapma iddiası için gerekli şartları karşılayamayan) araştırma gruplarını “örneklem” yerine “çalışma grubu” olarak adlandırmanın daha doğru olacağını söylemektedir.

Tablo 1. Bursa Şube Üyeleri'nin ve Anket Çalışma Grubu'nun çalıştıkları kurumlara⁶ göre dağılımı (% ve sayı)

	Anket Çalışma Grubu (1) (Sayı, %)	Anket Çalışma Grubu (2) (Sayı, %)	Bursa Şube Üyeleri (1) (Sayı, %)	Bursa Şube Üyeleri (2) (Sayı, %)
Yerel Yönetimler	44, %45,8	51, %53,1	94, %40	117, %49,79
Merkezi Yönetim Taşra Teşkilatı	7, %7,3		23, %9,79	
Özel Büro (Sahip/Ortak)	16, %16,7	31, %32,3	49, %20,85	64, %27,23
Özel Büro (Ücretli Çalışan)	15, %15,6		15, %6,38	
Gayrimenkul Değerleme/Diğer	11, %5,2	11, %5,2	23, %9,79	23, %9,79
Bilinmiyor	3, %3,1	3, %3,1	31, %13,19	31, %13,19
Toplam	96, %100	96, %100	235, %100	235, %100

sonucuna işaret ediyor. Plancıların emek piyasasındaki konumlarına dair bir dönüşümün işaretlerini veren bu sonuç yazının kapsamı dışında olduğu için ayrıntılı olarak ele alınmayacak.

Tablo 4, toplamda iki kurumda çalışan ve geçmiş kurumuyla ilgili soruyu yanıtsız bırakmayan 27 plancının mevcut ve bir önceki kurumlarını gösteriyor. Bu tabloda, yerel yönetimler ve özel planlama büroları arasındaki geçişler açıkça görülüyor. Mevcutta yerel yönetimlerde çalışan plancıların yarısı daha önce özel planlama bürolarında ücretli olarak, mevcutta özel planlama bürosu sahibi ya da ortağı olan plancıların çoğu ise daha önce yerel yönetim kurumlarında çalışmış. Birden fazla iş değiştiren plancıların kariyer süreçleri Ek 1'de görülebilir.

Plancıların iş hareketlilikleri ile ilgili tüm veriler bir arada değerlendirildiğinde yukarıdaki sonuçlara ek olarak, plancıların kariyerlerinin ilk basamaklarında genel olarak özel büroda ücretli çalışma, merkezi ve yerel yönetimler dışındaki kurum-

larda plancı olarak görev yapma ve planlama mesleği dışında işlerde istihdam edilme konumunda oldukları ortaya çıkıyor. Günümüzde pek çok beyaz yakalı meslekte olduğu gibi plancıların da daha güvenceli, çalışma şartları daha iyi olan ya da daha yüksek kazanç ve/veya statü getiren işler öncesinde, çalışma şartları çalışanlar aleyhine son derece esnetilebilen ve çoğunluğu özel sektörde yer alan işlerde çalışma eğiliminde oldukları görülüyor. Yazının amacı kapsamında ele alındıklarında bu tespitler, plancıların meslek örgütlerinden beklentilerini kariyer geçmişleri ile bağlantılı olarak değerlendirme gerekliliği için önemli girdiler sağlıyor.

Plancıların özlük hakları ve çalışma şartlarına dair sorunları ve ŞPO'nun yapabileceklerine dair önerileri

Ankete katılan plancılardan çalışma koşulları ve özlük hakları ile ilgili sorunların belirlenmesine yönelik soruları mevcut kurumlarını dikkate alarak yanıtlamaları istendi. Bununla birlikte,

Tablo 2. Plancıların üniversiteden mezun oldukları döneme, meslekte aktif oldukları yıl sayısına göre dağılımı

Üniversiteden mezun olunan dönem	Sayı	%	İşgücü olarak geçirilen yıl sayısı	Sayı	%	Çalışılan toplam kurum sayısı (Mevcut kurum dahil)	Sayı	%
1970'ler	4	4,2	1-3 yıl	14	14,6	1	37	38,5
1980'ler	5	5,2	4-6 yıl	23	24,0	2	29	30,2
1990'lar	20	20,8	7-9 yıl	7	7,3	3	10	10,4
2000'ler	30	31,3	10-14 yıl	8	8,3	4	7	7,3
2010'lar	24	25,0	15-19 yıl	10	10,4	5	7	7,3
Cevapsız	13	13,5	20-24 yıl	9	9,4	6	4	4,2
Toplam	96	100	25 yıl ve üstü	11	11,5	Cevapsız	2	2,1
			Cevapsız	14	14,6	Toplam	96	100
			Toplam	96	100			

⁶ Yerel Yönetimler: Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri ve İl Özel İdareleri; Merkezi Yönetim Taşra Teşkilatı: Bakanlıkların İl Müdürlükleri, Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri ve İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri.

Tablo 3. Plancıların işgücü piyasasında yer aldıkları süre ile çalıştıkları toplam kurum sayısı arasındaki ilişki

İşgücü olarak geçirilen	Çalışılan toplam kurum sayısı (Mevcut kurum dahil)						Toplam (Sayı, %)
	1 (Sayı, %)	2 (Sayı, %)	3 (Sayı, %)	4 (Sayı, %)	5 (Sayı, %)	6 (Sayı, %)	
1-6 yıl	22, %59,5	10, %27	2, %5,4	2, %5,4	1, %2,7	–	37, %100
7-14 yıl	1, %7,1	2, %14,3	3, %21,4	2, %14,3	2, %14,3	4, %28,6	14, %100
15-24 yıl	7, %36,8	6, %31,6	4, %21,1	–	2, %10,5	–	19, %100
25 yıl ve üstü	2, %18,2	6, %54,5	–	1, %9,1	1, %9,1	1, %9,1	11, %100
Cevapsız	5, %38,5	5, %38,5	–	2, %15,4	1, %7,7	–	13, %100

bir önceki bölümün kapanış cümlesinde de dile getirildiği gibi plancıların kariyer geçmişlerinin kümülatif etkileri olduğunu akılda bulundurmamak gerekiyor. Daha somut olarak ifade etmek gerekirse, plancıların mevcut kurumlarında çalışma şartlarına dair sorunlardan hangilerini öne çıkardıkları daha önceki kurum deneyimlerinden belirli bir ölçüde etkilenecektir.

Plancılara öncelikle “mevcut kurumunuzda özlük haklarınıza/ çalışma ortamınıza dair yaşadığınız sorunlar (varsa) nelerdir?” sorusu yöneltildi ve yanıtlama kolaylığı sağlamak adına “ücretlerle ilgili sorunlar”, “sosyal güvenceye dair sorunlar”, “çalışma saatleri ve koşulları ile ilgili sorunlar” ve “diğer” seçenekleri verildi. Anket tasarımı birinden fazla seçenek işaretleyebilme olanağının tanınmasına dikkat edildi. Yöneltilen ikinci bir soruyla çoktan seçmeli ilk soruda işaretledikleri kategorilerdeki sorun ya da sorunları açmaları istendi. Kimliklerin ano-

nim tutulmasına karşın katılımcıların %45’inin kurumlarındaki sorunlarla ilgili sorulara yanıt vermemiş olmaları dikkat çekici bir sonuç olarak karşımıza çıkıyor.

Özlük ve çalışma hakları ile ilgili soruları yanıtlayan plancıların işaretledikleri tüm seçenekler göz önüne alındığında 30 kişinin (toplam katılımcıların %31’i) “diğer”, 24 kişinin (toplam katılımcıların %25’i) “ücretlerle ilgili sorunlar”, 23 kişinin (toplam katılımcıların %24’ü) “çalışma saatleri ve koşulları ile ilgili sorunlar” ve 9 kişinin de (toplam katılımcıların %9,3’ü) “sosyal güvenceye dair sorunlar” kategorilerine değindiği görülüyor. “Ücretlerle ilgili sorunlar” içinde “hak edilenin altında ücret alma/ ücretlerin zamanında ödenmemesi” yanıtı öne çıkıyor. “Sosyal güvenceye dair sorunlar” arasında “sigorta primi maaş üzerinden yatmaması”, “statü farklılaşmasına bağlı olarak farklı sosyal hakların var olması” ve “taşeron olarak çalışmak” göze

Tablo 4. Toplam iki kurumda çalışan plancıların mevcut ve ilk kurumları (sayı)

İlk Kurum	Mevcut Kurum (İkinci Kurum)
Özel Büro (Ücretli Çalışan) (6)	
Yerel Yönetimler (2)	Yerel Yönetimler (12)
Merkezi Yönetim Taşra Teşkilatı (1)	
Planlama ile ilgili kamu sektörü ve özel büro dışında bir iş (2)	
Planlama mesleği dışında bir iş (1)	
Yerel Yönetimler (5)	
Planlama ile ilgili kamu sektörü ve özel büro dışında bir iş (1)	
Planlama mesleği dışında bir iş (1)	Yerel Yönetimler (12)
Özel Büro (Ücretli Çalışan) (1)	
Planlama ile ilgili kamu sektörü ve özel büro dışında bir iş (1)	Merkezi Yönetim Taşra Teşkilatı (3)
Planlama mesleği dışında bir iş (1)	
Planlama ile ilgili kamu sektörü ve özel büro dışında bir iş (1)	Özel Büro (Ücretli Çalışan) (1)
Yerel Yönetimler (1)	
Özel Büro (Ücretli Çalışan) (1)	Gayrimenkul Değerleme / Diğer (4)
Planlama ile ilgili kamu sektörü ve özel büro dışında bir iş (1)	
Planlama mesleği dışında bir iş (1)	

çarpıyor. “Çalışma saatleri/koşullarına” dair sorunlar içinde ise “yoğun mesai (resmi tatillerde çalışma/günlük çalışma saatlerinin uzunluğu)” ve “iş yükünün fazla olması” ağırlıkla dile getiriliyor. En fazla sayıda plancıdan geri dönüş alınan “diğer” kategorisindeki sorunlar arasında ise “meslek alanı dışında işler yaptırılması”, “karne gruplarının düzenlenmesinden kaynaklı sorunlar” ve “işverenin saygısız tutumu/gergin çalışma ortamı” belirginleşiyor. Özellikle yerel yönetimlerde istihdam edilen plancılar tarafından dile getirildiği görülen (bkz. Tablo 5) “meslek alanı dışında işler yaptırılması” sorunu plancıların eksik istihdamı ile ilgili önemli bir bulgu.

Çalışma şartları ve özlük hakları ile ilgili dile getirilen sorunları plancıların bulundukları mevcut kurumları hesaba katarak incelediğimizde (bkz. Tablo 5) kurum farklılıklarının yaşanan sorunların niteliği üzerinde oldukça belirleyici olduğu görüyoruz. Yerel yönetimlerde çalışan 37 kişiden 18'i (%48,65) kurumunda yaşadığı sorunlar listesine “diğer” kategorisini (ilk ya da daha sonraki bir sırada) dahil etmiş. Merkezi yönetim kurumlarında çalışanlar da dikkate alındığında kamu sektöründe çalışanların ücret, sosyal güvence ve çalışma şartları ile ilgili sorunlarının ikinci planda kaldığı söylemek mümkün. Kamu çalışanları arasında en fazla seçilen kategori “diğer” iken özel sektörde “ücretlerle ilgili sorunlar” ve “çalışma saatleri/koşullarına dair sorunlar” öncelik kazanıyor. Özel sektörle ilgili son derece dikkat çekici olan nokta ise ücret sorunlarının özel büro sahiplerince büro çalışanlarından daha fazla dile getirilmiş olması. Bu sonuç, özel bürolarda farklı konumlarda yer alan plancı meslektaşlar arasında ücretler, çalışma koşulları, özlük haklarının kullanımı vb. alanlarının tümü ya da her birinde kendini gösteren emek-sermaye çelişkisini ve bu çelişkiden doğan çatışmayı açık bir biçimde ortaya koyuyor.

Çalışma koşulları ve özlük haklarının iyileştirilmesine yönelik olarak ŞPO'nun neler yapabileceği⁷ yönündeki soruya yanıt verenlerin tüm katılımcılar içindeki oranı yaklaşık %25'dir. Bu

yanıtlar plancıların çalıştıkları kurumlara göre kümelendiğinde yerel yönetim çalışanlarının en çok üzerinde durduğu öneri “meslek odasının plancıların çalıştıkları kurumların üst yönetimleri ve planlamayla ilgili -Çevre ve Şehircilik Bakanlığı gibi-merkezi yapılarla bağlantıya geçmesi” olarak karşımıza çıkıyor. Verilen yanıtların alt metninde bu temalar sayesinde çalışma şartları ve özlük haklarına dönük yasal düzenlemelerin yapılması yönünde bir isteğin yattığını söylemek mümkün. Yerel yönetim çalışanlarının dile getirdiği ve öne çıkan diğer bir öneri de Oda'nın “üyeler arası iletişimi artırarak fikir alışverişine olanak sağlayan bir ortam yaratması”. Buradan, en azından bazı plancıların meslek odasını ortak sorunları hakkında konuşabilecekleri- belki de birbirleriyle kurum içinde kuramadıkları diyalogu başlatabilecekleri- uygun bir platform olarak gördükleri sonucunu çıkarabiliriz. Her birini farklı plancıların yaptığı dikkat çeken üç öneri de şöyle: “Odanın mesleki konularda danışmanlık hizmeti vermesi”; “ŞPO'nun sendika gibi kapsayıcı olması” ve “Mesleği tanıtmak için halk forumları düzenlenmesi”. Göze çarpan diğer bazı öneriler de merkezi yönetim kuruluşlarının taşra teşkilatlarında çalışan bir plancı tarafından yapılmış: “iletişim eğitimi, mobbing ve planlama etiği konularında seminerler düzenlenmesi”.

Özel sektörde ise planlama bürosu sahip/ortaklarının Oda'dan öncelikli beklentilerinin açık ara “karne gruplarıyla ilgili etkin bir çalışmanın yapılması” olduğu görülüyor. Yerel yönetim kurumlarındaki plancılardan kiminin dile getirdiği “kurumlarla bağ kurulması” önerisi farklı bir amaçla bir özel büro sahibi tarafından da dile getirilmiş; bu öneride Oda tarafından “plancıların sorumluluk sınırı ve planlamanın kapsamı hakkında özellikle belediyelerin bilgilendirilmesi” isteniyor. Ayrıca, benzer şekilde “planlama yetkisi almış ancak meslektaş olmayan kişilerle yasal zeminde mücadele edilmesi” gerektiği dile getiriliyor. Bunlar yanında, “serbest şehir plancılarının haklarının savunulmasında daha aktif ve istekli davranılması” ve “yöre katsayılarının ve şehircilik hizmetleri ücret tarifesindeki alan

Tablo 5. Plancıların çalışılan kurumlara göre çalışma şartları ve özlük hakları konularında yaşadıkları sorunlar

	Ücretlerle ilgili sorunlar	Sosyal güvenceye dair sorunlar	Çalışma saatleri/koşullarına dair sorunlar	Diğer	Toplam
	(Sayı, %)	(Sayı, %)	(Sayı, %)	(Sayı, %)	(Sayı, %)
Yerel Yönetimler	6, %16,22	5, %13,51	8, %21,62	18, %48,65	37, %100
Merkezi Yönetim Taşra Teşkilatı	–	–	1, %20	4, %80	5, %100
Özel Büro (Sahip/ Ortak)	4, %40	1, %10	2, %20	3, %30	10, %100
Özel Büro (Ücretli Çalışan)	8, %32	3, %12	10, %40	4, %16	25, %100
Gayrimenkul Değerleme	4, %66,7	–	2, %33,3	–	6, %100

⁷ Çalışma koşulları ve özlük haklarının iyileştirilmesi konusunda çalışma yapılması büyük oranda Şubelerin sorumluluğunu aşan boyutlar taşıdığından soru “Bursa Şube” yerine “ŞPO”nun yapabilecekleri şeklinde sorulmuştur.

büyükliklerinin revize edilmesi⁸” çalışma şartlarının düzeltilmesi yönünde planlama bürosu sahiplerinden gelen talepler arasında yer alıyor.

Özel büroda ücretli çalışan şehir plancılarının en belirgin talepleri ise özel bürolardaki ücretli personelin çalışma şartlarının iyileştirilmesi için Oda’nın büro sahipleri üzerindeki denetleyici rolünün artması ve Oda’nın yaptırım gücünün etkinleştirilmesi. Bu talepler, “çalışma saatlerine sınır konulması; meslektaşların çalışma saatlerinin kontrol edilmesi, sabit tutulması; işe başlama ücretlerinin ve zam dönemlerinin kontrol altında tutulması; kamu-özel sektörler arasındaki ücret farklarının en aza inmesi için büroların denetlenmesi; işçi hakları ihlali durumunda yaptırım uygulanması; büro sahiplerinin çalışanı ezmesi ve etik dışı davranışlarının denetlenmesi; SGK ile yapılan anlaşmaya ve en az ücret kuralına uyulmasının zorunlu tutulması” şeklinde farklı biçimlerde ifade edilmiş. Ücretli çalışanlardan gelen ilginç öneri ise serbest şehircilik bürolarına ücretli plancı alımlarının ŞPO üzerinden ya da ŞPO gözetiminde yapılması ve ŞPO, büro sahibi ve ücretli plancı arasında bir yasal protokol/ sözleşme imzalanması. “Yeni mezunların özlük hakları konusunda bilgilendirilmesi” önerisi ise Oda’dan bir danışmanlık hizmeti beklendiğini gösteriyor. Çalışma şartlarının düzeltilmesi konusunda fikir belirten tek gayrimenkul değerlendirme sektörü çalışanı ise “en az ücret uygulamasının diğer sektörlerde de yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılmasını” istemiş.

Plancıların ŞPO Bursa Şube çalışmaları hakkındaki değerlendirmeleri ve gelecek yönetimlere önerileri

Üyelerin Bursa Şube çalışmaları hakkındaki görüşlerini öğrenmek için ankete katılanlardan meslek odasının altı temel etkinlik alanının her biriyle ilgili beşli ölçekte bir değerlendirme yapmaları istendi. Ankete katılan plancıların %30-35’i bu sorulara yanıt vermemiş. Yanıt verenlerin değerlendirme sonuçları EK 2’de görülebilir. Bu sonuçlara göre Bursa Şube’nin en kötü performansı “özlük haklarının iyileştirilmesine dair çalışmalar” alanında, en iyi performansı da “planlama ve kentleşme pratiklerinin izlenmesi” alanında sergilediği düşünülüyor. Plancılar, Şube’nin, özlük haklarına yönelik çalışmalarla birlikte “işsiz şehir plancılarına dönük çalışmalarda” da zayıf kaldığı değerlendirmesini yapmış. “Üyelerle diyalog” alanındaki sonuçların dağılımına bakıldığında diğer alanlardaki değerlendirme sonuçlarından ayrıışan bir özellik göze çarpıyor.

Şube’nin zayıf kaldığı düşünülen alanlarda (özlük hakları ve işsiz plancılara dönük çalışmalar) “kötü” ve “çok kötü” yanıtlarının toplamı “iyi” ve “çok iyi” yanıtlarının toplamını belirgin bir şekilde aşarken⁹ üyelerle diyalog konusunda bu iki grup yanıtın

oranlarının hemen hemen eşit olduğu ortaya çıkıyor. “Üyelerle diyalog” konusunda, ilgili sorulara yanıt veren plancıların %26’sı “çok iyi ve iyi”, %20’si “orta” ve %25’i “kötü ve çok kötü” değerlendirmelerini yapmış. Bir başka deyişle, Şube’nin üyelerle olan ilişkisi konusundaki görüşlerde belirli bir eğilim ortaya çıkmıyor; aksine ağırlık açısından birbiriyle hemen hemen aynı olan üç farklı eğilimin var olduğu görülüyor.

Ankette, Şube çalışmalarının değerlendirilmesiyle ilgili ölçekli sorulardan başka Bursa Şube’nin zayıf yönlerinin ve gelecek yönetimlere yapılacak önerilerin yazıyla ifade edilebileceği alanlar da yer alıyordu. 35 plancının Bursa Şube’nin zayıf yönleri hakkında yazdıkları görüşlerin büyük kısmı (kendi ifade biçimleri olabildiğince korunmaya çalışılarak) Tablo 6’da verilmiştir; sadece bir katılımcı tarafından dile getirilen görüşler EK 3’de görülebilir. Tablo 6’dan takip edilebileceği gibi askı itirazları ve dava süreçleri plancıların Bursa Şube’yi en çok eleştirdiği konuların başında geliyor ve bu eleştiriler hemen her kurumdaki plancı tarafından dile getirilmiş. Kurum farkından bağımsız olarak yöneltilen diğer iki önemli eleştiri Şube’nin “üyeleriyle, il temsilcilikleriyle ve ilgili diğer kurumlarla bağının kopuk olması” ve “etkinliklerin ve mesleki tartışma ortamlarının eksikliği” olarak ortaya çıkıyor.

Bu ortak eleştiriler yanında, plancılar, bulundukları kurumlardaki planlama deneyimlerinden etkilenen görüşler de dile getirmiş. Örneğin, özel bürolarda ücretli olarak çalışan plancılar en çok “özlük haklarının iyileştirilmesi ile ilgili çalışmaların eksikliğinden” bahsederken özel büro sahipleri Şube’nin “üyeleri için iş imkanları ve eşit rekabet şartları yaratmadaki eksikliği” öne çıkarmış. Diğer taraftan, yerel yönetimlerde çalışan plancılar “planlama mevzuatının iyileştirilmesi ve tamamlanmasıyla ilgili eksiklere” vurgu yapmış.

Tablo 7, plancıların gelecek Şube yönetimlerine yaptıkları önerilerin derlenmesiyle oluşturuldu. Şube’ye en çok eleştiri dava süreçleri ve plan askı itirazları ile ilgili yapılmasına karşın öneriler arasında ilk sırayı “üyelerle ve temsilciliklerle daha sıkı ilişkiler kurulması ve karar süreçlerinin daha demokratik olması” alıyor. Yapılan eleştirilerle bağlantılı olarak en sık yapılan öneriler arasında ikinci sırada “meslektaşların özlük haklarıyla ilgili sorunların çözümü”, üçüncü sırada ise “etkinliklerin artırılması” bulunuyor. Kamu kurumlarında çalışan plancıların “meslek etiğine” vurgu yaptığı dikkat çekerken, özel büro sahiplerinin “üyelerin daha merkezi bir konuma alınması/ meslek kadar meslektaşların da savunulması” noktasının altını çizdikleri görülüyor.

Sonuç

TMMOB Şehir Plancıları Odası Bursa Şubesi 8. Dönem Yö-

⁸ “0-10 ha. alan büyüklüğü 0-1000/1001-5000/5001-10.000 olarak revize edilmeli” şeklinde ifade edilmiştir. Revizyon önerisi muhtemelen m² bazında yapılmış.

⁹ Aynı şekilde, Şube’nin görece güçlü olduğu düşünülen alanlarda (planlama ve kentleşme pratiklerinin izlenmesi, planlama ve oda mevzuatına dönük çalışmalar) “iyi” ve “çok iyi” yanıtlarının toplamı “kötü” ve “çok kötü” yanıtlarının toplamından açık ara fazladır.

Tablo 6. Bursa Şube'nin zayıf yönleri

	Sayı	Kurumlar*
Dava öncesi süreçlere yeterince dahil olmamak/ Hukuki süreçlere ilgili konulara hakim olunmadan geçilmesi/ İtiraz ve dava süreçlerinin doğru yönetilememesi/ Aynı nitelikteki plan değişikliklerinden birine itiraz edip diğerine etmeme ve buna bağlı güven zedelenmesi/ İtiraz gerekçelerinin açıklayıcı hazırlanmaması, genel tanımların kullanılması/ İtiraz dilekçelerinin ciddiyetle hazırlanmaması/ Farklı davalarda ya da aski itirazlarında matbu evrak kullanılması/ Sürekli benzer hukuki süreçlerin yaşanması/ Şube yayın organında itiraz edilen planların net olarak belirtilmemesi (Plancıların itirazları tesadüfen belediyede öğrenmesi)	10	YY (5), ÖBİ (3), ÖB2 (2)
Temsilciliklerle ve Bursa dışındaki plancılarla bağı kopuk/ Pek çok konuda tek başına karar vermesi/ Oda yönetimlerinin en iyi bildiği savı/ İlgili kurumlarla bağı kopuk	8	YY (5), ÖB2 (2), ÖBİ (1)
Etkinliklerin azlığı/ Mesleki tartışmaların, paneller ve eğitim programlarının azlığı	8	YY (6), ÖB2 (2)
Üyelerle bağı kopuk, iletişimsizlik ve ilgisizlik var	6	YY (3), ÖB2 (2), Üniversite (1)
Özlük haklarıyla ilgili somut adım atılmaması/ Büro çalışanlarının sorunları hakkında hiç birşey yapmaması ya da yetersiz kalması/ İşsiz plancılara yönelik etkili çalışmaları yok	6	ÖB2 (4), YY (2)
Plancı değil plan odaklı olması/ Odak noktasında şehir plancılarının olmaması/ Sadece üyelerini denetlemek için varolması	5	ÖBİ (3), YY (1), ÖB2 (1)
Kamu yararı taşımayan plan değişikliklerine itiraz edilmemesi/ Onaylanan plan değişiklikleri ile ilgili etkin mücadele verilmemesi/ Keyfi uygulamalara daha ciddi müdahale edilmesi gerekliliği/ Bursa'daki tüm plan ve plan değişikliklerinin izlenmesi konusundaki eksikler	4	YY (3), ÖBİ (1)
Siyasi görüş açısından taraflı bakış/ Siyasi içerikli mitinglere katılması/ Sürekli yürüyüş-miting çağırısı yapması	3	YY (2), ÖBİ (1)
Planlama mevzuatının iyileştirilmesi ve tamamlanmasıyla ilgili eksikler	3	YY (3)
Eşit rekabet koşullarının oluşturulması konusundaki eksikler/ Üyelerine iş alanı yaratma	3	ÖBİ (3)
Gölge oda olması/ Kendi gündemini oluşturamaması	2	YY (1), ÖB2 (1)
Sadece vefat/evlenme vb. durumlarında aktif olması	2	YY (2)
Mevzuat değerlendirmeleri yetersiz/Uygulamada olan plancıların bakış açısı yansımıyor/ Yönetim kurulu üyelerinin mesleki uygulama deneyimlerinin eksik olması	2	YY (2)

***Kısaltmalar:** Yerel Yönetimler (YY); Özel Büro (Sahip/ Ortak) (ÖBİ); Özel Büro (Çalışan) (ÖB2).

netim Kurulu tarafından üye plancılara yönelik olarak yapılan anket çalışmasının kimi sonuçları -Şube özelinde değerlendirildiğinde- daha önceden gözlemlenmiş ve bilinen olguları doğrularken kimi sonuçları görece yeni bulgular olarak karşımıza çıkıyor. Bunun yanında, her ne kadar örneklem seçimi araştırmanın sonuçlarının genellenebilirliğini sağlayacak ölçütlere

uyarak yapılamamışsa da, çalışma koşulları, meslek odasına yönelen eleştiriler ve gelecek yönetimlere yapılan önerilerle ilgili olan ve plancıların çalıştıkları kurumlar temelinde farklılaşan sonuçların genel eğilimi yansıtmaya kapasitesinin yüksek olduğunu söylemek mümkün. Bununla birlikte, farklı kentlerdeki şehir plancılarının çeşitli yerel şartlarda yaşadıkları ve geliştir-

Tablo 7. Gelecek yönetimlere öneriler

	Sayı	Kurumlar*
Üyelerle yönetim arasındaki birliği arttırmaya dönük çalışmalar yapılması/ Katılımcı bir süreçte üyelerle üreten bir oda olmak/ Temsilciliklerle birlikte karar verilmesi	10	YY (8), MY (1), ÖBİ (1)
Şehir plancılarının sorunları ve özlük haklarına dönük çalışmalar yapılması/ Bürolara ziyaretler yapılarak üye sorunlarının dinlenmesi/ Üyelerinin haklarını savunduğunu üyelere hissettirmeli/ Üye sorunlarının arkadaş olarak değil misyon sahibi oda sıfatıyla çözülmesi/ Meslektaş haklarının koruyucusu, savunucusu ve çözüm merkezi olması/ Kamu personeli ile özel büro çalışanları arasındaki ast-üst ilişkisinin kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılması/ Üye olanaklarının iyileştirilmesi konusunda makamlar sürekli ziyaret edilmeli	9	ÖB2 (4), YY (3), ÖBİ (2)
Etkinliklerin artırılması	8	YY (5), MY (1), ÖBİ (1), ÖB2 (1)
Meslek etiği ve üyelerin denetimi konusunda çalışmalar yapılması/ Planlama etiğine önem verilmesi/ İlkel ve doğru kararlar alınması/ Etik kurallara uyulması	5	YY (4), MY (1)
Odanın varlık sebebinin üyeler olduğu asla unutulmamalı/Üyelerin birinci gündem maddesi olması/ Meslektaşların meslekten önemli olduğunu unutmamak	4	ÖBİ (3), YY (1)
Rant dosyalarına göz açtırmaması/ Yapılan her işte kamu yararının sonuna kadar gözetilmesi/ Mesleğin kamusalılığına ve kamu eliyle yapımının önemine dikkat çekmek/ Planların yapım sürecine dönük çalışmalar yapılması (bu sürecin kamusalılığına dikkat çekilmesi)	4	ÖBİ (2), ÖB2, YY
Mesleğin gelişimi ve iyi tanıtımına yönelik çalışma ve reklam yapılması	3	YY (2), ÖBİ (1)
Dava ve itirazlar öncesi iyi bir inceleme süreci geçirilmeli ve sadece sorunlu kısma müdahale edilmeli/ Dava öncesi süreçlere hakim olunması/ Dava süreçlerinde Şube'nin Genel Merkez'den bağımsız olarak inisiyatif kullanabilmesi	3	YY (2), ÖBİ (1)
Kurumsal yapının genişletilmesi ve il-ilçe temsilciliklerinin artırılması/ İl temsilciliklerinin maddi, mekânsal, personel açılarından güçlendirilmesi	3	ÖBİ (2), YY (1)
Mesleğin önemini ve gerekliliğini arttırarak diğer mesleklerle işbirliği yapılması/ Meslek disiplinine (özellikle kamu kurumlarında) işlerlik kazandırılması	2	ÖBİ (1), ÖB2 (1)
Herşeye itiraz eden, dava açan oda imajından kurtulmaya çalışmak	2	YY (1), ÖBİ (1)
Yasa ve yönetmeliklere ilişkin bakanlık düzeyinde çalışmalar yapılması/ Mevzuatla ilgili çalışmalarda aktif olmak	2	YY (2)
Mesleki denetim uygulamasının gerçekçi fiyatlandırma yapılarak yeniden düzenlenmesi/ Plancıların parsel bazında iş yapmasına yönelik karne düzenlemesi yapılması	2	ÖBİ (2)
Üniversite bağlantısı kurulmalı /Akademisyenlerin mevzuatı takibi teşvik edilmeli/ Uluslararası atölyeler, belediyeler ve üniversitelerle ortak çalışmalar yapmak	2	YY (2)

*Kısaltmalar: Yerel Yönetimler (YY); Merkezi Yönetim Taşra Teşkilatı (MY); Özel Büro (Sahip/ Ortak) (ÖBİ); Özel Büro (Çalışan) (ÖB2).

dikleri mesleki deneyim, eleştiri ve görüşlerin ortaya konması bu sonuçların zenginleştirilmesi açısından önemli.

Genel geçerliliği olduğu düşünülen sonuçlardan biri özel sektördeki plancıların dile getirdiği özlük hakları ve çalışma şartlarına ilişkin sorunlar ki bunların temelinde plancıların neoliberal kapitalizmin piyasa şartlarında iş yapma ve istihdam edilmeleleri gerçeği yatıyor. Dolayısıyla meslek odası ölçeğini fazlasıyla aşan bu yapısal sorunların bugünden yarına çözümü olmamakla birlikte ŞPO Genel Merkez ve Şube yönetimlerinin piyasa eşitsizliklerini azaltacak mekanizmalara işlerlik kazandırmaları önemli görünüyor. Bu yönde hali hazırda TMMOB ve Oda mevzuatını içinde tanımlanmış bulunan çeşitli mekanizmaların etkin hale gelmesi için gereken ön şart bu düzenlemelerin gerekliliği konusunda Oda örgütlülüğü içinde asgari bir uzlaşının en azından ilkesel düzeyde sağlanmış olması.

Başka bir deyişle, piyasanın ve toplumsal yaşamın diğer alanlarında varolan eşitsizlik ve belirsizliklerin meslek odası tarafından düzenlenmesi/denetlenmesi gerektiği, aksi halde mesleğin, meslektaşların ve meslek pratiklerinin son kertede hedef aldığı toplum yaşamının genel zarara uğrayacağı fikri plancılar tarafından ne kadar yaygın olarak paylaşılsa meslek odasına özlük hakları ve çalışma şartları konusunda iletilen sorunlar o kadar fazla çözüm şansı bulacaktır. Anket sonuçları açıkça gösteriyor ki mevcut güç ilişkileri tüm plancılar için farklı biçim ve düzeyler de olsa eşitsizlik ve değersizleşme getiriyor. Ancak, bu ilişkiler ağında gerçek kaybedenlerin¹⁰ serbest bürolarda çalışan ücretli plancılar olduğunu, malumun ilanı anlamına gelse de, bir kez daha belirtmekte fayda var. Dolayısıyla, Oda yönetimlerinde görev almaya istekli plancıların öncelikli görevlerinden biri varolan toplumsal güç eşitsizliklerinin planlama meslek alanındaki tezahürleriyle somut anlamda ve en dezavantajlı kesime öncelik vererek mücadele etmek olarak ortaya çıkıyor. Planlamanın çıkış noktasında yer alan ve onun varlık nedenini oluşturan şeyin bu eşitsizlikler ve bunların bir ölçüde de olsa dizginlenmesi olduğunu her adımda hatırlamak gerekiyor.

Diğer yandan anket sonuçları yapısal niteliği daha az olan ve örgütün işleyiş düzeninde yapılacak değişikliklerle çözüm bulunabilecek sorunlara da işaret ediyor. Bursa Şube yönetiminin üyelerle ve temsilcilerle olan bağının zayıf olduğu ve etkinliklerin azlığı eleştirileri bunların başında geliyor. Bu anlamda, mesleki tartışmaların yapılacağı forum tarzı etkinliklerin artırılması ankete katılan plancılar tarafından sunulan dikkat çekici bir çözüm önerisi. İçerik açısından mevcut planlama pratiğinin dışına çıkan ve böylece kalıplaşmış bazı teknik kabullerin ve iş yapma yollarının sorgulanabildiği, biçim açısından ise katılım-

cıların fikirlerinin dile getirilmesine öncelik veren etkinliklerin düzenlenmesi önemli görünüyor. Bu tür biraraya gelişler farklı kurumlarda farklı planlama deneyimleri içinde yer alan plancıların ihtiyaç duyduğu paylaşım ve birikim aktarımına da olanak verecektir. Genel Merkez ve Şube'lerde oluşturulan çalışma komisyonlarının bu tartışmalardan yola çıkılarak belirlenmesi de izlenecek alternatif ve daha sağlıklı bir yol olacaktır.

KAYNAKLAR

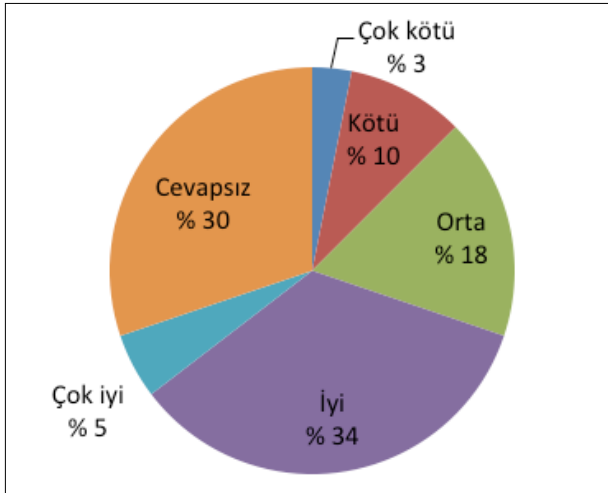
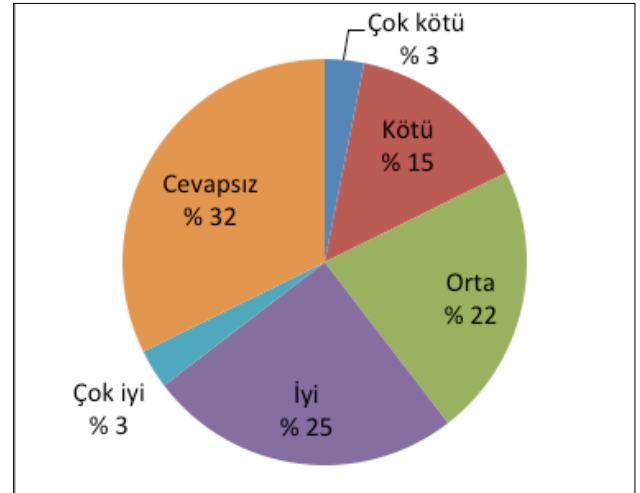
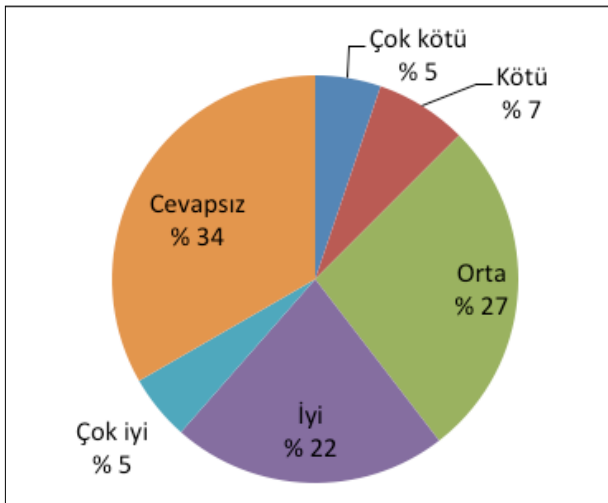
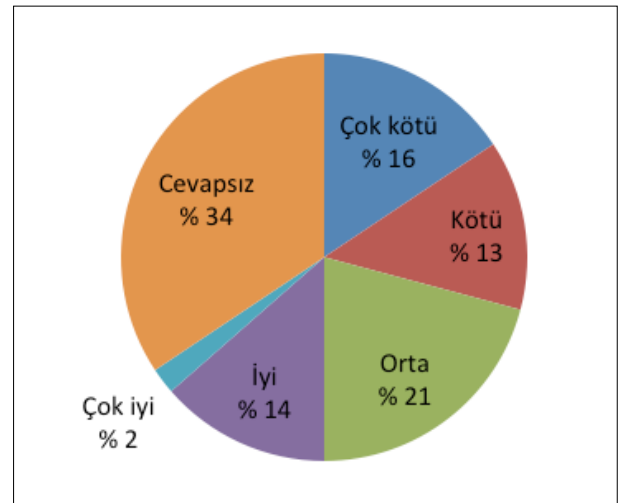
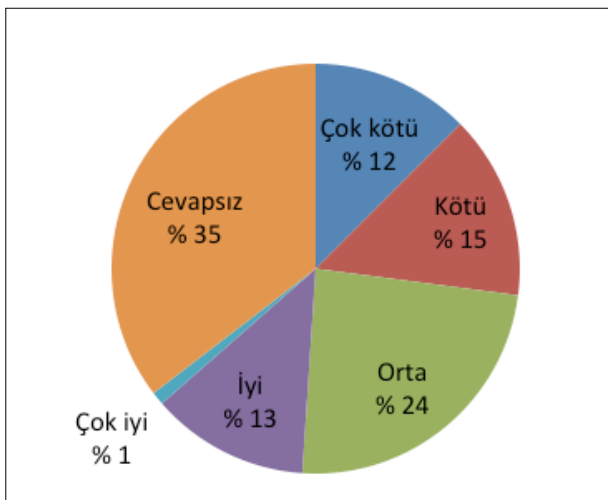
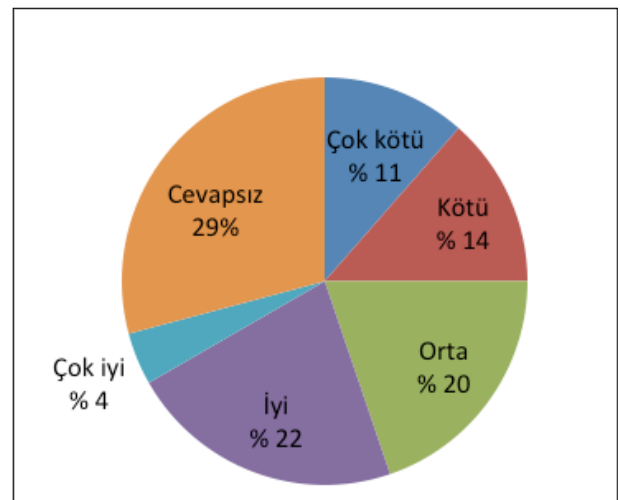
- Arlı, M. ve Nazik, H. (2010). Bilimsel Araştırmaya Giriş. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Balcı, A. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma- Yöntem, Teknik ve İlkeler. Ankara: Pegem Akademi.
- Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2005). Research Methods in Education. London and New York: Routledge.

¹⁰ Kadın ve LGBTİ bireylerin hakim güç ilişkileri içinde, sınıfsal bölünmeler ile içiçe geçerek "daimi kaybedenler" olma eğiliminde oldukları eklemek gerekiyor. Anket, ŞPO örgütü ve planlama meslek alanında toplumsal cinsiyet ilişkilerinin varlığının saptanmasına yönelmediğinden bu grupları araştırma sonucuna bağlı olarak kaybedenler olarak açıklamak doğru olmazdı.

Ek I. Toplam üç (9 kişi), dört (6 kişi), beş (7 kişi) ve altı (4 kişi) kurumda çalışan plancılarının mevcut ve geçmiş kurumları (sayı)

Toplam 3 kurumda çalışanlar*					
İlk Kurum	İkinci Kurum			Mevcut Kurum	
ÖB2 (4)				YY (4)	
YY (2)	ÖB2 (3)			Yerel Yönetimler (8)	
MY (1)	Diğer 2 (1)				
Diğer 1 (1)					
ÖB2 (1)	YY (1)			Özel Büro (Sahip/ Ortak) (1)	
Toplam 4 kurumda çalışanlar*					
İlk Kurum	İkinci Kurum		Üçüncü Kurum	Mevcut Kurum	
Diğer 2 (3)			YY (2)		
YY (1)	Diğer 2 (3)		Diğer 2 (2)		
MY(1)	YY (2)		Diğer 1 (1)	Yerel Yönetimler (6)	
ÖB1 (1)	Diğer 1 (1)		ÖB2 (1)		
Toplam 5 kurumda çalışanlar*					
İlk Kurum	İkinci Kurum	Üçüncü Kurum	Dördüncü Kurum	Mevcut Kurum	
YY (2)	YY (1)	YY (1)	YY (2)		
Diğer 2 (1)	ÖB1 (1)	MY (1)	Diğer 2 (1)	Yerel Yönetimler (3)	
ÖB2 (1)	Diğer 2 (1)				
ÖB2 (1)	ÖB2 (1)		YY (1)	Gayrimenkul Değerleme / Diğer (2)	
Diğer 2 (1)	Diğer 1 (1)	ÖB1 (2)	ÖB1 (1)		
ÖB1	YY	ÖB2	YY	Özel Büro (Sahip/ Ortak) (1)	
Diğer 2	ÖB2	Diğer 2	ÖB2	Özel Büro (Ücretli Çalışan) (1)	
Toplam 6 kurumda çalışanlar*					
İlk Kurum	İkinci Kurum	Üçüncü Kurum	Dördüncü Kurum	Beşinci Kurum	Mevcut Kurum
YY (1)	ÖB2 (2)	YY (1)	ÖB2 (1)	YY (1)	Yerel Yönetimler (2)
ÖB2 (1)		Diğer 1 (1)	Diğer 1 (1)	ÖB2 (1)	
ÖB1	Diğer 2	YY	YY	YY	Merkezi Yönetim Taşra Teşkilatı (1)
ÖB2	ÖB2	ÖB2	ÖB2	ÖB2	Özel Büro (Ücretli Çalışan) (1)

Kısaltmalar: Yerel Yönetimler (YY); Merkezi Yönetim Taşra Teşkilatı (MY); Özel Büro (Sahip/ Ortak) (ÖB1); Özel Büro (Çalışan) (ÖB2).

Ek 2. Bursa Şube etkinliklerinin değerlendirilmesi**Şekil 1.** Planlama ve kentleşme pratiklerinin izlenmesi.**Şekil 2.** Planlama mevzuatına dair çalışmalar.**Şekil 3.** Oda mevzuatına dair çalışmalar.**Şekil 4.** Özlük haklarının iyileştirilmesine dair çalışmalar.**Şekil 5.** İşsiz şehir plancılarına dönük çalışmalar.**Şekil 6.** Üyelerle diyalog.

EK 3. Tablo 6 ve 7'nin Devamı

	Sayı	Kurumlar
"Herşeye itiraz eden oda" imajını çizmiş olması	1	YY
Ayrıştıracı/ ötekileştirici davranışlarda bulunma	1	YY
Bursa kenti ve mesleğe yönelik geliştirici önerilerde bulunmaması	1	YY
Odanın asıl görevinin itiraz etmek değil mesleği geliştirmek olduğunu unutmak	1	YY
ÇŞB İl Md.ve BŞB'nin işleyişine dair sorunlarda aktif değil	1	ÖB1
Mesleğin tanıtımı ve öneminin vurgulanması konusundaki çalışmaların eksikliği	1	ÖB1
Karne uygulaması konusunda somut adımlar atmaması	1	ÖB1
Sosyal medyanın etkin kullanılmaması	1	ÖB2

Gelecek Yönetimlere Öneriler

	Sayı	Kurumlar
Karar vericilerle meslektaşların çoğu zaman uyum içinde olmadığının hatırlanması	1	YY
Eşitlik ve adaletin oda örgütüne hakim kılınması	1	YY
Akıntıya karşı kürek çekilmez, sistem tümünden değişmeli	1	YY
Ötekileştirmeyen bir oda olmak	1	YY
Sürekli kent gündemini takip etmek yerine kendi gündemini oluşturma	1	YY
Ortak çıkarların, planlama sorunlarının çözümü	1	YY
İlköğretime şehircilik dersi konması için çalışmalar yapılması	1	YY
Bursa'yla ilgili iyi fikir, proje, öneri geliştirilmesi	1	YY
Üyeden gelen talepler ve odanın çalışmaları paylaşılmalı	1	ÖB1
Web sitesi üzerinden çalışan mevzuat kütüphanesi kurulması	1	ÖB1
Yeni çalışma alanları yaratılması için mevzuat çalışmaları yapmak	1	ÖB1
Plan yapım yeterlilik belgesi ve ilgili yönetmeliğin tamamen iptal edilmesi	1	ÖB1
Aidat vb. gibi maddi konuların büyütülmemesi ve bu konularda gereksiz ikazın yapılmaması	1	ÖB1
Tüm belediyelere en az iki plancı alımı için çalışmalar yapılması	1	ÖB2

GÖRÜŞ / VIEW

TRAI Düzey 2 Bölge Planı (2014–2023); Planlama Süreci ve Kapsamı

TRAI NUTS II Regional Development Plan (2014–2023); Planning Process and Content

Süleyman Toy

Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Erzurum

Giriş

Dünya üzerinde kıtalar, ülkeler, bölgeler ve şehirler arasında coğrafya, beşeri sermaye ve değişen dünya düzeni gibi çok çeşitli nedenlerle sosyo-ekonomik gelişmişlik farkları ortaya çıkabilmektedir. Toplumların refah ve mutluluğa erişimi adına, bu farkların ortadan kaldırılması çabaları geçtiğimiz yüzyılın ortalarından beri dünyanın ve devletlerin gündemini meşgul eden en önemli konular arasında yer almaktadır.

Örneğin, Büyük Buhran sonrası bölgesel kalkınma çabaları ilk kez ABD’de 1930’lu yıllarda sonuç veren bir politika olarak ortaya çıkarken¹ İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da oluşan sosyoekonomik dengesizlikler de bölgesel politikalara ağırlık verilmesine neden olmuştur. Avrupa, 1960–70’li yıllarda merkezi hükümetlerin geri kalmış bölgelere doğrudan finansal müdahalesine sahne olurken özellikle 1980’den sonra merkezi otoritelerin bu müdahalelerinin azaldığı ve bunun yerine bölgelerin kendi potansiyelini kalkınma için kullanabilecekleri politikaların benimsendiği gözlenmiştir (Kayasü ve Yaşar 2006). Bu yaklaşımla tavandan tabana doğru inen sos-

yal devlet politikalarıyla bölgelerin geliştirilmesi anlayışından uzaklaşılarak tabandan tavana doğru, bölge özeline inen, daha uzun erimli ve çok aktörlü politika üretme ve uygulama anlayışı benimsenmiştir (Amin 1999). Bu politikaların çerçevesini oluşturmak amacıyla 1970’lerin ortasından itibaren bölgesel istatistikleri tek bir mekansal sınıflandırmayla elde etme ve bölgeler özelinde sosyo-ekonomik analizler yapma yöntemi benimsenmiş ve İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS; The Nomenclature of Territorial Units for Statistics; NUTS) uygulaması başlamıştır. Bu sınıflandırmada ülkeler düzey 1, düzey 2 ve düzey 3 bölgelerine ayrılmış ve uygulama 1988’den itibaren AB mevzuatında yer almaya başlamıştır (Öztürk 2009).

Türkiye planlamanın fiziksel, sosyo-ekonomik ve bölgesel boyutlarını tanıma açısından batının çok da uzağında kalmamıştır. Tanzimatla (1839) başlayan ve batılı akımlardan etkilenen fiziksel planlama (Tekeli 2009; Özcan 2006) tecrübelerine Cumhuriyetin ilk yıllarında (Devletçilik Dönemi 1923-1950) ortaya konulan sosyoekonomik kalkınma çabaları ile devam edilmiş² ve 1960 yılından itibaren ise planlı kalkınma dönemi

¹ İlk Bölgesel Kalkınma Ajansı olarak 1933 yılında ABD’de Tennessee Valley Authority (TVA) kurulmuştur (<https://www.tva.gov/About-TVA/Our-History>)

² İzmir İktisat Kongresi 1923; Teşvik-i Sanayi Kanunu 1927; Beş Yıllık Sanayi Planları 1933-1939

Şekil 1. Düzey 2 bölgeler ve kurulu ajanslar.

başlamıştır. Bugün Türk planlama sisteminin yasal ve yönetsel çerçevesini oluşturan mevzuat³ göre planlar sosyoekonomik ve fiziksel planlar olarak iki ana kategoriye ayrılmıştır. Bu çalışmanın da konusu olan sosyoekonomik gelişme planları ise kendi içerisinde Ulusal ve Bölgesel Kalkınma Planları olarak yine ikiye ayrılmaktadır.

Batıda bölgesel kalkınma anlayışının yerelin potansiyelini kullanmaya yönelmesi Türkiye’de planlı kalkınma döneminin başladığı yıllara denk gelmektedir. Bu anlayışa uzak kalamayan Türk ulusal kalkınma planları da bölgesel kalkınma anlamında çeşitli plan ve projeleri⁴ beraberinde getirmiştir.

2000’li yıllara gelindiğinde Avrupa Birliğine uyum kapsamında bölgesel politikaların çerçevesini oluşturmak amacıyla İBBS uygulamasına geçilmiştir. Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve 8 Mart 2001 tarihli Çevre Konseyinde kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi ve 19 Mart 2001 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen Türkiye’nin Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programı ile ele alınan konular arasında yer alan Bölgesel Politika (ABGS 2001) başlığı altında Türkiye’nin kendi İBBS’sini tanımlaması kısa vadeli öncelikler kapsamına alınmıştır (Öztürk 2009). Bu çerçevede, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) koordinasyonunda 2001 yılında başlanan çalışma ile Türkiye’de İBBS tanımlanmış ve bu sınıflandırma⁵ Bakanlar Kurulunun 28 Ağustos 2002 tarih ve 2002/4720 sayılı kararı ile 22 Eylül 2002 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bölgesel politikalar alanında AB’ye

uyum çerçevesinde, oluşturulan Düzey 2 bölgelerinde bölge planlarının hazırlanması ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasını hedefleyen ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikalarının geliştirilmesi yer almaktadır. Plan hiyerarşisi içerisinde ulusal kalkınma planlarından sonra ikinci sırada⁶ yer alan ve kanuni alt yapısı ilgili mevzuatla⁷ oluşturulmuş bölge planları ulusal düzeyde üretilen politika, plan ve stratejiler ile bölgesel ve yerel düzeyde yürütülecek faaliyetler arasındaki ilişkiyi belirlemek; kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu güçlendirmek; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek; bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak; kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek ve bölgesel program ve projelere temel oluşturmak üzere hazırlanan, bölgesel düzeyde sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini ve yerleşmelerin gelişme potansiyelini belirleyen planlardır. Türkiye’de bölge planlarının yapılması ve yaptırılması görevi ve yetkisi kanunla Kalkınma Bakanlığına verilmiştir.

Yerelde, köyler, ilçeler, şehirler ve bölgeler düzeyinde faaliyet gösteren yerel aktörlerin, kanaat önderlerinin, sivil toplum kuruluşlarının, yerel yönetimlerin ve özel sektör temsilcilerinin içselleştirip kabul ettikleri hedeflere sahip bölge planları, kanunla anlatılan planlama hiyerarşisi içerisinde, üst ölçek ulusal ve bölgesel planlar ile daha dar bir alanı kapsayan düzey 2 bölgeleri arasında indirgeyici ve netleştirici roller üstlenerek bölge ile planların önceliklerini birbirleriyle örtüştürmeyi ve uyumlu hale getirmeyi de sağlamaktadırlar.

³ 3194 sayılı İmar Kanunu (6. ve 8. Maddelerde), 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun ve Kalkınma Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında 641 Sayılı KHK ve bağlı yönetmelikler vd.

⁴ Antalya Projesi, Doğu Marmara Planlama Projesi, Zonguldak Projesi, Çukurova Bölgesi Projesi, Keban Projesi ve 1980 sonrasında GAP, DAP, DOKAP, Zonguldak, Bartın, Karabük, Yeşilirmak Havza Gelişim Planı

⁵ Düzey 1 olarak 12 bölge, Düzey 2 olarak 26 bölge ve Düzey 3 olarak da 81 il

⁶ Yasal olarak bölge planları 3194 sayılı Kanunda ulusal kalkınma planları ile il çevre düzeni planları arasında yer almaktadır.

⁷ 3194 sayılı İmar Kanunu (6. ve 8. Maddelerde), 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun ve Kalkınma Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK

Toplam 26 Düzey 2 Bölgesinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması ile bu bölgelere ait planların hazırlanması süreci de hız kazanmış ve bugün artık ikinci nesil planlar da bu bölgeler için hazır hale gelmiştir (Şekil 1).

TRAI Düzey 2 Bölgesi bahsi geçen 26 bölgeden biri olup Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinden oluşmaktadır. Bölge İBBS sisteminin kabulünden sonraki ikinci plan tecrübesini de yaşamıştır. Bu çalışma, planlama bölgesi olan TRAI Düzey 2 Bölgesi için geniş katılımla ve Kalkınma Ajansı koordinasyonunda hazırlanan ikinci bölge planı olan TRAI Düzey 2 Bölge Planı (2014 – 2023)’nın planlama süreci, plan yaklaşımı ve bölgeye getirdiklerini vizyonu ve alt kırılımları ile ele almaktadır.

2. TRAI Düzey 2 Bölge Planı (2014–2023)

2.1 Bölgenin sosyo-ekonomik kalkınma amaçlı planlama geçmişi

Her ne kadar 2011 yılında DAP Bölge Kalkınma İdaresinin kurulması ile TRAI Düzey 2 Bölgesi illerinden olan Bayburt DAP Bölgesi dışında kalmış ve 2014 yılında güncellenen DAP Eylem Planında yer almamış olsa da TRAI Düzey 2 Bölgesini içeren bölge ölçekli ilk plan 2000 yılında son şekli verilmiş olan DAP Planıdır. Doğrudan bölge özelinde hazırlanmış ilk plan ise 2005 yılında UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), Yıldız Teknik Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi tarafından hazırlanan Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesel Gelişme Planı (Ekonomik-Toplumsal Mekânsal Örgütlenme İçin Dar Bölgeli Polarize Model)’dir. Bölge özelinde Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansının (KUDAKA) 22 Kasım 2008 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmasının ve 2010 yılı başında aktif olarak çalışmaya başlamasının ardından bölge ile ilgili Ajans koordinasyonunda ve yerelden yüksek katılımla hazırlanan ilk plan ise TRAI Düzey 2 Bölge Planı (2011–2013)’dir.

Bahsi geçen bu planların önceliklerinin merkezde ve bölgede benimsenerek uygulamaya geçirilmesi konusunda ise oldukça zayıf kalınmıştır. Sadece DAP Planı’nın kırsal kalkınma konusundaki bir önceliği özellikle hayvancılık konusunda doğrudan üreticiye Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı üzerinden hibe destekleri verilmesini sağlasa da kaynakların bölgede etkin biçimde değerlendirildiği söylenemez.

Bunun yanında, TRAI Düzey 2 Bölge Planı (2011–2013) öncelikleri ise sadece Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından 2011–2013 yılları arasında desteklenen program, proje ve faaliyetlere referans olmuş plan için öngörülen “bölgede uygulanacak tüm program ve projeler ile kurum ve kuruluşların stratejik plan hazırlıklarına” temel olma özelliğinden çok uzak kalınmıştır. Planın 2011–2013 yılları arasındaki uygulama döneminde KUDAKA üzerinden bölgede kullandırılan kaynak

52 milyon TL iken özel sektörün eş finansmanı ile bu miktar yaklaşık 89 milyon TL olmuştur. Plan içerisinde planın uygulanmasına dair Kalkınma Bakanlığı, KUDAKA, bölgedeki kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve üniversitelerin bahsi geçen amaçların gerçekleşmesine kendi kaynakları ve proje hazırlayarak Ajansın kaynakları ile katkı sağlamaları için koordinasyon oluşturulması nispeten hayata geçirilmiştir. Plan kapsamında belirtilen öncelik ve hedeflere uygun olarak desteklenen bütün projelerin süreçleri, çıktıları ve performans göstergeleri izlenerek etki analizleri ve diğer gerekli görülen araştırma ve analizler, ajans uzmanları tarafından Ajans Genel Sekreterliğine ve Yönetim Kuruluna rapor edilmiştir.

TRAI Düzey 2 Bölge Planı (2011–2013) döneminde, planın uygulanmasına katkı sağlayacağı beklenen finansman kaynakları kamu yatırımları, DAP kapsamında yürütülen projeler, Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı, Yatırım teşvikleri, KÖYDES, SODES Programı, KOSGEB destekleri, AB Destek Programları ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Destekleri şeklinde olsa da bütün bu kaynakların planda belirlenen önceliklere uygun olarak bölgeye aktarıldıklarını ve tek bir üst amaca ya da vizyona hizmet edecek şekilde kullandıklarını söylemek imkansızdır.

Mevcut durumda artık Ajansların kurumsallaşması ve bölgelelerini tanımasının ardından artık niteliği, içeriği, planlama tekniği ve katılımcılığı ilk planlardan daha yüksek seviyede olan ikinci nesil bölge planları 2011 yılı içerisinde hazırlanmaya başlanmış ve 2014 yılı sonlarına doğru onaylanarak yürürlüğe girmiştir. TRAI Bölgesinin bu nitelikteki planı ise TRAI Düzey 2 Bölge Planı (2014–2023)’dir.

2.2 TRAI Bölgesinden Plana Yansıyanlar

Coğrafya

TRAI Bölgesi Türkiye’nin kuzeydoğusunda (Şekil 2), 40.842 km²’lik yüzölçümü ile DAP Bölgesi’nin alansal olarak en geniş bölgesi ve Türkiye yüzölçümünün %5.2’sidir. Bölge %63’ünü kaplayan dağlar nedeniyle topoğrafik olarak yüksek ve engebeli bir yapıdadır. Bölgede akarsuların oluşturduğu düşük yükselti alanlarda daha ılıman mikroklima zonları ortaya çıkmışsa da yükseltiye ve karasallığa bağlı olarak sert karakterli bir iklim hüküm sürmektedir. Bölge zengin su kaynaklarının başlangıç noktasındadır ve Türkiye’nin en önemli akarsularından Çoruh, Aras, Fırat ve Yeşilırmak nehirlerinin havzaları üzerindedir. Yüksek çayır – mera alanlarına ve bitki örtüsü çeşitliliğine sahiptir. Bölgenin önemli bir bölümü I. derece deprem kuşağında kalmaktadır. Doğal madensuyu ve jeotermal kaynaklar bakımından zengindir.

Bölge, tarihi boyunca olduğu gibi bugün de dünya, Avrupa ve

Şekil 2. TRA1 Bölgesi'nin coğrafi konumu.

Türkiye'nin en önemli ulaşım ve doğu – batı ana enerji aksının üzerinde yer almaktadır. Kara ve demiryolu bağlantısının iyileşmesiyle kuzey ve güney limanlara bağlantı konusunda avantajlı duruma geçen bölgenin, kuzeyden Trabzon ve Rize limanları, güneyden ise İskenderun ve Mersin limanları ile dış dünyaya açılması mümkündür. Karadeniz üzerinden Tuna nehri boyunca Avrupa'nın ortasına kadar su yolu ile erişilebilirliği olan bölge doğu aksında İran, Azerbaycan, Gürcistan ve daha doğuda Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine coğrafi ve kültürel olarak yakındır. Türkiye'nin doğu sınırı girişinden başlayarak en büyük nüfus, yerleşme, ticaret ve eğitim merkezi (Erzurum) de bölge içerisinde yer almaktadır. Bölgede önemli bir sayıda öğrencisi bulunan ve etnik ve kültürel anlamda bölgeye yakın nüfusu barındıran İran'ın nitelikli insan gücü ve sermaye birikimi bölge için bir fırsat niteliğindedir.

Beşeri Sermaye

Bölgenin 2012 yılı sonu itibarıyla nüfusu 1.072.848 kişi (Türkiye nüfusunun %1.4'ü) olup nüfus yoğunluğu 26 kişi/km²'dir. Bölgenin Türkiye toplam nüfusu içerisindeki payının 2023'e kadar az da olsa azalma göstermesi beklenmektedir. Nüfusun %63'ü kentsel alanlarda yaşamaktadır. Bölgede, çalışma çağı dışındaki nüfus oranında artış yönlü bir seyir gözlenirken hem net göç hem de net göç hızı genelde artış eğilimindedir. İstihdam oranları ülke genelinden daha yüksektir. Bölgede 2012 yılı rakamlarına göre istihdamın %41.8'i tarım, %12.1'i sanayi ve %46.4'ü hizmetler sektörlerinde gerçekleşmiştir. Tarım sektöründeki istihdam Türkiye ortalamasına göre yüksektir. Bölgede erkeklerin yoğunluğu (%62.9) tarım dışı sektörlerde çalışırken kadınların yoğunluğu (%75.3) tarımda çalışmaktadır. Nüfus en yüksek oranda lise ve dengi okul mezunu olup okuma – yazma bilen ancak okul bitirmemiş olanların yüksek oranı ilköğretim çağındaki nüfusun yüksek oranını göstermektedir. Bölgede her ilde bulunan bir adet devlet üniversitesine ilave

olarak Erzurum'da ikinci üniversite olarak teknik üniversitenin kurulmuş olması avantaj olarak durmaktadır. Bölge özellikle Erzurum'da oluşturulan fiziksel ve insan kaynağı altyapısı ile kamu hastanelerine ilave olarak özel sektör hastanelerini de çekmeyi başarması durumunda Sağlık Bakanlığının stratejik hedefleri doğrultusunda sağlık turizmine yönelik önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

Ekonomik Sektörler-Tarım

Bölgede başta hayvancılık olmak üzere tarım ve geçiş güzergâhında olması sayesinde ticarete dayanan hizmetler sektörü yüzyıllardır devam eden ekonomik faaliyetlerdir. Son dönemde gelişme gösteren turizm ise mevcut potansiyelden yararlanılarak sosyoekonomik kalkınmaya katkı sağlayabilecek önemli bir sektör haline gelmiştir. Sanayi üretimi, bölge içerisinde yapılan özel sektör yatırımları ile nispeten daha yavaş bir gelişim seyri izlemektedir. Bölgede tarım sektörü içerisinde, hayvancılık (kırmızı et ve süt ürünleri), organik tarım, su ürünleri, yem bitkileri, tıbbi ve aromatik bitkiler, arıcılık ve arı ürünleri ile tohumculuk sektörleri faaliyet yoğunluğu ve potansiyeli olan alt sektörlerdir. Geleneksel hayvancılık faaliyetleri ile uğraşan çiftçilerin yaş ortalaması 43 civarındadır. Bölgede yöresel ürün üretimi konusunda tulum peyniri ve civil peynir gibi marka değeri taşıyan ürünler mevcuttur. Türkiye'nin zengin akarsu havzalarının başlangıç noktasında bulunduğu için bölgenin tamamında su ürünleri üretimi yapılabilecek alanlar mevcuttur. Bölgede arı ürünleri üretimi gelişmeye açık bir alandır. Bununla beraber, arı ürünleri çeşitliliğinin azlığı ve bu ürünlerin ikincil ürünlere dönüştürülebilmesi bölgeye ve sektöre olumsuz yansımaktadır. Bölgenin yüksek rakım ve düşük nem şartları gibi çevresel avantajları tohumculuk faaliyetlerini bölge ekonomisine katkı veren bir sektör haline getirebilecek potansiyele sahiptir.

Ekonomik Sektörler-Sanayi

Bölgenin tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerindeki paylarının ülke geneline oranı 2010 yılı itibarıyla sırasıyla %1.8; 0.7 ve 0,9 olup, GSKD sıralamasında bölge, 26 Düzey 2 Bölgesi içerisinde 24'üncü sırada yer almaktadır. İmalat sanayi üretiminde bölge ülke geneline göre geri kalmış durumdadır. Bölgede kış mevsiminin uzunluğu, demir ve tuğla gibi malzemelerin bölge dışından temini, kalifiye iş gücünün inşaat sezonunun uzun ve talebinin yüksek olduğu bölgelere göç etmesi inşaat sektörünün yeterince gelişmemesine neden olurken sektörün temel girdi maddesi olan çimentonun bölgeden karşılanması önemli bir avantajdır. Bölge endüstriyel hammadde potansiyeli bakımından zengin olmasına rağmen bölgenin coğrafi şartları, iklim koşulları, inşaat ve madencilik sanayinde pazarlama imkânlarının kısıtlı olması gibi nedenlerle endüstriyel hammaddelerin büyük çoğunluğu kullanılamamaktadır. Bölgedeki özel sanayi kuruluşlarının büyük çoğunluğu teknik kapasite ve finansman sıkıntısı çekmektedir.

Ekonomik Sektörler-Hizmetler

Bölge içerisinde hizmetler sektörü özellikle Erzurum başta olmak üzere il merkezlerinde hizmet sunum olanakları nedeniyle çok önemli bir sektör olma özelliği taşımaktadır. Bölgenin ürettiği katma değer içinde tarım sektörünün payı %16.8 iken bölge GSKD'sinin %66.4'ünü hizmetler sektörü oluşturmaktadır. Bölgede öne çıkan alt hizmet sektörleri ticaret, otel ve lokantacılık, lojistik ve çağrı merkezleri olarak verilebilir. Üniversitelerin, kamu kurumlarının ve özel sektör kuruluşlarının bölge idarelerinin neden olduğu öğrenci, memur ve asker yoğunluğu bölgede Erzurum kent merkezini en önemli hizmet sunum merkezi haline getirmiştir. Bu açıdan hizmetler sektörü mevcut nüfusun ihtiyaçlarının yerinde karşılanarak bölge dışından gelen sermayenin bölge içinde birikimini sağlaması nedeniyle kilit bir sektördür. Bölgede çevre bölge ve illere de hizmet veren sağlık, lojistik ve çağrı merkezlerinin kurulması ve gelişen turizm faaliyetleri sektörün bölge için gelecekte

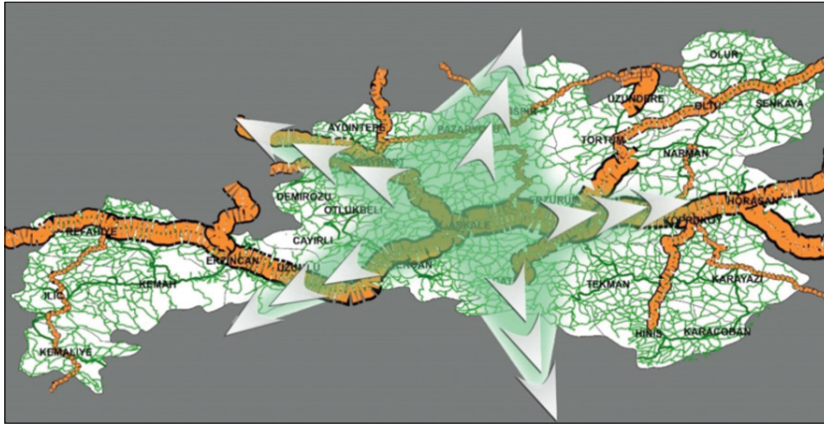
önemini artıracaklarını göstermektedir.

Ekonomik Sektörler-Turizm

Bölge derin tarihi geçmişi, özgün iklimi ve coğrafi yapısı, zengin su kaynaklarının başlangıç noktasında bulunması ve termal kaynakları sayesinde farklı turizm tipleri için çok yönlü ve geniş bir yelpazede değer ve varlık potansiyeli sunmaktadır. Bölgede başta kış ve spor; kongre, incentive ve fuar; tarih ve kültür; macera ve doğa sporları; eko-turizm ve sağlık turizmine kaynak olabilecek toplam 1.290 adet turizm varlık ve değeri tespit edilmiştir. Bu değer ve varlıklar, bölgenin sahip olduğu yüksek potansiyele ve dört mevsim turizm için zengin ürün çeşitliliğine işaret etmektedir. 2011 yılında Erzurum'da düzenlenen UNIVERIADE oyunlarının ardından bölgenin bu potansiyeli uluslararası platformda da tanınmaya başlamıştır. Bölgede var olan turizm potansiyelinin harekete geçirilmesi için 2011 yılında Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı koordinasyonunda İnovasyona Dayalı Bölgesel Turizm Stratejisi ve Eylem Planı (2012–2023) hazırlanmış ve 2012 yılında yerel aktörlerin katkıları ile uygulamaya konulmuştur. Bölgede turizm sektörünün değer zincirinde yer alan tüm sektörlerle beraber mümkün olan en yüksek sosyoekonomik faydayı sağlaması için bu stratejik eylem planının uygulanması önem arz etmektedir. Bölge sahip olduğu hizmet sunum odakları ile yakın çevresine ve coğrafyasına eğitim, sağlık, kültür, turizm ve bilimsel çalışma gibi konularda merkez olabilecek potansiyeldedir. Bununla beraber, mesleki ve sosyal amaçlı sivil toplum birlikteliklerinin kurumsal ve profesyonel olarak yürütülmeleri, ortak karar alma ve iş yapma kültür ve becerileri ile özel sektörün organize olma kabiliyetinin yeterli olmadığı; yerel yönetimler, özel sektör STK'ları ve merkezi idare arasında sıkı işbirliklerinin bulunmadığı ve bunun sonucunda ise mal ve hizmetlerin kaliteden ve katma değerden uzak olduğu görülmektedir.

Bölge içi yerleşim kademeleri

Bölge geniş yüzölçümü ve engebeli arazi yapısıyla ulaşım

Şekil 3. TRA1 Düzey 2 Bölgesi ana ulaşım aksları şeması.

Şekil 4. Coğrafi erişilebilirlik.

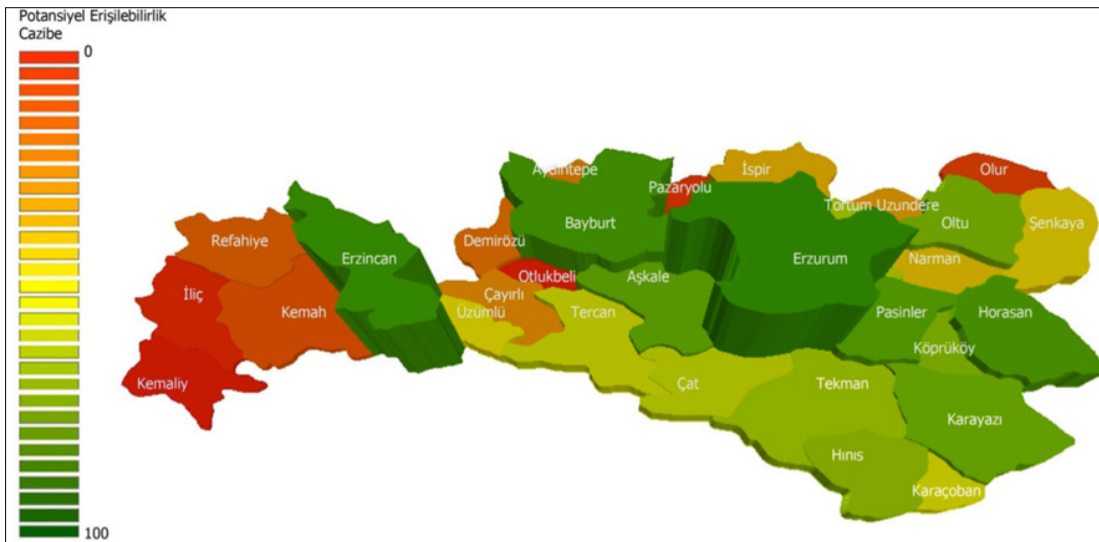
imkânları bakımından dezavantajlı bir konuma sahiptir. Ulaşım altyapısı yıllar itibarı ile iyileşiyor olsa da pazara erişilebilirlikte yaşanan zorluklar, bölgenin sosyoekonomik gelişmişliğine etki eden önemli faktörlerdendir. Bölgede kuzey – güney bağlantısı doğu – batı aksı kadar gelişmemiştir. Dolayısıyla bölgenin kuzey ve güneyindeki yerleşimler arasında coğrafi erişilebilirlik sınırlıdır. Merkeze ve doğu - batı ana aksına yakın ilçeler coğrafi erişilebilirlik açısından avantajlı konumdadır. Bölge içerisinde nüfus ve erişilebilirlik birlikte ele alındığında hizmete erişimin kolay olacağı ilçeler; merkez ilçeler, ana ulaşım aksına yakın ilçeler ve diğer ilçelerin kolay ulaşabileceği ilçeler olarak kademelenmiştir (Şekil 3, 4 ve 5).

Yapılan sosyo-ekonomik gelişmişlik ve erişilebilirlik analizleri sonuçlarının karşılaştırılması ile bölge içerisinde ilçeler; “bölgesel kalkınma odağı ilçeler”, “bölgesel kalkınma odağı olmaya uygun ilçeler”, “tarım ve hayvancılık ürünleri üretim merkez-

leri” ve “özel kalkınma potansiyeli olan ilçeler” şeklinde kademelendirilmiştir.

Kırsal

Bölgenin kırsal alanı tarımsal üretimde sürekliliğin ve katma değer sağlanamadığı, turizmde harekete geçirilememiş potansiyeli olan ve sosyal açıdan yaşanabilirliği düşük bir özelliğindedir. Bölgenin kırsalında bitkisel ve hayvansal üretim en önemli uğraştır. Üretilen bitkisel ve hayvansal ürünlerin yüksek katma değerli hale getirilememesi bu konuda üreticilerin rekabet güçlerini azaltmaktadır. Üreticiler devlet desteklerinden yararlanma ve ortak iş yapma kültürü ve becerisi konularında istenilen seviyede değildir. Genelde küçük ölçekli aile işletmesi olan üreticiler girdi maliyetlerini azaltamamaktadır. İlçelerde öne çıkan bir diğer potansiyel ise bir iki ilçede nispeten altyapısı tamamlanmış ama geriye kalan tüm ilçelerde

Şekil 5. Potansiyel erişilebilirlik (cazibe).

potansiyel halinde duran turizme hizmet edebilecek değer ve varlıklardır. Bu değer ve varlıklardan yetersiz sosyokültürel ve fiziksel altyapı nedeniyle yerli halk fayda sağlayamamaktadır. Altyapısı nispeten tamamlanmış olan ilçelerde ise tanıtım konusunda etkin faaliyetler gerçekleştirilememektedir. İlçeler özelinde potansiyel olarak değerlendirilebilecek bir diğer özellik ise doğal kaynaklar ve sanayi üretimidir. Genelde alternatif enerji kaynakları (biyogaz, rüzgâr, güneş ve jeotermal su), doğal taş, çeşitli madenler ve tuz rezervleri ve atıl bulunan sanayi tesisleri gibi yine sadece potansiyeli olan ve araştırma ve fizibilitesi yapılmamış olan alanlar ilçelerde mevcuttur. İlçeler özelinde sosyal yaşama ve yaşanabilirliğe dair alt yapı eksiklikleri bulunmaktadır. Bu nedenle kısıtlı aktivite imkanı bulan yerli ve yerleşik halk ilçelerde yeterince vakit geçirememekte ve ekonomiye gereken katkıyı verememektedir. İlçelerin saha verilerinden elde edilen GZFT matrisi Tablo 1'de verilmiştir.

2.3 Plan kurgusu ve katılımcılık

Planlama süreci 30 Mart 2011 tarihinde başlayıp 2013 yılı sonuna kadar devam eden TRAİ Düzey 2 Bölge Planı (2014-2023); mevcut durumunun sahadan gelen verilerle beraber analiz edilmesi, bu analizden elde edilen sonuçlara dayalı olarak bir bölge vizyonunun tespit edilmesi ve nihayetinde bu vizyona ulaştıracak temel amaçların, önceliklerin ve tedbirlerin oluşturulması şeklindeki stratejik yaklaşıma uygun bir kurgu ile ortaya çıkarılmıştır.

Plan hazırlığı sürecinde literatür bilgisi bölge dışından ulusal ve uluslararası literatür, plan, strateji, istatistik ve projelerden ve bölge içinden KUDAKA tarafından hazırlanan raporlar, Ajansın proje bazlı desteklediği araştırma raporları, kurumsal stratejiler ve akademik çalışmalardan yararlanarak oluşturulmuştur.

Saha verileri ise ilçeler özelinde yapılan çalıştaylar ve toplantılarda ve sanal ortamda doldurulan anket formları ile alınırken bu süreçte bir tanesi planın uygulamasına dönük olmak üzere 3 adet KUDAKA Kalkınma Kurulu Toplantısı gerçekleştirilmiştir.

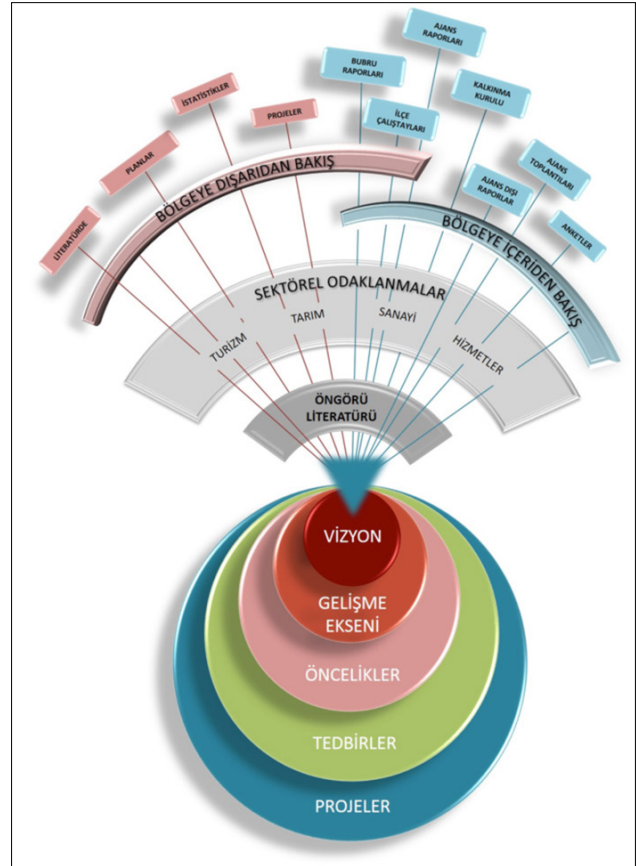
Plan hazırlığı sürecine dahil edilen en geniş kapsamlı çalışma 2011 yılında dokuz aylık bir süreçte hazırlanan Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi İnovasyona Dayalı Bölgesel Turizm Stratejisi ve Eylem Planı'dır. Bu çalışma kapsamında 6 çalıştay, 12 alt sektörde il çalışma grupları, yaklaşık 2000 kişilik katılımcı, iki büyük konferans, üç adet saha gezisi, 13 alt basamakta ulusal rekabet analizi, 1290 adet turizm değer varlığı tespiti ve çeşitli anketler yapılmış ve 2012 yılından itibaren ise bu stratejinin uygulama aşamasında kazanılan saha tecrübeleri de plana aktarılmıştır.

Plan hazırlık sürecine ayrıca 2011 yılında Erzincan Ekonomisi 2023 Vizyonu adlı strateji ve eylem planı ile de destek sağlanmıştır. Bu çalışma kapsamında, Erzincan merkez ilçe ve diğer

ilçelerde çalıştaylar yapılmış ve 329 katılımcıya ulaşılmıştır.

Yine bu süreçte bölge tarımı incelenirken et ve süt üretimi, organik tarım, su ürünleri, yem bitkileri, tıbbi aromatik bitkiler, arıcılık ve tohumculuk sektörlerinde 8 adet komisyon oluşturulmuş, 6 adet çalıştay düzenlenmiş, 2 adet proje çıktısı ele alınmış, her alt sektör için 2 adet bilgilendirme toplantısı, 4 adet köy ve 10 adet işletme ziyareti ve yaklaşık 100 kişinin katıldığı anket çalışmaları yapılmıştır.

Hazırlık kapsamında bölgenin her ilçesinde mevcut durum analizine ve vizyon belirlemeye yönelik toplantılar düzenlenmiştir. İlçe toplantılarının organizasyonu sırasında katılımcılık konusunda daha yenilikçi bir yaklaşım güdülerek, belediye başkanları, muhtarlar, kamu kurum ve kuruluşu temsilcilerinin yanı sıra; özellikle köy veya mahallelerde görev yapan öğretmenlerin, okul müdürlerinin, tarım danışmanlarının, din görevlileri ile sivil toplum kuruluşları (meslek odaları, dernek, birlik veya kooperatif) temsilcilerinin, özel sektör temsilcilerinin, kanaat önderlerinin ve katkı sağlayabilecek vatandaşların katılımının sağlanmasına büyük özen gösterilmiştir. 1350'den fazla katılımcıya ulaşılan ilçe toplantılarında ilçenin genel sosyo-ekonomik durumu, lokomotif sektörleri, mevcut kalkınma potansiyelleri ile geleceğe dair beklentiler ve vizyonlar

Şekil 6. Planın temel hazırlık kurgusu.

ele alınmıştır. Planın tüm hazırlık süreci boyunca bölge için 4500'den fazla kişinin fikir yürütmesi, görüş belirtmesi ve katkı vermesi sağlanmıştır. 2013 yılı ortasında taslak hale getirilen plan www.kudaka.org.tr adresinden bölge aktörlerinin görüşüne sunulurak geri dönüşler alınmıştır. Planın genel hazırlık kurgusu Şekil 6'da verilmiştir.

2.4 Planın üst ölçek planlarla uyumu

TRAI Düzey 2 Bölge Planı (2014–2023) ilkel olarak ulusal stratejileri bölge ölçeğinde tamamlayıcı, bölgesel ölçekte sosyal ve ekonomik kalkınmaya eşit önem veren, sürdürülebilirliği temel alan, yerel katılımı, aktörler arası işbirliklerini güdüleyen ve yerindenliği vurgulayan bir belgedir. TRAI Düzey 2 Bölge Planı (2014–2023) Onuncu Kalkınma Planı (OKP) ve Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) ile bölge özelinde detaylandırıcı, bütünlüycü ve bölgeyi bu iki belge gözüyle büyüteç altına alarak yakın plana çıkarıcı biçimde uyumludur. OKP içerisinde geçen dört ana başlık “Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum”, “Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Yüksek Büyüme”, “Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre” ve “Kalkınma İçin Uluslararası İşbirliği” başlıkları ile TRAI Düzey 2 Bölge Planı içerisinde yer alan bölgede sosyal altyapının iyileştirilmesi, katma değerli ürün üretimi ve pazarlaması, bölgenin yakın coğrafyası için cazibe merkezi haline gelmesi ve yaşanabilirliğin artırılmasına yönelik yapılan vurgular örtüşmektedir. Temel amacı bölgesel gelişme ve rekabet edebilirlik açısından ulusal düzeyde koor-

dinasyonu sağlamak olan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2013–2023)'nin bu amacına uygun olarak Bölge Planı TRAI Bölgesi içerisinde mekâna dair öngörülerde de bulunmuş ve planın eksenleri içerisine BGUS'un bölge için kurguladığı politikayı da yerleştirmiştir. Bölge Planı içerisinde bölge BGUS'un “Mekânsal Amaçlar”ı içerisinde “Bölgesel Büyüme Odaklarıyla Düşük Gelirli Yörelere Kalkınmanın Tetiklenmesi” ile uyumlu olarak bir hizmet sunum merkezi şeklinde kurgulanmış ve cazibesinin artırılması öngörülmüştür (Tablo 2).

2.5 Planın bölgeye getirdikleri

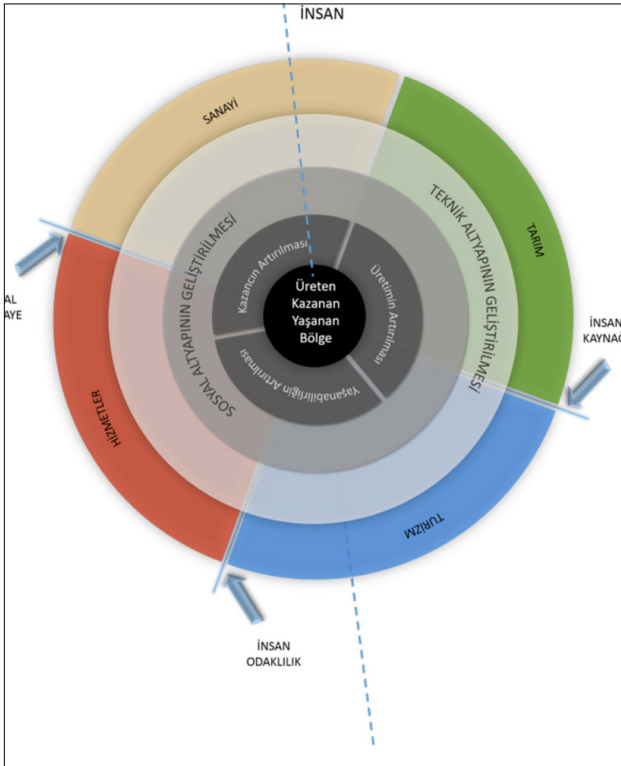
Plan bölge özelinde mal ve hizmet üretimi, bu üretimin kaliteli ve katma değerli hale getirilmesi, yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve toplum refahının yükseltilmesi konularının odağına insan faktörünü ortak bileşen olarak koymaktadır. Bu açıdan, bölge için insan üretimde kaynak, nitelikli ürün oluşturacak sosyal sermaye ve kaliteli yaşamın merkezi olarak kabul edilmektedir. Planın bölgeye yaklaşımı ile ilgili şema Şekil 7'de verilmiştir.

Bölgede sosyoekonomik kalkınmaya katkı sağlayacak bir planlama yaklaşımında insanları üretme konusunda daha fazla performans harcamaya, üretilen ürünlerin değerinde pazarlanmasını sağlamaya ve bölgenin tamamında yerleşim yerlerinde yaşanabilirlik göstergelerini iyileştirmeye yönelik kurguların olması gerektiği görülmektedir. Bu anlayışın mekana yansımaları merkez ilçeleri hizmet sunum merkezleri kabul ederek diğer ilçelere sosyoekonomik göstergeleri ve erişilebilirliklerine göre fonksiyon yüklemek şeklindedir.

Planın bölge vizyonu; “yüksek irtifa ve bozulmamış doğal yapıdan kaynaklanan ayırt edici özelliklere sahip tarımsal ürün miktarını artırmış; ürettiğini işleyerek değerinde pazarlayan; kaliteli ve çeşitli hizmet sunumu ile iç ve dış yakın coğrafyası için çekim merkezi olmuş; yaşanabilirliği yüksek bir bölge olmak” şeklindedir. Bölgenin belirlenen vizyonu yakalayabilmesi için benimsenen gelişme eksenleri, öncelikler ve tedbirler Şekil 8'de verilmiştir.

Plan vizyonuna giden 4 ana eksen;

- Başta nitelikli ve ayırt edici özellikteki ürünler olmak üzere tarımsal üretimin miktar ve kalitesinin artırılması,
- Bölgede üretilen hammaddenin işlenerek katma değerli ürün haline getirilmesi
- Sunduğu kaliteli ve çeşitli hizmetler ile bölgenin yakın ve uzak coğrafyası için bir sunum merkezi haline gelmesi
- Bölgenin yaşanabilirliğinin artırılması şeklinde belirlenirken, Bu gelişme eksenleri altında ele alınması gereken öncelikler ise;
- Kaliteli, yeterli ve sürekli tarımsal üretim için sosyal altyapının iyileştirilmesi

Şekil 7. Planın bölgeye yaklaşımı.

Tablo 2. Üst ölçek plan ve stratejilerle uyum

Öncelikler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
Kaliteli, yeterli ve sürekli tarımsal üretim için sosyal altyapının iyileştirilmesi																													
Kaliteli, yeterli ve sürekli tarımsal üretim için teknik altyapının iyileştirilmesi																													
Bölgeye işleme ve imalat sanayi yatırımlarının çekilmesi																													
Bölgenin sermaye birikiminin bölge içerisinde yatırıma dönüştürülmesinin sağlanması																													
Bölgenin Ar-Ge, yenilikçilik ve teknoloji kullanım seviyesinin yükseltilmesi																													
Katma değeri yüksek ürünlerin değerinde pazarlanması																													
Bölgede turizmin değer zincirindeki tüm alt sektörlerle beraber mümkün olan en yüksek sosyoekonomik faydayı sağlanması																													
Bölgede farklılaşmış hizmet tiplerinin geliştirilmesi																													
Üniversitelerin bölgenin sosyoekonomik kalkınmasına katkılarının artırılması																													
Bölgenin erişilebilirliğinin artırılması																													
Bölgenin sosyal, kültürel, sanatsal ve rekreatif imkanlarının geliştirilmesi																													

1. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Stratejik Planı (2013-2015), 2. Bilim ve Teknoloji İnsan Kaynağı Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2016, 3. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS), 4. Çevre Şehircilik Bakanlığı Stratejik Planı (2013-2017), 5. Onuncu Kalkınma Planı (2014 – 2018), 6. Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) ve Eylem Planı 2013-2015, 7. Gümrük Müsteşarlığı Stratejik Planı (2010-2014), 8. İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı 2011-2023, 9. İş-Kur Stratejik Plan (2011-2015), 10. Katılım Öncesi Ekonomik Program (2012-2014), 11. KENTGES 2023 100 Eylem, 12. KENTGES Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2023), 13. KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2011 - 2013), 14. KOSGEB Stratejik Planı (2011-2015), 15. Sağlık Bakanlığı Stratejik Eylem Planı (2013-2017), 16. Savunma Sanayi Müsteşarlığı (2012 - 2016) Stratejik Planı, 17. T.C. Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü Stratejik Plan (2010 – 2014), 18. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013), 19. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Stratejik Planı (2010-2014), 20. Turizm Kıyı Yapıları Master Plan Çalışması Sonuç Raporu, 21. Türkiye Demir-Çelik ve Demir Dışı Metaller Sektörü Strateji Belgesi ve EYLEM PLANI(2011 -2014), 22. Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi ve EYLEM PLANI(2011 -2014), 23. Türkiye Turizm Stratejisi 2023, 24. Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi Hedef 2023, 25. Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı, 26. Ulaştırma Kıyı Yapıları Master Plan Çalışması Sonuç Raporu, 27. Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi, 28. Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi (2011-2016), 29. Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı (2012-2023)

Şekil 8. Planın bölgede öngördüğü gelişme eksenleri.

- Kaliteli, yeterli ve sürekli tarımsal üretim için teknik altyapının iyileştirilmesi
- Bölgeye işleme ve imalat sanayi yatırımlarının çekilmesi
- Bölgenin sermaye birikiminin bölge içerisinde yatırıma dönüştürülmesinin sağlanması
- Bölgenin Ar-Ge, yenilikçilik ve teknoloji kullanım seviyesinin yükseltilmesi
- Katma değeri yüksek ürünlerin değerinde pazarlanması
- Bölgede turizmin değer zincirindeki tüm alt sektörlerle beraber mümkün olan en yüksek sosyoekonomik faydayı sağlama
- Bölgede farklılaşmış hizmet tiplerinin geliştirilmesi
- Üniversitelerin bölgenin sosyoekonomik kalkınmasına katkılarının artırılması
- Bölgenin erişilebilirliğinin artırılması
- Bölgenin sosyal, kültürel, sanatsal ve rekreasyonel imkanlarının geliştirilmesi şeklindedir.

2.6 Planın uygulama boyutu

TRAI Düzey 2 Bölge Planı'nın (2014–2023) uygulamasına yönelik olarak bölgede 2012 yılı başından beri KUDAKA koordinasyonunda uygulanan Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi ve Eylem Planı'nın uygulama modeline benzer bir yapılanmanın oluşturulması önerilmektedir. Uygulanacak stratejik yaklaşım, planda kurgulanan dört eksenin bölgenin öncü sektörleri dikkate alınarak eşzamanlı olarak hayata geçirilmesini esas almaktadır. Böyle bir yaklaşımın uygulanmasına yönelik yapılanma için üç temel alanda çalışma yapılması öngörülmektedir. Bu alanlar; koordinasyon, komisyon çalışmaları ve izleme-değerlendirme şeklindedir. Bu sistemde; koordinasyon, KUDAKA tarafından Ajans uzmanları arasından görevlendirilmiş komisyon koordinatörleri marifetiyle sağlanacaktır. Komisyon çalışmaları Kalkınma Kurulu bünyesinde kurulmuş olan sektörel komisyonlar tarafından yapılacaktır. İzleme ve değerlendirme ise Ajansın Yönetim Kurulu tarafından gerçekleştirilecektir.

Planın amaç, hedef ve önceliklerinin hayata geçirilmesi için gerekli finansman, genel olarak kurum kuruluşların bütçeleri, hibe ve kredi desteklerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansından aktarılabilecek kaynaklar, yıllık kamu yatırım tahsisleri, Doğu Anadolu Projesi (DAP) kapsamında sağlanacak proje destekleri Kalkınma Bakanlığı Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı, yatırım teşvikleri, KÖYDES proje ödenekleri, SODES Programı, KOSGEB destekleri, AB Destek Programları, Gıda, Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı Destekleri, İŞKUR destekleri, TÜBİTAK Destekleri, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı destekleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı destekleri planın uygulanması aşamasında plan hedeflerine uygun olarak yönlendirilebilecek kaynaklar olarak görülmektedir.

3. Değerlendirme

Bölge planları Türk planlama tarihinde ilk defa; bölgesel ölçekte yerel katılımcılığı en yüksek düzeyde sağlayan ve önceleyen, Kalkınma Ajanslarının sorumluluk bölgelerinde, istihdam ettiği yüksek teknik kapasiteye sahip insan kaynağı ile merkez, ilçe ve köy ölçeklerinde sahadan veri toplayarak gerçekçi bir mevcut durum analizi ile yerelin ihtiyaçları ve talepleri doğrultusunda hazırlanan, uygulama boyutunda stratejik bir yaklaşımla oldukça yetersiz de olsa kaynak aktarımından ve planın izleme ve değerlendirmesinden yerel bir kuruluşun (Kalkınma Ajansı) sorumlu tutulduğu planlardır.

Bununla beraber, katılımcı planlama yaklaşımını benimseyen plan kurgularında bölgelerde katılımcılığın sağlanması için gösterilen olağan üstü çabalara rağmen; planlarda bölge aktörlerinin ya da yerel halkın kısa veya orta vadede doğrudan kendisi ile ilgili somut sonuçlar görememesi, uzun vadede olabilecek olumlu sonuçlarla ilgili fikir yürütebilecek bilinç düzeyinin eksikliği, ortada rant paylaşımının olmaması ve yerellerin kendi gelecekleri hakkında karar verme konusunda yeterli bilinç ve tecrübeye sahip olmamaları katılım konusunda hala planların istenen düzeye ulaşmadığını göstermektedir.

Bölgelerdeki kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve üniversiteler arasında ortak hareket etme ve birlikte iş yapma kültürünün gelişmemiş olması planların hazırlık aşamasında ve bölgeler ölçeğinde öngördüğü politikaların benimsenmesinde olumsuz anlamda çok büyük etkilere sahiptir.

Bölgelerde ikinci plan hazırlığı ve uygulaması tecrübesinde de hala etkisi görülen bir diğer konu ise oldukça yeni bir kurum olan Kalkınma Ajansları koordinasyonunda hazırlanan ve uygulanması için bölge aktörlerine anlatılan planların benimsenmesi en büyük problemdir.

Merkezi kuruluşların taşra birimlerinin merkezin verdiği ve belirlediği görevlerden başka ilave iş yüklenmek istememesi ve kaynak ayırma imkanının olmayışı, planın gerektirdiği yerelde uygulanmaya çalışılan önceliklerin hayata geçirilememesine neden olmaktadır,

Planların merkezi düzeyde bakanlıklar seviyesinde politikalara yansıtılması gerekmektedir,

Bazı kalkınma ajanslarının sorumluluk bölgelerini kapsayan Bölge kalkınma idarelerinin bölge ölçeğindeki kamu yatırımlarının proje bazlı dağıtımından sorumlu olması, ajanslarla ve bölge planları ile koordinasyon ve uyum içinde olması gerekliliğini üst düzeye çıkarırken özel sektörün zayıf kaldığı ve temel yatırımların kamu eliyle yapıldığı bölgelerde ajansların daha detaylı çalışarak hazırladıkları önceliklere kaynak aktarılması yerine BKİ'lerin eylem planlarına kaynak aktarılması önemli bir

uygulama sorununu ortaya çıkarmıştır.

BKİ'lerin düzey 2 seviyesine inememesi, özel sektörü ve STK'ları merkeze alamaması ancak Ajansların bütçesinden daha yüksek oranda bir bütçeyi kullanıyor olması Düzey 2 Bölge Planlarının uygulaması açısından riskler oluşturmaktadır. Bölge planlarının tüm bölge aktörlerinin gerçekleşmesine katkı koyacağı yıllık eylem planlarının hazırlanması ve sorumlu kuruluş ve kaynağı ile beraber bütçesinin yer alması planların uygulaması açısından en ulaşılabilir ve kısa yol çözümdür.

Türkiye'de özellikle AB uyum sürecinde güçlenen bölgesel gelişme politikaları ve uygulamalarının istenen hedefe ulaşması ve 2013 yılı sonlarına doğru açılan 22. Faslın gereklerini yerine getirme amacıyla bölge planlarının her şeyden önce üretilen ulusal politika ve kararlara girmesi böylelikle merkezi bütçeden plan önceliklerine kaynak aktarılabilmesi ve yerel düzeyde merkezi kurumların teşkilatlarının bölge önceliklerine göre kendi yapılanmalarını oluşturabilmesi gerekmektedir.

Bununla beraber, Bölge Planları; üst düzey politikalara aşağıdan yukarı yönlü etki edememesi, bölge düzeyinde benimsenememesi, plan hiyerarşisi içerisinde benzer ölçekte alternatif planların başka bakanlıklarca ortaya çıkarılması, mevzuat ve bütçe açısından uygulamanın desteklenememesi, getirdiği önceliklerin bölgesel politika olarak benimsenmemesi, en üstten alta doğru kurumsal değil de kişi bazlı sahiplenmenin olması nedeniyle sadece Kalkınma Ajanslarının bölgelerinde sağladıkları finansal ve teknik destekleri şekillendiren temennilerle dolu dokümanlara dönüşmüş durumdadır.

Bölgeler ölçeğinde planların uygulanması ile ilgili kanuni zorunluluğa rağmen kamu kurumlarının dahi plan önceliklerinden haberdar olmamaları ve esaslarını uygulamamaları, planın uygulama yapısının/mekanizmasının etkin biçime oluşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bununla ilgili olarak bazı planlarda önerilen Kalkınma Ajanslarının yerel danışma organı olan kalkınma kurullarında ya da bölgesel aktörler arasında plan önceliklerinin hayata geçirilmesine yönelik proje hazırlama ve uygulama komitelerinin oluşturulması ve uluslararası, ulusal ve bölgesel fonları bu önceliklere aktarabilecek istek ve kapasiteye ulaşması sağlanmalıdır. Ayrıca planların vizyon, amaç, hedef, strateji ve hatta öngördükleri projelerin tanıtılması, tüm aktörlerin bilgilendirilmesi ve kabul etmesi amacına dönük olarak stratejiler ve kampanyalar kurgulanarak gerçekleştirilmelidir.

Bölgesel gelişmeyle ilgili yasal ve yapısal yetki karmaşası bölgesel düzeyde de Kalkınma Ajansları ve Bölge Kalkınma İdareleri arasında görülürken Büyükşehir Belediyeleri ve yeni kurulan Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları ise konunun yatırım ve izleme değerlendirme boyutunda ortaya çıkan yeni aktörler haline gelmiştir. Planların uygulanması konusunda

sadece Kalkınma Ajanslarının bütçesine bağımlı kalınması, bu bütçelerin ise neredeyse tamamının merkezi bütçeden geliyor olması ve yerelin katkısının (metropoller dışında) yetersiz kalması bölgelere dış kaynaklı büyük fonların aktarılması zorunluluğunu getirmiştir. Bu amaçla, merkezi düzeyde katılım öncesi AB fonlarını dağıtmaktan sorumlu bakanlıkların yerelde bu fonları dağıtabilecek akreditasyonu rahatlıkla alabilecek ve mevcut durumda zaten belli başlı fonların (BROP, İKGOP vs.) en yüksek düzeyde yararlanıcısı haline gelmiş olan Kalkınma Ajansları üzerinden bölgelerin kendi gelişme hedeflerine yönelik olarak bu fonları kullandırması planların uygulanmasına bir ölçüde katkı sağlayacaktır.

Büyükşehir Belediyelerinin yeni yasa ile genişleyen yetki ve sınırları nedeniyle bölgesel hedeflerden çok kendi önceliklerine yönelmesi, Ajans Yönetim Kurullarının yapısı itibarıyla bölgesel önceliklerden öte il düzeyinde bir öncelimeye gidilmesi, mevcut durumda hibeye dayalı mali destek mekanizmasının yetersizliği, Ajansların kendi eliyle proje hazırlayıp uygulayamaması, bölgelerde beşeri sermayenin, kaynak kullanabilme ve kurumsal kapasitenin düşüklüğü büyük ölçekli marka projelerin uygulanmasındaki zorluklar bölge planlarının hedeflerini gerçekleştirememeleri önündeki engeller olarak görülmektedir.

KAYNAKLAR

- ABGS (2001). AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı. T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. 2 cilt. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=195&l=1>.
- Amin, A. (1999). An Institutional Perspective on Regional Economic Development. *International Journal of Urban and Regional Research*, 23(2), 365-378.
- Anonim (2000). DAP Planı. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/content.aspx?>
- Anonim (2005). Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesel Gelişme Planı (Ekonomik-Toplumsal Mekânsal Örgütlenme İçin Dar Bölge Polarize Model) www.kudaka.org.tr/ekler/cdd7d-Kitap_IV.pdf
- Halkier, H. (2000). Regional Policy An Inter organisational Approach. Regional and Industrial Policy Research Paper No: 37. European Policies Research Centre, University of Strathclyde, 53 sayfa. http://www.eprc.strath.ac.uk/eprc/Documents/PDF_files/R37RegPolanInter-OrganisationalApp.pdf
- Kayasü, S, Yaşar, S.S. (2006). Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler. http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum3/3_1_kayasu.pdf.
- KUDAKA. (2011). TRA1 Düzey 2 Bölge Planı 2011 – 2013. www.kudaka.org.tr.
- KUDAKA. (2012). İnovasyona Dayalı Bölgesel Turizm Stratejisi ve Eylem Planı (2012 – 2023). www.kudaka.org.tr.
- Özcan K. (2006). Tanzimat'ın kent reformları: Türk imar sisteminin kuruluş sürecinde erken plânlama deneyimleri (1839-1908) Osmanlı Bilimi Araştırmaları 7 (2), 149-180.
- Öztürk, A. (2009). Homojen ve Fonksiyonel Bölgelerin Tespiti ve Türkiye İçin İstatistikî Bölge Birimleri Önerisi. Planlama Uzmanlığı Tezi. DPT Uzmanlık Tezleri Yayın No: 2802. Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı. Yayın ve Basım Şube Müdürlüğü Ankara. 119 sayfa.
- Tekeli, İ. (2009). Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

DERLEME / REVIEW

Yaratıcı Endüstrilerin Yerel Ekonomilerdeki Önemi ve Tasarımın Bu Endüstrilere Katkısı

The Importance of Creative Industries in the Local Economy and The Contribution of Design to Creative Industries

Dr. Dilek Hocaoglu

Doğuş Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, İstanbul

ÖZ

1990'ların başlarında Avustralya'da ortaya çıkan, ancak 90'ların sonlarında İngiltere'de detaylı bir şekilde ele alındığı görülen yaratıcı endüstriler fikri, yeni iş alanları yaratmak ve ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla gündeme gelmiştir. Yeni dünya düzeninde artık üretime dayalı bir ekonominin etkili olmadığını fark eden politikacılar, yerel kalkınma için yeni modeller geliştirmeye çalışmışlar, bunun kaynağının da yaratıcı insanlar ve oluşturdukları yaratıcı endüstriler olduğunu keşfetmişlerdir. Avrupa Komisyonu tarafından 'Yaratıcı Endüstriler ve Aktiviteler' başlığı altında değerlendirilen 'tasarım' ve 'mimarlık', yaratıcılığın ve dolayısıyla yaratıcı insanların yoğunlaştığı alanlardır. Yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkan istatistikler yaratıcı endüstrilerin gayri safi milli hasılanın içinde diğer sektörlerin (yiyecek, içecek, tütün üretimi sektörü) yanında önemli bir yer tuttuğunu ve hızlı büyüyen bir sektör olduğunu göstermişlerdir. Bu makalede öncelikle yaratıcı endüstrilerin dünyadaki gelişimi ve bugünkü durumu ele alınacak, sonrasında yerel ekonomiler içerisindeki konumu değerlendirilecektir.

Anahtar sözcükler: Yaratıcı endüstri; yerel ekonomi; tasarım.

ABSTRACT

The idea of creative industries was emerged in Australia in the early 1990s but appeared to be discussed in detail in England in the late 90s. This idea has come on the agenda in order to create new jobs and ensure economic growth. Some politicians have realized that the economy which was based on the manufacturing was no longer effective in the new world order. They have tried to develop new models for local development and they have also discovered that the creative people and the creative industries those people creates are sources of this development. 'Design' and 'Architecture' -that assessed under the title of 'Creative Industries and Activities' by European Commission- are the areas that creativity and therefore creative people are focused. The statistics obtained from this research showed that the creative industries have a remarkable portion in the gross national income among the other sectors (food, beverage, tobacco manufacturing sector) and they are also growing fast. In this paper, the development of creative industries and their current situation in the world will be covered in the first place, and then the position of creative industries in the local economy will be evaluated.

Keywords: Creative industry; local economy; design.

Geliş tarihi: 22.01.2016 Kabul tarihi: 07.03.2016

İletişim: Dilek Hocaoglu.

e-posta: dilekayildiz@gmail.com

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Yaratıcı Endüstrilerin Ortaya Çıkışı

Yaratıcı endüstri fikri ilk olarak 18. yüzyılın “yaratıcı sanatlar” ve “kültürel endüstriler” fikirlerinin birbirine dönüştürülmesi ve tüketici, vatandaş terimlerinin de eklenmesiyle ortaya çıkmıştır (Hartley, 2005). Bu fikrin temelinde yatan “kültürel endüstriler” terimine bakacak olursak; bu kavram da ilk kez Frankfurt Okulu’nun filozofları Theodor W. Adorno ve Max Horkheimer (1972) tarafından, yayınladıkları “Aydınlanmanın Diyalektiği” adlı kitapta ele alınmıştır. Kültür endüstrisinin eski ile yeni olanı birleştirerek farklı bir nitelik ortaya koyduğunu söyleyen Adorno (1975), endüstri kelimesinin ise doğrudan üretim sürecine değil; kültürel malın standardizasyonuna ve dağıtım tekniklerinin rasyonelleşmesine atıfta bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca, bu kültürel mal yaratıcısına gelir sağladığı için artık ürün olarak görülmekte ve bu yüzden de sanatsal değerinden çok piyasadaki değeri ön plana çıkmaktadır (Adorno, 1975).

Yaratıcı endüstri fikri 1990’ların başlarında Avustralya’da ortaya çıkmış olsa da, 1990’ların sonlarına doğru İngiltere’deki politikacılar tarafından fark edilmiş, yeni iş alanları yaratmak ve ekonomik büyümeyi sağlamak için kullanılmaya başlanmıştır (Hartley, 2005). 1997’de İngiltere’de Kültür, Medya ve Spor Dairesi (DCMS) tarafından Yaratıcı Endüstriler Görev Birimi kurulmuş, ilk Yaratıcı Endüstrileri Eşleştirme Dokümanı yayınlanmış ve o zamandan beri de birçok ülke yaratıcı endüstrilerinin ekonomileri üzerindeki etkisi, bu endüstrilerin nerelerde ve hangi şartlarda oluşabileceği ile ilgili çalışmalar yürütmüşlerdir. DCMS, yaratıcı endüstrileri; “özünde özgün yaratıcılık, yetenek ve beceri bulunduran ve fikri hakların yaratımı ve kullanılması doğrultusunda zenginlik ve iş alanı yaratma potansiyeli olan aktiviteler” olarak tanımlamaktadır (Braun 2007, s. 3). Bu aktiviteler de reklam, mimarlık, sanat ve antika pazarı, zanaat, tasarım, moda tasarımı, film, video, interaktif eğlence yazılımı, müzik, performans sanatları, yayıncılık, yazılım ve bilgisayar servisi, televizyon ve radyo olarak sınıflandırılmıştır (Braun, 2007).

Yaratıcı endüstrilerin ortaya çıkışında küreselleşmeyle birlikte coğrafi konum avantajının anlamını yitirmiş olması da etkili olmuştur (Hall, 1998; Landry, 2000; Florida, 2005; Sassen, 2007). Bu yeni düzen, şehirlerde ve bölgelerde bulunan yaratıcı sınıf ve bu bölgelerin yaratıcı bireylere sağladığı imkanlar sonucunda oluşmuştur. Şehirlerin kalkınmasında yaratıcı sınıfın büyük rolü olduğunu, yayınladığı kitaplarda dile getiren Richard Florida, ekonomik büyüme için (technology, talent, tolerance) teknoloji, yetenek ve toleransın gerekli olduğunu belirtmekte ve bunu da 3T teorisi olarak adlandırmaktadır. Florida (2004), artık bir şehrin kalkınması için söylenen; doğal kaynaklara sahip olma, ulaşım yolları üzerinde bulunma gibi geleneksel görüşlerin yerini “insan sermaye teorisi” diye adlandırdığı bölgesel büyüme için insanların itici gücü oluşturduğu modellerin aldığı fikrini savunmaktadır. Bu modele göre yetenekli ve iyi eğitilmiş insanların yerleşmeyi tercih ettiği şe-

hirler daha çok kalkınmaktadır (Florida, 2004).

Bu görüşü paylaşanlardan biri olan Allen Scott (2006), çağdaş kentleşmeyi; şehirlerin birbirleriyle rekabet ederken aynı zamanda birbirlerinin ürettikleri ürünlerin tamamlayıcılarını da üreterek aralarında bir işbirliği oluşturdukları bir sistem olarak ele almaktadır. Scott (2006), bu şehirlerde ekonomik gelişmeyi ve büyümeyi teşvik etmekle yükümlü olan yerel idari birimlerin, şehirlerin rekabetçi avantajlarının (yaratıcılık kapasitesini içeren) nasıl belirlediğini ve kamu hareketiyle nasıl geliştirilebileceğini de sorguladıklarını belirterek bu konuda 2 noktaya da değinmektedir. İlki, “şehirler özelleşmiş ürünlerinin ortak değişimi nedeniyle birbirleriyle tamamlayıcı oldukları; ikinci olarak her kentsel topluluğun dünyanın sınırlı kaynaklarında kendi müşterek ilgisini güvenceye almakla da ilgili olarak birbirleriyle güçlü bir rekabet içerisinde olduğudur” (s. 2). Bu şehirlerin ilgilendikleri alanlar ise yeni gelir yatırımlarını güvenceye almak, ürünleriyle dış pazarda genişlemek ve ziyaretçileri çekebilmektir (Scott, 2006).

Şehirlerin en önemli kaynağının insanlar olduğunu savunanlardan Charles Landry (2000) de, Florida (2004) ve Scott (2006) gibi insan sermayesini şehirlerin gelişmesi için gereklilik olarak görmektedir. Yeni ekonomik düzen, insan sermayesini, hayat kalitesini ve araştırma merkezlerini çok daha önemli hale getirmiştir. Ancak Landry, Florida gibi yaratıcılığı sadece sanatçılara atfetmemekte, özgün fikirlere sahip her bireyin (işçi, işveren, mühendis vb.) yaratıcı sınıf içerisinde yer alabileceğini savunmaktadır (Enlil & Evren, 2011). Tabi ki burada yine bu oluşumun temelinde insan bulunmakta, geleneksel ekonomi söyleminde yer alan üretim, hammadde, coğrafya gibi kriterler göz ardı edilmektedir. Bunların sonucunda da yaratıcı sınıf, yaratıcı endüstriler ve buna paralel olarak yaratıcı kentlerin sahip oldukları yerel ekonomiler içerisinde bu endüstrilerin rolü gündeme gelmektedir.

Yaratıcı Endüstrilerin Yerel Ekonomilerdeki Konumu

Avrupa Komisyonu (European Commission) 2006 yılında hazırladığı raporla kültürel ve yaratıcı endüstrilere yeni bir tanım getirerek iki kavram arasında sınıflandırma yapmıştır (European Commission, 2006). Bu tanıma göre ;

Kültürel sektör;

- Endüstriyel olmayan; tüketime dayanan tekrar üretilmeyen ürünler ve hizmetler; konser, sanat fuarı, sergi. Sanat alanında; resim, heykel, zanaat, fotoğraf, sanat ve antika pazarları. Performans sanatları; opera, tiyatro, dans, sirk. Doğal miras; müzeler, miras siteleri, arkeolojik siteler, müzeler, arşivler.
- Endüstriyel olan; seri üretime dayalı kültürel üretimler; kitap, film, ses kayıt. Bunlar film, video, video oyunları, yayın,

Tablo 1. UNCTAD'ın yayınladığı 2008 Yaratıcılık Raporu'na göre yaratıcı ekonomiler ve yaratıcı endüstriler (UNCTAD, 2008)

Yaratıcı ekonomiler	Potansiyel ekonomik büyüme ve gelişme oluşturan yaratıcı değerlere dayalı olarak gelişirler.
	Sosyal ve kültürel çeşitliliği ve insan gelişimini desteklerken gelir oluşumunu, iş alanı yaratılmasını ve ihracat kazançlarını da beslerler.
	Teknoloji, entelektüel nitelikler ve turizm hedefleriyle karşılıklı etkileşerek ekonomik, kültürel ve sosyal değerleri kapsarlar.
	Makro ve mikro ölçekte tüm ekonomiyle kesişen, bir dizi bilgi tabanlı ekonomik aktivitelerdir.
	Yenilikçi çoklu disiplinli ve bakanlıklar arası faaliyetler için uygulanabilirlik ve gelişim seçeneklerini oluştururlar.
Yaratıcı endüstriler	Yaratıcılığı ve entelektüel sermayeyi temel girdi olarak kullanan, ürünlerin ve hizmetlerin yaratım, üretim ve dağıtım aşamalarıdır.
	Odak noktasında sanat bulunmakla beraber sadece onunla sınırlı kalmayarak ticaret ve entellektüel özelliklerden gelir yaratan bir takım bilgi tabanlı aktiviteleri de kapsarlar.
	Ekonomik değeri olan ve pazarı hedefleyen somut ürünleri ve soyut, entellektüel veya yaratıcı içerikteki sanatsal hizmetleri kapsarlar.
	Zanaatkarlar, hizmetler ve endüstriyel sektörler arasında bir köprüdürler.
	Dünya ticaretinde yeni dinamik bir sektör oluştururlar.

müzik, kitap ve basıma dayalı kültür endüstrileridir.

Yaratıcı sektörler;

- Yaratıcı sektörlerde kültür, kültürel olmayan ürünler için yaratıcı bir girdiye dönüşür. Tasarım (moda tasarımı, iç mimari, ürün tasarımı), mimarlık, reklam gibi aktiviteleri içerir. Bu çalışmada yaratıcılık; kültürel kaynakların, kültürel olmayan sektörün üretim sürecindeki tüketiminde kullanımı ve inovasyon için kaynak olarak ele alınır (European Comission¹, 2006).

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD) yayınladığı "2008 Yaratıcılık Raporu"na göre "yaratıcı ekonomiler" ve onun merkezinde yer alan "yaratıcı endüstriler" Tablo 1'de yer alan maddelerde özetlenmektedir.

UNCTAD yine 2008 yılında yayınladığı raporunda yaratıcı endüstrilerin 9 alanda görüldüğünü benimseyerek bunları 4 farklı kategori altında sınıflandırmaktadır.

2007 yılında Karşılaştırmalı Kentsel Araştırmalar Avrupa Ens-

titüsü (EURICUR) tarafından Hollanda Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı için yaratıcı endüstrilerin ekonomik büyümesini sağlamak adına uygulanan politikaları araştırmaya yönelik, 18 ülkeyi kapsayan bir çalışma yapılmış ve bu çalışmanın sonucunda da bir rapor hazırlanmıştır. Bu 18 ülkede (Almanya, Avusturya, Avustralya, Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Güney Kore, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, Kanada, Norveç, Portekiz, Singapur, Yeni Zelanda) yaklaşık 1000 adet politika incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda ortaya koyulan bazı tesbitler şu şekildedir;

- Birçok ülkede yaratıcı endüstrileri geliştirmek için ekonomik ve kültürel alanda politikalar uygulanmaktadır.
 - Temel soru "yaratıcı endüstriler, ekonomi politikalarının mı, kültürel politikaların mı konusu" olduğudur.
 - Kültürel açıdan farklılık, kalite, dağıtım ve ekonomik açıdan inovasyon, yatırım, kümelenme ve ekonomik büyümeyi içermektedir.
 - Bazı ülkelerde kapsamlı bir ulusal strateji olmamasına rağmen, yaratıcı endüstrilerin büyümesine yönelik ulusal stratejileri bulunan ülkelerin sayısı da artmaktadır.
- Araştırmada yerel ve ulusal anlamda yaratıcı endüstrilerle

¹Avrupa Komisyonu

ekonomik büyümenin nasıl sağlanabileceğinin ancak uygulanacak politikanın türüne bağlı olduğu vurgulanmaktadır (Braun, 2007).

Ekonomik büyüme açısından incelendiğinde, 2005 yılında UNESCO'nun, yayımladığı rapora göre yaratıcı endüstrilerin dünya gayri safi hâsılasının %7'sine ulaştığı görülmektedir. Özellikle batı ekonomilerinde, 2000 yılından bu yana, yaratıcı endüstriler ortalama %7'lik bir büyümeyle en hızlı büyüyen sektörlerin başında gelmektedirler (Kern, 2007).

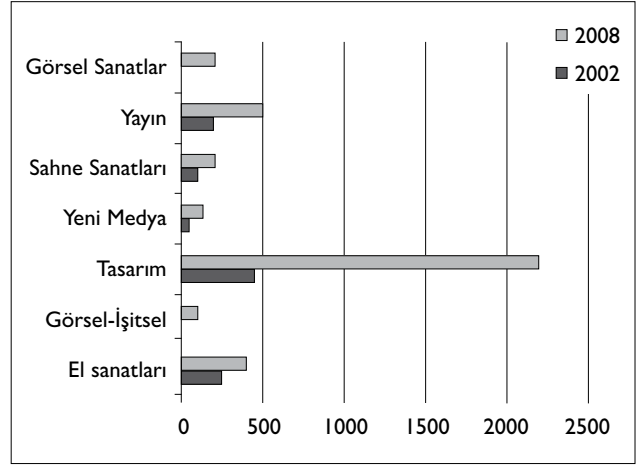
Yaratıcı endüstriler 2002-2008 döneminde %14'lük bir büyüme ile dünya ekonomisinin önemli sektörleri arasında yerini almıştır (Duisenberg, 2010). Son yıllarda birçok ülke tarafından mercek altına alınan yaratıcı endüstriler kavramı ile ilgili UNCTAD'ın hazırladığı 2010 yılı raporunda Türkiye'nin de bu konuya eğildiğine dair saptamalar bulunmaktadır. UNCTAD (2010) raporuna göre Türkiye'nin yaratıcı endüstrilerinin 2002-2008 yılları arasındaki ithalat ve ihracat performansı sürekli bir artış göstermektedir.

Türkiye'de 2002-2008 yılları arasında yaratıcı endüstriler; el sanatları (halı, ipe yapılan yaratımlar), görsel-ışitsel, tasarım (takı, moda, iç mimari objeleri), yeni medya, sahne sanatları, yayın, görsel sanatlar olarak incelendiğinde sadece el sanatları ve tasarım alanında bir ihracat olduğu gözlenmektedir. 2008 yılında, 2002 yılına göre yaratıcı ürünlerin ihracatında büyük bir gelir artışı bulunmaktadır (UNCTAD, 2010).

Türkiye'de 2002-2008 yılları arasında yaratıcı endüstrilere dair

Şekil 1. UNCTAD (2008) yaratıcı endüstriler sınıflandırmasından uyarlanmıştır.

Şekil 2. İthalatı yapılan ürün gruplarına göre yaratıcı ürünlerin 2002-2008 yılları arasındaki değeri (milyon \$ olarak) UNCTAD (2010) dan uyarlanmıştır.

yapılan ithalat ele alındığında ise el sanatları ve tasarım alanının yanı sıra diğer alanlarda da (görsel-ışitsel, yeni medya, sahne sanatları, yayın, görsel sanatlar) bir hareketlilik gözlenmektedir (Şekil 2). Özellikle tasarım alanında 2008 yılında 2002 yılına göre bu yaratıcı ürünlerin ithalatında önemli bir artış söz konusudur (UNCTAD, 2010).

Türkiye ölçeğinde, 2002-2008 verilerinden sonra 2008-2011 dönemindeki raporlara bakıldığında da yaratıcı endüstrilerde 52.458 kişilik bir artış olduğu gözlenmektedir (Tablo 1). Türkiye'de yaratıcı endüstrilerin yoğunlaştığı iller İstanbul ve Ankara olarak tespit edilmiş olup bu bölgelerdeki toplam yaratıcı istihdamın Türkiye'nin ilgili sektörlerdeki iş gücünün %64'ünü oluşturduğu görülmektedir. Her iki ilde de yaratıcı faaliyetler film, video, müzik, radyo, tv, yayıncılık, reklamcılık, eğlence, sanat olmakla beraber Ankara'da uzmanlaşmanın en yoğun görüldüğü alan İstanbul'dan farklı olarak mimarlıktır (Lazzeretti, Capone ve Seçilmiş, 2014).

UNCTAD Yaratıcı Ekonomiler ve Endüstriler Programı Başkanı Edna Dos Santos Duisenberg yaratıcı endüstrilerin sınıflandırmasını: miras, sanat, medya ve işlevsel yaratımlar olarak yapmış ve Türkiye'de özellikle mirasın fazlasıyla bulunduğunu vurgulamıştır. Türkiye için önerilerinin başlıcaları ise; yaratıcılık, kültür ve inovasyon bağlantılarının güçlendirilmesi, KOBİ'ler ve mikro ölçekli işlerin şartlarının geliştirilmesi, ulusal ve bölgesel düzeydeki karşılıklı sektörel stratejilerin desteklenmesi şeklindedir (Duisenberg, 2010). Howkins & Associates Yöneticisi John Howkins de yaratıcılık için özgürlüğün şart olduğunu savunarak Birleşik Krallık'ın yaratıcı ekonomiler tanımında kültür ya da sanattan bahsedilmezken Tayland'ın kültürü bir rekabet avantajı olarak gördüğünü söyleyerek birçok ülkenin de yerel geleneksel kültürlerini ve bilgeliklerini muhafaza etmeye çalıştıklarını savunmuştur (Howkins, 2010). Duisenberg

Tablo 2. 2008-2011 döneminde Ankara ve İstanbul'daki yaratıcı ve kültürel endüstrilerin gelişimi (Lazzeretti, Capone ve Seçilmiş, 2014)

Yaratıcı ve Kültürel Sektörler	İstihdam 2011		2008–2011 Dönemi Büyüme Yüzdesi	
	Ankara	İstanbul	Ankara	İstanbul
Yayımcılık	2175	8985	240	633
Yazılım	4159	13596	462	630
Tasarım	697	1501	159	81
Film ve video	1040	11055	40	54
Reklamcılık	6073	40066	-45	4
Eğlence ve sanat	2652	6528	20	-6
Müzik	137	1457	40	54
Radyo ve televizyon	756	3539	613	237
Fotoğraf	639	1376	159	81
Mimarlık	6620	9444	38	24
Toplam	24948	97547	19	46

(2010) ve Howkins'in (2010) sözlerinden büyük bir endüstriyel ve kültürel mirasa sahip olan Türkiye'nin daha çok Tayland örneğinde olduğu gibi kültürünü avantaj olarak gördüğü ve bu yerel kültürü muhafaza etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

UNCTAD Genel Sekreter Yardımcısı Petko Draganov, 28 Kasım 2014 yılında İstanbul'da düzenlenen UNCTAD'ın 50. yıldönümü etkinliğinde Türkiye'nin medya, tasarım, müzik ve sanat endüstrilerini artırmasına yönelik bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında, çok kültürlü bir metropol olan İstanbul'un yaratıcı ekonomi odaklı ekonomik kalkınma için büyük bir potansiyele sahip olduğunu, özellikle film ve tv, moda tasarımı, mimari tasarım, endüstriyel tasarım, müzik, çağdaş sanatlar ve yeni medya gibi yaratıcı endüstrilerin İstanbul'a iş ve gelir açısından katkı sağlayarak şehri canlı ve hareketli bir hale getirdiğini vurgulamıştır. 2012 verilerine göre de Türkiye'nin yaratıcı ürün ihracatı 7,3 milyar dolar olup bundaki en büyük pay da tasarım ürünlerine aittir.

Enlil ve Evren (2011) de yaratıcı endüstriler adına yapılan en yeni çalışmaların İstanbul'da özellikle "kültür üçgeni" olarak adlandırılan kentsel mekanda gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Enlil (2006), bu üçgeni oluşturan ilçeleri ve barındırdıkları sektörleri de; Beyoğlu İlçesi'nde yapımcı, post prodüksiyon firmaları, Şişli-Osmanbey'de moda tasarım sektörü, Şişli ile Kadıköy ilçelerinde yazılım sektörü olarak tanımlamıştır. Bu durumda kültürün, yaratıcılığı ve dolayısıyla yaratıcı endüstrileri besleyen bir damar olduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç

1990'ların başlarında ortaya koyulan ve 90'ların sonlarında politikacılar tarafından fark edilip kullanılmaya başlanan yara-

tıcı endüstri teorisinin, 21. yüzyıla gelindiğinde dünyada iyice benimsendiği görülmektedir. Yaratıcı endüstri fikri artık uygulamaya geçmiş ve şehirlerin, bölgelerin kendilerini fark ettirmek, yaratıcı sınıfı çekmek ve bu sayede yeni iş alanları oluşturarak gelir elde ettikleri bir alan haline gelmiştir. UNCTAD, ülkeler bazında yapılan incelemeler sonucunda istihdam ve gelir açısından yaratıcı endüstrilerde bir artış olduğunu da raporlarında belirtmektedir.

Yaratıcı endüstrilerle ilgili raporlarda Türkiye'nin de yapısı ve sahip olduğu kültürü, mirası ile bu alanda ümit vadettiği görülmektedir. Özellikle İstanbul, çok kültürlü bir metropol olması sayesinde yaratıcı endüstrilerin oluşmasına imkan tanımakta ve bu sayede daha canlı, hareketli yaratıcı sınıf tarafından tercih edilir bir hale gelmektedir. Dönemsel analizlere bakıldığında, tasarım ve mimarlık alanındaki faaliyetler açısından büyük gelişmeler gözlenen yaratıcı endüstriler, Türkiye'de özellikle İstanbul ve Ankara için büyük bir istihdam kaynağı oluşturmaktadır. Son yıllarda kentsel markalaşma çalışmalarına dair yerel yönetimlerin yürüttüğü projeler de incelenecek olursa önümüzdeki yıllarda yaratıcı endüstrilerin daha da önem kazanacağı görülmektedir. İleriye dönük bir değerlendirme yapılırsa yerel yönetimlerin yürüttüğü projeler ve İstanbul, Ankara gibi yaratıcı sınıfın istihdamının fazla olduğu şehirlerde bulunan yaratıcı sınıfın da katkılarıyla şehirlerin ekonomileri olduğu kadar imajları da değişecek ve gelişecektir.

KAYNAKLAR

- Adorno, T. (1975). Culture Industry Reconsidered. *New German Critique*, Autumn (6), 12-19.
- Adorno, T., Horkheimer, M. (1972). *Dialectic of Enlightenment*, London: Verso.
- Bianchini, F., Parkinson, M. (1993). *Cultural Policy and Urban Regeneration: The West European Experience*. Manchester: Manchester University Press.
- Braun, E., Lavanga, M. (2007). *An International Comparative Quicksan into National Policies for Creative Industries*. Rotterdam: Euricur.
- Duisenberg, E. S. (2010). Yaratıcı Şehirler ve Endüstriler: Vizyon ve Meseleler. 21. Yaratıcı Şehirler ve Endüstriler Sempozyumu, Yıldız Teknik Üniversitesi, Kasım 11-12, İstanbul.
- Enlil, Z., Evren, Y. (2011). İstanbul için Yaratıcı Kent söylemini Tartışmak. Zeynep Enlik, Yiğit Evren (Ed.), *Yaratıcı İstanbul içinde* (s.19-29). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Enlil, Z. (2006). İMP Toplantıları. Ayşem Yılmaz (Ed.), *Kültür Odaklı Endüstrileşme Sürecinde; Haliç ve Tersaneler*, Arkitera, 8 Aralık 2006 içinde. (<http://v3.arkitera.com/h13059-kultur-odakli-endustrilesme-surecinde;-halic-ve-tersaneler.html>)
- European Commission. (2006). *The Economy of Culture in Europe*. (<http://www.keanet.eu/ECoculture/Study%20new.pdf>)
- Florida, R. (2004). *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. NY: Basic Books.
- Florida, R. (2005). *Cities and the Creative Class*. NY: Routledge.
- Hall, T. (1998). *Urban Geography*. London: Routledge.
- Hartley, J. (2005). *Creative Industries*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Howkins, J. (2010). Ulusal ve Kentsel Ekonomik Büyüme Modeli Olarak Yaratıcı Endüstriler. 21. Yaratıcı Şehirler ve Endüstriler Sempozyumu, Yıldız Teknik Üniversitesi, Kasım 11-12, İstanbul.
- Kern, P. (2007). *The Economy of Culture in Europe - A Strategy for a Creative Europe*. 4th Conference Creative Industries, Mayıs, 24-25, Berlin.
- Landry, C. (2000). *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*. NY: Earthscan Ltd.
- Lazzeretti, L., CAPONE, F., SEÇİLMİŞ, E. (2014). Türkiye'de Yaratıcı ve Kültürel Sektörlerin Yapısı. *Maliye Dergisi*, 166, 195-220.
- Sassen, S. (2007). *A Sociology of Globalization*. NY: W. W. Norton & Company.
- Scott, A. (1997). *The Cultural Economy of Cities*. UK: Blackwell Publishers Ltd.
- Scott, A. (2006). Creative Cities: Conceptual Issues and Policy Questions. *Journal of Urban Affairs*, 28 (1), 1-17.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2008). *Creative Economy Report 2008*. (www.unctad.org/en/docs/ditc20082cer_en.pdf).
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2010). *Creative Economy Report 2010*. (http://www.unctad.org/en/docs/ditcrab20103_en.pdf).
- U.S. Department of Housing and Urban Development (HUD). (2000). *The Creative City: Power for the New Economy, Strategies for Success: Reinventing Cities for the 21st Century*. Washington: HUD.

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Enerji Verimliliği Temasının Türkiye Şehir Planlama Sistemine Entegrasyonu: Lapseki Kenti İçin Bir Yaklaşım

Integration of The Energy Efficiency Theme Into The Urban Planning System of Turkey: An Approach For The City of Lapseki

Serkan Sınmaz

KENTAS AŞ

ÖZ

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yükselen teknoloji ve kentleşmeye paralel olarak dünya enerji talebi giderek artmakta, enerji üretim ve tüketim süreçleri ekolojik sorunları beraberinde getirmektedir. 90'lı yıllardan itibaren, kentlerin ekolojik denge üzerindeki baskısının azaltılması, daha verimli ve yaşanılır kentler için planlama yaklaşımları ve çeşitli girişimler (yeşil kent, ekokent, yaşanabilir kent, dijital kent, akıllı kent girişimleri vb.) tasarlanmış ve kısıtlı düzeyde hayata geçirilmiştir. Geliştirilen yaklaşımlarının tümünün ortak stratejisi “verimli enerji yönetimidir”. Yakın geleceğin kentlerinin ‘verimli enerji yönetimi’ stratejisine göre biçimlenmesi için özellikle kentsel dönüşüm gerçeği parantezinde yerleşme fiziksel planlarının “enerji verimliliği” yaklaşımına göre ele alınması gerekmektedir. Bu kapsamda geliştirilecek planlama süreci yükselen teknoloji ve kentleşme eğilimine paralel olarak, gelişme potansiyeli taşıyan, büyük ölçekli kentlere oranla sayıca oldukça fazla olan, beşeri, coğrafi sınırlarını aşmamış “küçük ölçekli kentler”in sağlıklı gelişimi için önemli bir fırsat ortaya koymaktadır. Bu makale “Küçük Ölçekli Yerleşmelerin Enerji Verimli Gelişimi” adlı araştırma projesinin temel sonuçları paylaşmaktadır. Ayrıca çalışmada fiziksel plan yapım sürecinde ele alınmak üzere “enerji verimli değerlendirme modeli” açıklanarak Çanakkale Boğazı’nda küçük ölçekli bir yerleşme olan Lapseki için modelin deneysel uygulaması sunulmaktadır.

Anahtar sözcükler: Enerji verimli kentsel planlama; enerji verimli yerleşme.

ABSTRACT

Since the last quarter of the 20th century, demand for energy increases in the world and energy production and consumption processes bring ecological problems in parallel with emerging technology and urbanization. From the 90's, attempts concentrated on reducing the pressure of cities on the ecological balance, planning approaches for more efficient and livable cities, various initiatives (green city, eco city, livable city, digital city, smart city initiatives etc...) have been tried and implemented in a limited level. The common strategy of all these planning approaches is “energy efficiency”. For remodeling of the cities of the near future according to this strategy, especially in the context of urban transformation, physical settlement plans should be dealt with according to the “energy efficiency” concept. In this context, the planning process to be developed reveals a significant opportunity for the healthy development of “small-scale cities” which did not go beyond the geographical and social boundaries and is outnumbered compared to large-scale cities having growth potential in parallel with emerging technology and urbanization. This article shares the main results of research project named “Energy Efficient Development of Small Scale Settlements”. Furthermore, this study that is at the point of addressing on physical settlement plan construction process describes “energy-efficient evaluation model” and presents an experimental application in Lapseki which is a small-scale settlement in the Dardanelles.

Keywords: Energy efficient urban planning; energy efficient settlement.

Geliş tarihi: 09.11.2015 Kabul tarihi: 03.12.2015

İletişim: Serkan Sınmaz.

e-posta: serkansinmaz@gmail.com

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Giriş

21. yüzyılda ülkelerin sosyo-ekonomik yapı ve fiziksel gelişmelerinin dolaylı ve doğrudan en önemli belirleyicisi enerji tedariki ve tüketimidir. Bu durum tüketimin ana kaynağı olan ve giderek yükselen kentleşme ile ilişkilendirildiğinde kentsel planlama-enerji ilişkisinin iyi kurgulanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Teknolojinin gelişimine paralel olarak özellikle 2005 yılı sonrasında Avrupa Birliği ülkeleri öncülüğünde enerji verimliliği teması kent planlarına ve uygulamalara aktarılmaktadır (örn. European Union Strategic Energy Technology Plan). Ülkemizde yakın geleceğin kentlerinin ‘verimli enerji yönetimi’ stratejisine göre biçimlenmesi için, özellikle kentsel dönüşüm gerçeği parantezinde yerleşme fiziksel planlarının ve yasal zemininin “enerji verimliliği” yaklaşımına göre ele alınması elzem bir konudur. Bu doğrultuda, 1990’lı yılların başından itibaren dünyanın çeşitli kent ve bölgelerinde birçok plan, uygulama, girişim ve organizasyon sürdürülmektedir. Yeni Kentleşme Hareketi (New Urbanism) “Sürdürülebilir Kentler (Sustainable Cities), Ekolojik Kentler (Ecological Cities) Yeşil Kentler (Green Cities), Akıllı Büyüme (Smart Growth), Yavaş Kentler (Slow Cities), Düşük Karbon Kentler (Low Carbon Cities), Yaşanabilir Kentler (Liveable Cities), Dijital Kentler (Digital Cities) ve Akıllı Kent Girişimleri (Smart Cities Initiatives) vb. adları altında planlama ve tasarım yaklaşımları geliştirilmiştir.

Sözkonusu planlama yaklaşımları doğrultusunda dünya çapında incelenen çok sayıda şehir planı ve kentsel proje “Etkin İletişim Altyapısı, Verimli Enerji Yönetimi, Kompakt Mekânsal Planlama ve Tasarım” olmak üzere üç temel stratejinin öne çıktığı, projelerin stratejik öncelikleri değerlendirildiğinde ise “Verimli Enerji Yönetimi” yaklaşımının öne çıktığı tespit edilmiştir.¹ Böylece “yerleşmelerde enerji verimliliği” günden güne önemi artan kentsel planlama disiplinin öncelikle ele alınması gereken konuların başında gelmektedir.

Ancak dünyanın büyük bir kısmında ve ülkemizde enerji verimliliği konusunda genel olarak ürün, araç kullanımı veya bina ölçeğinde yaklaşımların ötesine geçilememiştir. Türkiye’de enerji verimliliği mevzuatı gündemde yer edinmekte olsa da konuyu yerleşme bütününde ele alan kapsamlı bir mevzuat henüz oluşturulmamıştır. Günümüzde “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun (5346-6094)” ve “Enerji Verimliliği Kanunu (5627)” ile enerji verimliliği kontrol altına alınmaya çalışılmakta, “Elektrik Piyasası Kanunu ve yönetmelikleri” çerçevesinde lisansız enerji üretimi alt başlığı ile yenilenebilir enerji sistemlerinin yaygınlaşması desteklenmektedir. Mevcut yasal düzenlemeler

ağırlıklı olarak araç ve bina bazında bir yaklaşım getirmesinin yanı sıra bazı teşvik araçlarını açıklamaktadır (Resmi Gazete, 2008). Bu yasal zeminde enerji verimliliği için yerleşme bütününde alınacak önlemler, “farklı yerleşme ölçeklerini” kapsayıcılığı, mikro-makro üretim santrallerinin kent, doğal ve kültürel değerler bağlamında “bağlayıcı” yer seçim ve yapılanma kriterleri bakımından yetersiz bir görünüm ortaya koymaktadır.

Yerleşmelerde “enerji verimliliği önlemleri” ile maliyetler düşürülebilir, yerel istihdam artırılabilir, yerel ve küresel kirlilik azaltılabilir, enerji bağımlılığı düşürülebilir ve sosyal yaşam koşulları iyileştirilebilir (Jiang ve Tubiana, 2008:4). Ağırlıklı olarak araç ve yapı teknolojisi kapsamında değerlendirilen bu potansiyelin çevresel etkilerinin analiz edilerek, kent planlama süreçlerine aktarılması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, çalışmada fiziksel plan üretim sürecinde ele alınmak üzere, “enerji verimli yerleşme değerlendirme modeli” önerisi ve bu modele göre örnek bir yerleşmede yapılan değerlendirme sunulmaktadır. Çalışmada gelişen teknoloji ve artan kentleşme eğilimine koşut olarak, gelişme potansiyeli taşıyan, büyük ölçekli kentlere oranla sayıları oldukça kabarık olan, beşeri, coğrafi sınırları aşmamış “küçük ölçekli kentler”e odaklanılmaktadır. Küçük ölçekli kentlerde özellikle yerleşme makroformunun daha etkin ve hızlı kontrol altına alınabilmesi ve yerleşmelerin enerji bakımından kendine yeterlilik potansiyeli enerji verimli kentler idealinde önemli bir fırsat ortaya koymaktadır.

Materyal ve Metod

Bu çalışma Yıldız Teknik Üniversitesi Bağımsız Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 2014 yılında desteklenen “Akıllı Yerleşme Kurgusu ve Küçük Ölçekli Yerleşmelerin Enerji Verimli Gelişimi” adlı araştırma projesinin ulaştığı temel sonuçları paylaşmakta ve enerji verimliliği temasının imar planı üretim sürecinde nasıl ele alınabileceği üzerine geliştirilen bir yöntemi tartışmaya açmaktadır.

Makalede öncelikle literatürden faydalanarak yerleşmelerin enerji verimli gelişimini sağlayan unsurlar ortaya konmaktadır. Akabinde bir fiziksel planlama çalışmasında enerji verimliliği teması altında bu unsurların birbiri ile nasıl ilişkilendirileceğini açıklayan “enerji verimli yerleşme değerlendirme modeli” açıklanmaktadır. Sözkonusu değerlendirme modeli örnek olarak seçilen Lapseki yerleşmesinde elde edilen veriler doğrultusunda yorumlanmaktadır. Çalışma sonuçları Lapseki yerleşmesinde yapılan nesnel analizler ve hane halkı anketi uygulamasında elde edilen veriler doğrultusunda değerlendirilmektedir.

¹ EMCP, 2012, Kunvd, 2006, Stanley, 2008, Joss vd., 2011, Masdar City, 2011, City of Alexandria, 2009, Girling ve Kellett, 2005, UTF, 1999, Beatley, 2000:29, SGN, 2001, Municipality of Albertslund, 2009, Pedersen, 2012, Rasmussen ve Christensen, 2010, Amsterdamsmartcity, 2013, City of Linz, 2012, Breuste J.H, Riepel J., 2007, WDDC, 2006, Energy Saving Trust, 2006, Gaffron vd., 2005, Brunsing vd., 2000, Kathleen J.C., 2001, Ett, 2007, Strzalka ve Eicker, 2009, Castineira, 2011, Specht, 2011, B.A.U.M., 2012, Karlsruhe Institute of Technology, 2010, Bornholms Regions Kommune, 2008, Municipal Council of Gotland, 2010, OPC, 2011, Breyer vd., 2010, SEAP 2011, UNEP, 2011, GSC, 2012, Strasser vd., 2011, The Climate and Energy Fund, 2012 kaynaklarından yararlanılarak tespit edilmiştir.

Analiz sürecinde kentsel form ve iklimsel ortam analizleri yerleşmenin üç boyutlu modeli üzerinden ARCGIS programı vasıtasıyla elde edilmiştir. 372 haneye yapılan anket çalışması ise yerleşme bütününde mekânsal olarak homojen bir dağılım gösterecek konumlarda, hanelerin yaşadığı konut karakterlerine göre eşit bir dağılım ile uygulanmıştır.²

Bulgular

Yerleşmelerde Enerji Verimliliği

Sanayi devrimi ile başlayan yüksek enerji talebi doğal kaynak kullanımını arttırmış, teknolojiye yaşanan gelişmeler ise insanların yaşamında tüketim olgusunu yükseltmiştir. Özellikle 1970'lerdeki petrol krizi ile başlayan enerji sorununa ek olarak 1980'li yıllarda ki teknolojik buluş ve yenilikler karşısında enerji talebinin artması ve paralel olarak kentleşmenin yükselmesiyle enerji-kent ilişkisi şehir planlama ve tasarım alanında sorgulanmaya başlanmıştır. Buna ek olarak artan tüketim etkenleri karşısında gelişen küresel ısınma ve iklim değişikliği gerçekleri konuyu dünya gündemine taşımıştır.

Owens'a göre temel olarak yerleşmelerde enerji verimliliği;

- Belirli ihtiyaçlar için kullanılan enerji gereksinimini azaltmak için plan yapmak (örn. Ulaşım, ısınma vb.)
- Zorunlu enerji gereksinimlerini en verimli yöntemle karşılamak yoluyla sağlanabilir (Owens, 1986). Lariviere ve Lafrance'a göre yerel yönetimler enerji tüketimlerini iki yöntem ile makul düzeye getirebilirler. Buna göre;
- Ulaşım, yapı ve diğer araçlar kapsamında enerji tüketim maliyetlerinin azaltılması
- Enerji koruma önlemlerinin arazi kullanım planlarına entegrasyonu enerji faturalarının düşürülmesi için önem arz etmektedir (Lariviere ve Lafrance, 1999:54).

Ayrıca yerel yönetimler halka enerji verimliliğini benimsetme, binalarda ve şehir içi ulaşımında etkin önlemlerin alınması konusunda en önemli konumdur. Doherty vd.'nin bakış açısında göre kentsel çevrede tüketilen enerji 3 kategoride incelenebilir;

- Gömülü Enerji (Embedded Energy): Yerleşmenin ilgili alt-yapı ve üst-yapı malzemelerinin imalat ve dağılımında tüketilen enerjidir.
- İcrai Enerji (Operational Energy): Yerleşmenin ısıtma soğutma ihtiyacı ve çeşitli araçların kullanılmasıyla tüketilen enerjidir.
- Ulaşım Enerjisi (Transportation Energy): Çeşitli amaçlar için yapılan kamusal ve özel ulaşım modlarıyla yapılan yolculuklar esnasında tüketilen enerjidir (Doherty vd., 2013: 2-3).

Bu yaklaşıma paralel olarak Moughtin ve Shirley yapılarada enerji verimliliğinin "yapının enerji ayakizi" tespiti ile sağlanabileceğini ortaya koymaktadır. Tanımlanan araçlar;

- Yapının inşası, malzemelerin üretimi için gereken enerji miktarı,
- Yapının sağlayacağı günlük hizmet için gereken enerji,
- İkamet eden kişinin kentsel fonksiyonlar ve konut arasında yolculuk için tükettiği enerji miktarı,
- Yapının ekonomik ömrünü tamamladıktan sonra yıkılması için tüketilen enerji

olarak ifade edilmektedir (Moughtin ve Shirley, 2005:24). Bu yaklaşım yapının yerleşme içindeki konumu itibarıyla enerji tüketimine katkısını analiz ederken yerleşme bütününde enerji verimliliğine önemli bir gönderme yapmaktadır. İngiltere kentlerinin gelişimi için rehber niteliği taşıyan raporu yayınlayan Urban Task Force da benzer şekilde yeni üretilecek yapıların uzun yaşam, daha küçük, daha düşük enerji gereksinimi ilkeleri çerçevesinde üretilmesini önermektedir (Urban Task Force, 1999:37). Ayrıca Urban Task Force yeni üretilecek binalar için gelişen teknoloji ile birlikte maliyet ve uygulama seçenekleri bakımından potansiyelin kullanılmasını önermektedir (Pasif güneş enerjisi sistemleri, PV teknolojisi, yakıt hücreleri, birleşik güç sistemleri, su yönetim sistemleri vb.). Ayrıca bu yaklaşımların üreticilerce benimsenerek standartların norm olarak gelişmesi, kullanıcıların ne düzeyde enerji performansı gösteren yapılarada yaşadığının bilincine varmasını sağlayacaktır (Urban Task Force, 1999:40).

Jiang ve Tubiana ise; kentlerde enerji verimliliğini yapı ve inşaa süreci, ulaşım, kentsel tasarım altbaşlıklarına göre organize etmektedir. Enerji tüketimi yapı ve inşaa sürecinde; yapının mimari ve teknik niteliği (izolasyon, pasif solar, rüzgarı yorumlama vb.), bina içindeki aygıtların ısı ve soğutma performansı, bina yüzeyinde elektrik üretimi bakımından değerlendirilebilir (Jiang ve Tubiana:2008: 4). Ancak enerji verimliliğini geliştirmek için imkanlar ağırlıklı olarak binanın yaşına, büyüklüğüne, konumuna vb. bağlıdır (Quaschnig, 2008:55). Kentsel ulaşım; araçların enerji performansı ve çevreye daha az etki yaratacak yakıt kullanımı ile sağlanabilir. Biyoyakıtlar ve elektrik kullanımı yerel enerji talebi bakımından en önemli araçlardır. Ancak önemli olan biyoyakıt ve elektriğin nasıl ve ne kadar nerede üretileceği ve çevreyi nasıl etkileyeceğidir. Kentsel tasarımda ise; ısı yoğunluğu, kentsel yoğunluk, işlev alanları ve hareketlilik unsurlarına göre kontrol edilebilir. Isı bakımından; servislerin maliyetinin minimize edilmesi, bölgesel ısıtma sistemlerinin uygulanması, yapılarada izolasyon ve pasif güneş enerjisi sistemlerinin eklenmesi vb. yaklaşımlar öne çıkmaktadır. Yoğunluk, işlev alanları ve hareketlilik un-

² Araştırma yönteminin teknik detayları, analiz paftaları ve detayları, detaylı plan değerlendirmesi ve fizik mekan önerileri için bkz. (Sırmaz S., Yenen Z. (2014) "Akıllı Yerleşme Kurgusu Ve Küçük Ölçekli Yerleşmelerin Enerji Verimli Gelişimi: Lapseki Üzerine Bir Değerlendirme", Bağımsız Araştırma Projesi, YTÜ BAP Koordinatörlüğü, İstanbul.)

surları bakımından ise; verimli hareketlilik hizmetleri, kentin boyutları, coğrafyası ve yapılaşma düzeni ile ilişkilidir. Enerji verimli kentsel tasarım bakımından genellikle daha az yolculuk mesafesi, bunun için uygun işlevsel bölgeleme daha kompakt yapı ve yerleşme dokusu önerilmektedir (Jiang ve Tubiana, 2008: 5-7). Diğer yandan kentler arasındaki yapısal enerji kullanımını aynı iklim değerleri çerçevesinde karşılaştırmak mümkün iken kentsel form ve ulaşım arasındaki ilişkileri farklı iklimlere sahip yerleşmeler çerçevesinde değerlendirmek de mümkündür. Ulaşım enerjisi form ve yoğunluk ile yakın ilişkili olmakla birlikte iklimden daha az etkilenmektedir. (Doherty vd., 2013:19). İklim kent formunun gelişim sürecine planlama düzeyinde eklenildiği takdirde dolaylı yoldan ulaşım enerjisi üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilecektir.

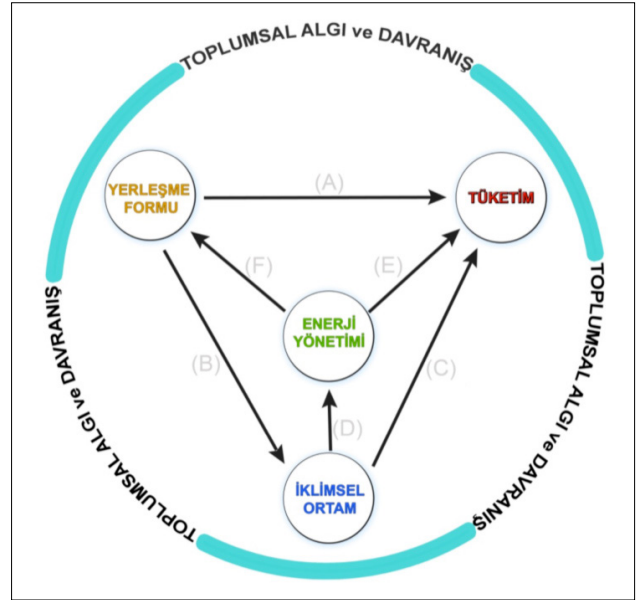
Bunların yanı sıra enerji verimliliği sadece teknik bir konu değildir, aynı zamanda verimli servis ve davranış sorunsalıdır. Örneğin, telefon yerine fiziksel bir ziyaret, özel araç yerine toplu taşıma aracı kullanmak, şişeleri dönüştürmek, gece harcanan ısıyı düşürmek, ev inşasında beton yerine kereste kullanmak gibi yaklaşımlar enerji tüketiminin azalması ile sonuçlanır (Jiang ve Tubiana, 2008: 4).

Açıklanan yaklaşımlar doğrultusunda kentlerin enerji verimli gelişebilmesi için temel olarak dört ana strateji öne çıkmaktadır³

- Kent içinde optimum hareketlilik (yoğun yaya modu, düşük düzeyde araç, yeterli düzeyde toplu taşıma kullanımını sağlayacak bir yerleşme formu ve işlevsel dağılım)
- İklim ve çevreye duyarlı yapılanma (kentin iklim ve coğrafi yapısına uygun bölgelerde gelişmesi, yapıların ısı, ışık, hava akımı ve yenilenebilir enerji kazanımı etkenlerine duyarlı bir doku oluşturacak düzende inşa edilmesi, düşük enerji malzeme ve form tercihleri)
- Enerji teknolojilerinin kente entegrasyonu (Farklı ölçeklerde yenilenebilir enerji santralleri, akıllı şebeke altyapısı, bölgesel ısıtma, madde ve su dönüşüm sistemlerinin uygulanması)
- Enerji verimli hizmet ve davranış eğilimi (Toplumsal enerji verimli davranış ve araç kullanımı eğiliminin teşvik edilmesi için destek ve projelerin uygulanması)

Enerji Verimli Yerleşme Değerlendirme Modeli

Enerji verimliliği temasının yerleşme bütününe ele alınabilmesi için; öncelikle fiziksel planlama sürecinde ilgili yerleşmenin enerji verimliliğini etkileyecek unsurların tespit edilmesi,

Şekil 1. Enerji verimli yerleşme değerlendirme modeli.

akabinde bir analiz modeli kurgulanarak tüm unsurların birbirleriyle ilişkilerini ortaya koyan sayısal altlıkların üretilmesi gerekmektedir. Böylece ana stratejilerden yola çıkarak kapsamlı bir literatür çalışması sonucunda bir fiziksel plan çalışmasının enerji verimliliği teması kapsamında ele alınmasını sağlayacak değerlendirme unsurları:⁴

- Yerleşme formu (optimum hareketlilik sağlayacak bir fiziksel plan için)
- Enerji yönetimi (enerji teknolojilerini kente entegre edecek bir fiziksel plan için)
- İklimsel Ortam (enerji verimli yapı ve mekân üreten bir fiziksel plan için)
- Tüketim (daha az hizmet maliyeti gerektirecek fiziksel plan için)
- Toplumsal Davranış (enerji verimli yaşam bilinci ile planın uygulanabilmesi için)

olarak tespit edilmiş, bu unsurların Lapseki yerleşmesinin değerlendirilebilmesi için yeterli olduğu kabul edilmiştir. Neticede Şekil 1’de belirtilen “enerji verimli yerleşme değerlendirme modeli” tanımlanmış ve modelin ortaya koyduğu ilişki ağına göre analizler üretilmiştir.

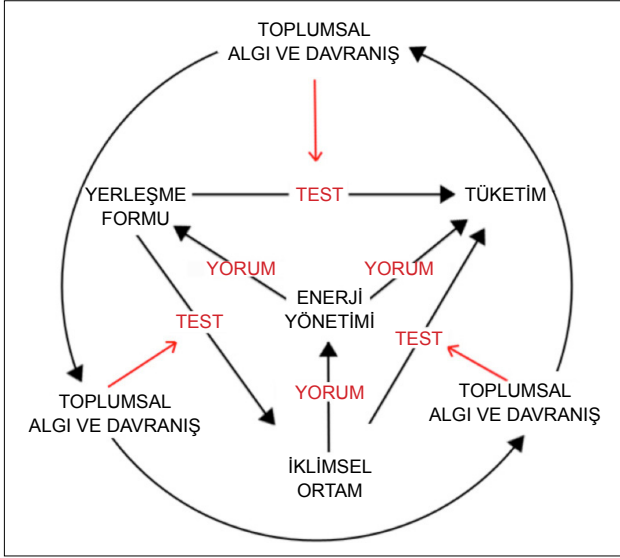
Modelde kurgulanan ilişki ağlarına göre;

A- Kent formu daha az tüketime neden olmalıdır

B- Kent formu iklimsel açıdan verimli mekanlar yaratmalıdır

³ Moughtin ve Shirley, 2005:24, The Urban Task Force, 1999:40, Quaschnig, 2008:55. Jiang ve Tubiana, 2008:4, Doherty vd., 2012:19, Larivière ve Lafrance, 1999:54 kaynaklarından yararlanılarak tespit edilmiştir.

⁴ IPCC, 2007, International Energy Agency, 2007, Wong ve Yuen 2011, Abdeen, 2009, Pa’ez, 2010, Owens, 1986, White, 2002, Newman ve Jennings, 2008, Hisarlıgil, 2009, Erley ve Jaffe, 1980, Zeren, 1987, Orhon vd., 1988, Oke, 1987, Göksu, 1999, Moughtin ve Shirley, 2005, The Urban Task Force, 1999, Quaschnig, 2008., Jiang ve Tubiana, 2008, Doherty vd., 2012, Larivière ve Lafrance, 1999, Akbari, 2001, Dempsey vd., 2010, Burton, 1999, Burgess, 1996, Breheny, 1995, Jenks vd., 1996, Newman and Kenworthy 1989, Banister, 1996., Maczulak, 2010, Girardet ve Mendonça, 2009, WEC, 2009, Roaf vd. 2007, EREC, 2010 kaynaklarından yararlanılarak tespit edilmiştir.

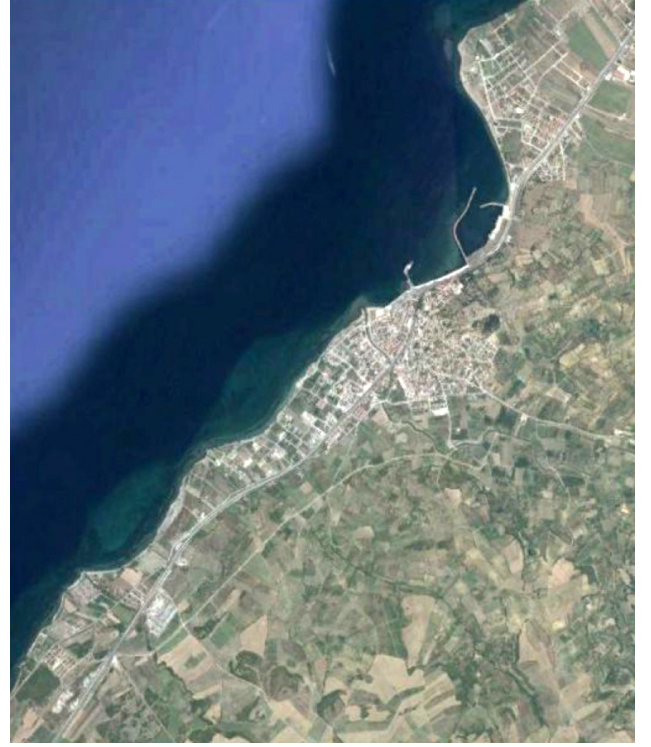
Şekil 2. Enerji verimli yerleşme değerlendirme modeli Lapseki uygulaması.

- C- Kent içinde oluşturulan iklimsel ortam daha az enerji tüketimine neden olmalıdır
- D- Kent içinde oluşturulan iklimsel ortam enerji yönetimini destekleyecek özellikte olmalıdır
- E- Kentin enerji yönetim sistemi daha az tüketim değerleri ortaya koymalıdır
- F- Kentin enerji yönetim sistemi yerleşmenin verimli bir şekilde yayılmasını teşvik etmelidir
- G- Tüm bu süreçlerin işleyebilmesi için toplumsal algı ve davranış biçiminin enerji verimli bir gelecek fikrine hazır olması gerekmektedir.

Modelin Lapseki Yerleşmesine Uyarlanması ve Sonuçlar

Çalışmada örnek inceleme alanı olarak Lapseki ilçesinin seçilmesinin nedeni öncelikle yerleşmenin çevre düzeni ve bölge planlarına göre yüksek gelişme potansiyeli taşımasıdır. Böyle bir yerleşme için kısa üretilecek revizyon planlarına enerji verimliliği temasının aktarılması önemli fırsat olacak ve örnek teşkil edecektir. Ayrıca yerleşmenin yenilenebilir enerji potansiyeli ve mevcut saçaklanan gelişme dokusu çalışma için değerlendirme zenginliği ortaya koymaktadır.

Bir önceki alt başlıkta açıklanan literatür kapsamında üretilen değerlendirme modeli farklı coğrafyalarda farklı etkenler çerçevesinde gelişen kentler için ayrı ele alınmalı, gerektiğinde yenilenmelidir. Diğer yandan modelin Lapseki'nin mevcut veri altyapısına göre sözkonusu modelin kullanım biçiminin tanımlanması gereği ortaya çıkmıştır. Buna göre; üç unsur (yerleşme formu, iklimsel ortam, tüketim) ilişkili olduğu diğer unsurlar doğrultusunda analiz edilmiştir. Ancak kentte “enerji yönetimi” unsuru

Şekil 3. Lapseki kenti hava fotoğrafı.

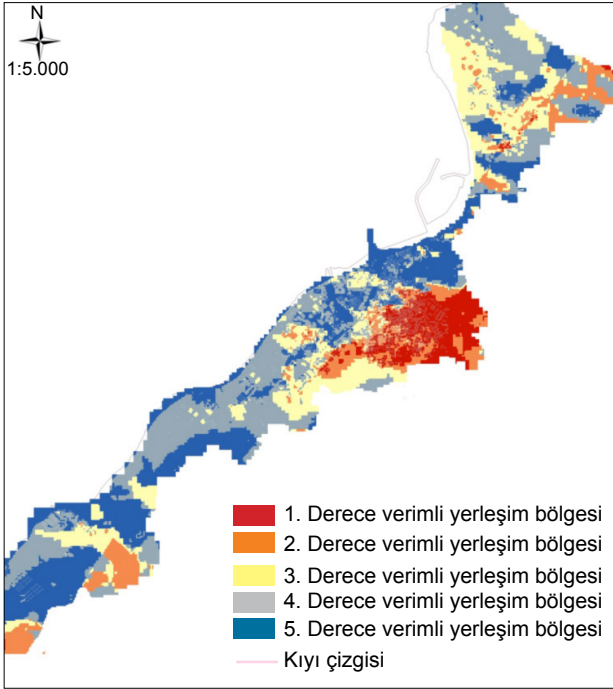
bakımından henüz niceliksel bir veri bulunmadığı için bu unsurun diğer unsurlar ile ilişkisi bölgesel veriler doğrultusunda yorumlanmıştır. “Toplumsal algı ve davranış” unsuru ise yerleşme ça-pında yapılan anket çalışmasına göre değerlendirilmiştir (Şekil 2). Araştırmanın sonuçları bağımlı değişkenler (Yerleşme Formu, İklimsel Ortam, Enerji Yönetimi) kapsamında ortaya konmaktadır.

Yerleşme Formu

Yerleşme formu daha az enerji tüketimi ve sera gazı emisyonu için verimli bir hareketlilik sağlamalı, kent formu merkezden çeperlere doğru dengeli bir yoğunluk dağılımı ortaya koyarak kompakt bir formda gelişmelidir. Lapseki ilçesinde yerleşme formunun gelişiminin irdelenmesi için kentin gelişme biçimi ve “toplumsal algı ve davranış” eğilimi için yapılan anket çalışması dikkate alınarak üç analiz gerçekleştirilmiştir (Şekil 3). Böylece Yerleşme Formu - Tüketim (A) ilişkisi doğrultusunda;

- Merkez ve bazı kamu kurumlarının konum ve etki alanları (sık ziyaret edilen noktalara erişilebilirlik değerlendirmesi)
- Tüm parsellerde parselde yapı yoğunluğu (meskûn alan değerlendirmesi),
- Yerleşmenin ortalama yoğunluk değerinin üzerindeki yapı adası konumu (parsel bazında yoğunluk - mesafe değerlendirme) analizleri üretilmiştir.

⁵ Lapseki yerleşmesinde yapılan anket çalışmasında katılımcılardan yerleşme içinde belirli noktalar arasın mesafelerin yürünebilirlik açısından değerlendirilmesi istenmiştir. Verilen cevaplara göre Lapseki yerleşmesinde ortalama yürüme mesafesi 340m olarak tespit edilmiştir.

Şekil 6. Yerleşme iklimsel ortam sentezi (enerji verimli yerleşim bölgeleri).

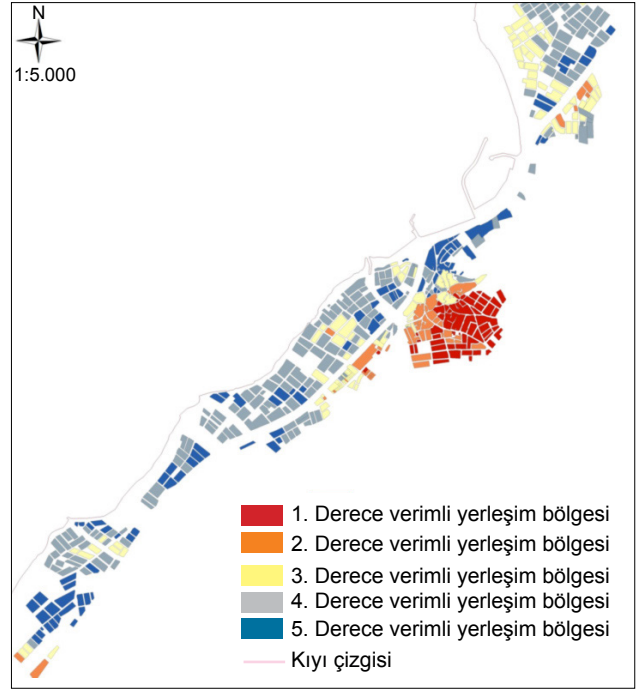
- Yerleşme bütününde rüzgâr etkisindeki bölgeler,
- Yerleşme bütününde en sıcak ve soğuk günlere göre güneş ışıma değeri analiz edilmiştir.

Akabinde yerleşme formunun fiziksel özellikleri mikro ölçekte kent dokusu içinde değişken bir iklimsel ortam oluşturduğu için İklimsel ortam - Yerleşme formu (C) ilişkisine göre ise;

- radyasyon (verimli yönlerde yapılaşma için),
- kentsel kanopi ve yapı açıklığı (belirli tarihlerde gölgelenme düzeyinin tespiti için),
- rüzgâr (doğrudan rüzgâra açık kentsel alanların tespiti için),

zemin türü (yumuşak-sert zemin oranlarının tespiti için) analiz edilmiştir. Tüm analizlerin çakıştırılması⁷ sonucunda iklimsel ortam bakımından verimli bölgeler tespit edilmiştir (Şekil 6). Akabinde sentez çalışması mevcut imar planı adalarına aktararak planın verimliliği test edilmiştir (Şekil 7).

Bölgelemeye göre geleneksel yerleşme dokusu ve çevresi 1-2 derece verimli bölgeler olarak ayrılmaktadır. Kıyı bölgeleri ve yeni gelişen alanların büyük bir kısmı iklimsel açıdan verimsiz bölgeleri (4.-5. derece verimli bölgeler) ortaya koymaktadır. Yapılan saha araştırmasına göre 1. bölgeden 5. bölgeye doğru yakıt tüketim süreleri ve m² başına tüketilen enerji sarfıyatı artmakta, ısınma güçleşmekte, soğuma hızlanmakta,

Şekil 7. İmar planı adalarına göre iklimsel ortam sentezi.

rüzgârdan duyulan rahatsızlık artmaktadır. Bu durum iklimsel ortam - enerji verimliliği karşılaştırması sonucu elde edilen bölgelemenin yerleşme çapında tutarlı olduğunu göstermektedir. Sentez çalışmasının ilçe bütünde yapılan anket çalışmasında tespit edilen “enerji tüketim miktarları” ile karşılaştırılması sonucu;

- Güney-güneydoğu yönelişe hakim,
- Eğim derecesi %5-10 arasında olan,
- Kuzeydoğu rüzgârından korunan,
- ve 2. derece güneş ışıma bölgesinde bulunan yapıların tüketim harcamalarının daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Saha araştırmasına göre, hanelerin %35 oranında soğuk rüzgardan yüksek düzeyde etkilenmekte, %74’ü yoğun güneş alan konutları tercih etmekte, yaz aylarında hanelerin %21’i soğutma için elektrik tüketmeyi gerekli görmekte, %73’ü yılda 6 ay ve üzeri ve üzeri süreyle yakıt tüketmektedir. Bu sonuçlar yapılacak bir planlama çalışmasında soğuk mevsimleri öncelikli olarak dikkate alan yapılanma kararlarını gerektirmektedir. Ancak sentez çalışmasına göre mevcut imar planında önerilen toplam inşaat alanının %19’u 1. ve 2. derece, %60’ı dördüncü ve beşinci derece verimli bölgelerde önerilmektedir. Dolayısıyla mevcut uygulama imar planı genel olarak ısıtma ve soğutma yüklerini dolayısıyla enerji tüketimini arttırıcı bir gelecek perspektifi ortaya koymaktadır.

⁷ Lapseki yerleşmesi imar planı sınırları dahilindeki alan 10x10 m karelere bölünerek yapılan üç analizden değerleri farklı katsayılara göre herbir kareye atanarak toplanmıştır. Katsayılar anket verilerine göre tespit edilmiştir.

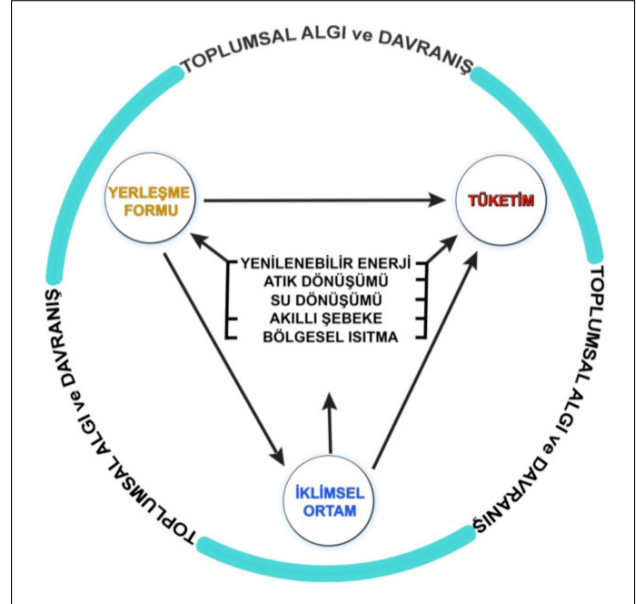
Bu noktada ısı, ışık ve rüzgârdan en yüksek düzeyde fayda sağlayarak düşük yakıt tüketim performansı ortaya koyan gelecekteki kent dokusu ve çevresi yeni geliştirilecek alanlar için yön göstericidir.

Enerji Yönetimi

Enerji yönetimi - Tüketim ilişkisinin (E) analizi yerleşmede yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği araçlarından azami düzeyde faydalanılarak konvansiyonel enerji ağına gereksinimin azaltılmasını amaçlamaktadır. Lapseki'nin bulunduğu bölgede üç önemli yenilenebilir enerji kaynağı olan “güneş, rüzgâr ve jeotermal enerji” öne çıkmaktadır. Saha araştırmasına göre Çanakkale bölgesinde jeotermal enerji kaynakları tespit edilse de henüz Lapseki merkez yerleşmesi için etkin bir kaynak değildir. Enerji bakanlığı verilerine dayalı yapılan değerlendirmeye göre; rüzgâr ve güneş enerjisi potansiyeli ciddi boyutta olmasına karşın, yerleşmenin çevresinin korunması gereken tarım ve orman alanları ile çevrili olması büyük ölçekli rüzgâr ve güneş santralleri kurulumu için uygun zemin ortaya koymamaktadır. İklimsel Ortam - Enerji Yönetimi ilişkisinin (D) analizi kentin fiziksel yapılanmasının yenilenebilir enerji kazanımı ve doğal havalandırmanın desteklenerek enerji yönetim sistemine katkı sağlamasını hedeflemektedir. Rüzgâr ve güneş yenilenebilir enerji potansiyelleri yerleşme çevresindeki verimli tarım toprakları ve orman alanları ile çıkışabilmektedir. Ancak gelişen teknoloji ile birlikte yerleşme dokusu bünyesinde yenilenebilir enerji üretimi yaygınlaşmaktadır. Lapseki'de henüz yoğun bir yapılaşmanın olmaması ve yoğun rüzgâr varlığı kentsel dokunun bu kapsamda kullanılabileceğini işaret etmektedir. Yapılan üç boyutlu analizler sonucu yerleşmedeki yapıların %74'ünde güneş enerjisi, %41'inde rüzgâr enerjisi elde etme potansiyeli bulunduğu tespit edilmiştir.

Enerji yönetimi yerleşme formu ilişkisinin (F) analizi ise kentin dengeli bir şekilde büyüyerek optimum altyapı gereksinimi sağlamasını hedeflemektedir. Zira verimsiz bir altyapının ortaya koyacağı maliyet ve operasyonlar enerji tüketiminin ana nedenlerinden biridir. Bu kapsamda birleşik ısı ve güç sistemleri, küçük ölçekli rüzgâr türbinleri, fotovoltaik paneller, bölgesel ısıtma sistemleri yapılara entegre edilebildiği kadar kent şebekesi ile ilişkisi de bir o kadar önem taşımaktadır. Yapıların enerji üretebilmesi, fazla enerjiyi şebekeye aktarabilmesi ya da şebekeden gerekli olduğu takdirde enerji elde edebilmesi için bu sistemlerin yakın gelecekte yaygınlaşması beklenen akıllı şebeke uygulamaları ile performans ortaya koyacaktır. Ancak bu şebekeler her ne kadar dijital sistemlerle organize edilse de fiziksel olarak her bir konut ile ilişkilendirilmiş bir altyapı sistemini gerektirmektedir. Bu sebeple yerleşmelerin kompakt bir forma sahip olması ve bu durumun sürdürülmesi enerji verimliliği bakımından önem taşımaktadır.

Bunlara ek olarak “enerji verimli yerleşme değerlendirme modeli” içeriğindeki enerji yönetimi başlığını ilgili yerleşme

Şekil 8. Enerji verimli yerleşme değerlendirme modelinde “Enerji Yönetimi” unsurunun açılımı.

özelinde açmak mümkündür (Şekil 8). Bu içerik yerleşmelerin coğrafi ve fiziksel yapılarına göre değişiklik gösterebilir.

Türkiye’de enerji verimli yerleşmelerin planlanmasında açıklanan tüm yaklaşımların hayata geçebilmesi için yasal altyapı büyük önem arz etmektedir. Ancak mevcut durumda iki yasa (2005 yılında çıkarılarak 2011 yılında değiştirilen “5346-6094 Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun” ve 2007 yılında çıkarılan “5627 Enerji Verimliliği Kanunu”) ve bu yasalara dayalı olarak çıkarılan yönetmeliklerle enerji sarfiyatı kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Buna ek olarak sözkonusu iki yasa 2002 yılı Elektrik Piyasası Kanunu ve yönetmelikleri çerçevesinde lisanssız enerji üretimi alt başlığı ile desteklenmektedir. Mevzuata göre, ulaşımda enerji verimliliği önlemleri 100 bin ve üzerindeki nüfusa sahip yerleşmelere göre düzenlenmekte, enerji verimliliği önlemleri ağırlıklı olarak yapı ölçeğinde ele alınmaktadır. Yerleşmelerin enerji verimli gelişimi bakımından en önemli uygulama ise 500 kw altındaki enerji üretim sistemleri için lisans muafiyeti getirilmesidir. Ancak enerji üretim sistemlerinin yerleşmelere entegrasyonu yeterli detayda geliştirilmemiştir.

Tartışma ve Sonuç

Türkiye’de enerji verimliliği temasının yapı ve araçlardan ziyade yerleşmeler bütününde ele alınabilmesi için fiziksel planlama sisteminde hızla yer edinmesi gerekmektedir. Bu makalede tema ile planlama süreci ilişkisini kurgulayan bir değerlendirme modelinin belirli bir yerleşmeye uyarlanma örneği sunulmuştur. Buna dayalı olarak üretilen sentez çalışmalarında yerleş-

menin fiziksel gelişimi için uygun bölgeler, her ölçekte enerji tesisleri için korunacak alanlara ilişkin mesafeler, kent dokusu kapsamında yapı adası yönelişi, gölge boyu, rüzgar koridorları ve cepheleri fizik mekan önerileri ve plan notları bakımından değerlendirme konusudur. Söz konusu değerlendirmelerin yapılabilmesi için ise gerekli yönetmeliklerin yerleşmelerin ölçüğü ve coğrafi karakterine göre tasarlanması gerekmektedir. Lisanssız enerji üretim sınırı olan 500kw altında yenilenebilir enerji üretim araçlarının yerleşmeyle bütünleştirilmesi özendirilmelidir. Bu entegrasyon yapıların fiziksel durumu, arazi varlığı ve estetik değerler dikkate alınarak saptanacak kentsel tasarım proje alanlarında yerleşmenin kompakt yapısına aykırı büyümeyi teşvik etmeyecek bir şekilde geliştirilmelidir.

Lapseki örneğinde ele alınan “enerji verimli değerlendirme modeli” küçük ölçekli kentler bazında bir rehber niteliği taşımaktadır. Bu yaklaşımın, yere özgü farklı uyarlamalarla, diğer küçük ölçekli yerleşmeler için de ele alınması önem arz etmektedir. Değerlendirme sonucunda Lapseki fiziksel planının ulaşım ve yapı yoğunluğu değerlerine göre gelişmenin öngörüldüğü bölgeler iklimsel yapı ve yerleşme formu bakımından verimsiz özelliklere sahiptir. Ayrıca yenilenebilir enerji kaynakları ve enerji korunumu araçlarının geliştirilerek fiziksel gelişme perspektifinde plan belgesinde kodlanabilir olması önerilmektedir.

Öte yandan 2012 yılında resmi gazetede ilan edilen Türkiye’nin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’da kişi başına tüketilen enerji miktarının (enerji yoğunluğunun) 2011 yılı değerine göre en az %20 azaltılmasını hedefleyen “Enerji verimliliği strateji belgesi 2012-2023” enerji verimli yerleşmelerin gelişimi perspektifinde önemli bir potansiyel olarak görülmektedir. Belgenin yayım tarihi itibarıyla 10 yıl içerisinde, her bir sanayi alt sektöründeki indirgenmiş enerji yoğunlukları, her bir alt sektör için %10’dan az olmamak üzere azaltılacak, enerji verimliliğinin artırılmasını sağlayıcı yatırımlar özendirilecek, binalara azami enerji ihtiyacı ve azami emisyon sınırlaması getirilecek, bu hususlarda idarî yaptırım uygulanacak, toplu konutlarda yerinden üretim uygulamaları yaygınlaştırılacak, akıllı şebeke uygulamaları gerçekleştirilecek ve “Enerji verimliliği bilinç endeksi” geliştirilecektir (Resmi Gazete, 2012). Ancak bu stratejilerin yasal mevzuat ve kentsel planlama pratiğine hızla aktarılması gerekmektedir. Bu eylem planının fiziksel planlama esasları kapsamında da değerlendirilerek gerek plan kodları gerek yasal altyapının oluşumu için gerekli adımlar atılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abdeen, M.O. (1999). Energy Use And Environmental Impacts: A General Review. *Journal Of Renewable And Sustainable Energy*, 1, 1-29.
- Akbari, H. (2001). Energy Saving Potentials and Air Quality Benefits of Urban Heat Island Mitigation. Berkeley: Lawrence Berkeley National Laboratory.
- Banister, D. (1996). Energy, Quality of Life and the Environment: The Role of Transport, *Transport Reviews* 16-1, 23-35.
- Banister, D., (1996). Energy, Quality of Life and The Environment: The Role of Transport, *Transport Reviews*, 16 (1): 23-35.
- Breheny, M. (1995). The Compact City and Transport Energy Consumption. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 20(1): 81-101.
- Burton E. (1999). The Compact City: Just or Just Compact? A Preliminary Analysis. *Urban Studies*, 37(11): 1969-2001.
- Dempsey, N. (2010). Elements of Urban Form. Mike Jenks (Ed.), *Dimensions of the Sustainable City* (s. 21-53). London: Springer,
- Doherty, M., Nakanishi, H., Bai, X., Meyers, J. (2012). Relationships between form, Morphology, Density and Energy in Urban Environments. *GEA Background Paper*.
- EREC (2010). Renewable Energy in Europe: Markets, Trends and Technologies, <http://www.solarthermalworld.org/content/renewable-energy-europe-markets-trends-and-technologies-2010>
- Girardet H., Mendonça, M., (2009). A Renewable World Energy, Ecology, Equality. London: World Future Council.
- Göksu, Ç. (1999). Güneş Kent. Ankara: Güneş Kitapları.
- Hisarlıgil, H. (2009). Enerji Erkin Planlamada Konut Adası Tasarımı: Hipotetik Konut Adalarının Ankara Örneğinde Mikroklima Analizi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- International Energy Agency (2007), *World Energy Outlook 2007: China and India Insights*. http://www.worldenergyoutlook.org/media/weo/website/2008-1994/weo_2007.pdf
- Jaffe D. ve Erley M. (1980). *Site Planning for Solar Access : A Guidebook for Residential Developers and Site Planners*. Washington: American Planning Association.
- Jenks, M., Burton E., Williams, K. (1996). *The Compact City: A Sustainable Urban Form?*. London: Spon Press.
- Jiang, Y. ve Tubiana, L. (2008). Task Force: Energy Efficiency and Urban Development (the building sector and the transport sector) Background Report. Beijing: CCICED Annual General Meeting.
- Lariviere, I. ve Lafrance, G. (1999). Modelling the Electricity Consumption of Cities: Effect of Urban Density. *Energy Economics* 21, 54.
- Maczulak, A. (2010). *Renewable Energy: Source and Methods*. New York: Infobase Publishing.
- McEvoy, D., Gibbs, D.C., Longhurst, J.W.S. (2001). Reducing Residential Carbon Intensity: The New Role for English Local Authorities. *Urban Studies*, 38, 1, 7-21.
- Moughtin, C., Shirley, P. (2005). *Urban Green Dimension*. Oxford: Architectural Press.
- Newman, P., Jennings, I. (2008). *Cities and Sustainable Ecosystems*. London: Island Press.
- Newman, P., Kenworthy, J. (1989). *Cities and Automobile Dependence: a Sourcebook*. Gower. Hampshire: Aldershot and Brookfield.
- Oke, T. R. (2006). Initial Guidance To Obtain Representative Meteorological Observations at Urban Sites, Report 81. Canada: WMO.
- Orhon, İ., Küçükdoğu, M.Ş., Ok, V. (1988). *Doğal İklimlendirme*. Ankara: TÜBİTAK
- Owens, S. (1986). *Energy, Planning and Urban Form*. London: Pion Limited.
- Pa'ez, A. (2010). Energy - Urban transition: The Mexican case. *Energy Policy* 38, 7226-7234.
- Quaschnig, V. (2008). *Renewable Energy and Climate Change*. Cambridge: John Wiley & Sons.
- T.C. Resmi Gazete (2008). Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, (27075), 05.12.2008.
- T.C. Resmi Gazete (2008). Ulaşımda Enerji Verimliliğinin Artırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, (26901), 09.06.2008.
- T.C. Resmi Gazete (2012). Enerji Verimliliği Strateji Belgesi ile İlgili Yüksek Planlama Kurulunun 20/2/2012 Tarihli ve 2012/1 Sayılı Kararı. (28215), 25.02.2012.
- Urban Task Force (1999). *Towards Urban Renaissance*. London: Spon Press.
- White, R.R., (2002). *Building the Ecological City*. Cambridge: CRC Press.
- Wong T.C., Yuen B. (2011). *Eco-city Planning: Policies, Practice and Design*, New York: Springer.
- Zeren, L. (1987). Türkiye'de Yeni Yerleşmeler ve Binalarda Enerji Tasarrufu Amacıyla Bir Mevzuat Modeli'ne İlişkin Çalışma. İstanbul: İTÜ Uyg.-Ar Merkezi.

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Ebeveynlerin Fiziksel Çevreye Yönelik Algısının Çocukların Fiziksel Aktivite Düzeylerine Etkisi¹

The Effect of Perceived Physical Environment on Children's Physical Activity

Gözde Ekşioğlu Çetintahra, Ebru Çubukçu

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir

ÖZ

Çocuklarda obezite, son yılların en önemli halk sağlığı problemlerinden birisidir. Bunun için fiziksel aktivite düzeylerinin artırılması gerektiği vurgulanmakta, ancak yapılan çalışmalar bu gerekliliğin karşılanmadığını göstermektedir. Çocuklarda fiziksel aktiviteyi engelleyen birçok parametre üzerinde durulmaktadır. Yapılan çalışmalar net bulgular içermese de bu parametrelerden birisi fiziksel çevre değişkenleridir. Bu çalışmada, çocukların fiziksel aktivite düzeylerini etkilediği ileri sürülen algılanan fiziksel çevre özelliklerine odaklanılmıştır. Özel bir spor okulunda basketbol ve yüzme dersleri alan 47 çocuk, fiziksel aktivite şiddetlerinin belirlenmesi için, 7 gün boyunca akselerometre ve KKS aygıtı takmıştır. Algılanan fiziksel çevre özelliklerini belirlemek için katılımcı çocukların ebeveynleri, yaşadıkları mahallenin destinasyon yoğunluğunu, güvenliğini, estetik değerini ve aktivite olanakların, yapılandırılmış anket formu ile değerlendirmiştir. Çalışmanın istatistiksel bulguları, çocuğun konut yakın çevresinde gerçekleştirdiği farklı şiddetlerdeki fiziksel aktivite düzeyinin, ebeveyninin komşuluk birimine yönelik algısından etkilenmediğini göstermektedir. Ancak, mekansal algı ve aktivite düzeyi arasındaki ilişkisizliğe yönelik herhangi bir genellemeye varılmadan önce ilgili literatürdeki çalışmalarda bulunan sonuçlar ve bu çalışmadaki yöntemsel eksiklikler (sınırlı örneklem sayısı ve mekansal algının ölçümüne yönelik) dikkatle irdelenmelidir. Bu yönüyle bu araştırma, konu hakkında daha çok çalışma yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, çalışmada birey davranışını izlemede kullanılan yeni yöntem bundan sonraki çalışmalara ilham verebilecek ve farklı mekanlarda farklı fiziksel aktivite düzeyine sahip bireyleri içeren daha geniş örneklem gruplarıyla tekrar edilmesi yararlı olacaktır.

Anahtar sözcükler: Akselerometre; coğrafi bilgi sistemleri; çocuklarda fiziksel aktivite; komşuluk birimi; küresel konumlanma sistemi.

ABSTRACT

Childhood obesity is one of the most important and global public health problems of the recent years. Although, to overcome increasing childhood obesity, increasing the physical activity levels is recommended. Yet, the scientific research showed that is not the case. Researchers have focused on many parameters that could prevent physical activity. Although there is no clear evidence, it has been repeatedly claimed that, physical environment is one of the many parameters that could prevent or encourage physical activity. This study focused on perceived physical environmental parameters that were asserted as influential on children's physical activity levels. 47 children who were engaged in a private sports school's basketball and swimming classes wore accelerometer and GPS devices for 7 days to provide data on their activities. Parents were asked to evaluate their neighborhood's destination density, safety, aesthetics and activity facilities by a survey. Thus, the perceived physical environmental variables were defined. The statistical findings showed that there are no statistically significant relation between children's physical activity levels and perceived determinants of neighborhood. Methodological limitations regarding the sample size and evaluation of spatial perception may have produced this result. More research are on call. The influences of physical environmental characteristics on physical activities are not clear yet. To remove the lack of producing physical activity supportive spaces on urban design literature, it's important to do research this topic with improved methodology and with a sufficient sample size. Besides, this new methodology could inspire future research on individual behaviors in urban space.

Keywords: Accelerometer; geographic information systems; children's physical activity; neighborhood; geographic positioning systems.

¹Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Tasarım Programı'nda yapılan "Kentsel Alanda Fiziksel Çevrenin Çocukların Fiziksel Aktivitesi Üzerindeki Etkisi" başlıklı doktora tezinden ve Dokuz Eylül Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen 2012.KB.FEN.090 numaralı projeden üretilmiştir. Çalışma DEÜ Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Geliş tarihi: 28.05.2015 Kabul tarihi: 25.09.2015

İletişim: Gözde Ekşioğlu Çetintahra.

e-posta: gozde.eksioglu@deu.edu.tr

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Çocuklarda Obezite

Dünya Sağlık Örgütü, çocuklardaki obezite ve fazla kiloluğu, son 20 yılın küresel ölçekteki en önemli halk sağlığı sorunlarından birisi olarak kabul etmektedir (WHO, 2014). Bunun nedeni, çocuklardaki obezitenin genç yaşta kronik rahatsızlıklara yakalanma riskini ve mortaliteyi artırarak, ileriki nesilleri de etkileyebilecek sağlık problemlerine neden olabileceğidir (Ebbelling ve diğer., 2002). Bu sorunla mücadelede sağlıklı beslenme dışında fiziksel aktivite düzeyinin de artırılmasının önemi vurgulanmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2014). Bunun için 5–17 yaş grubundaki çocukların, haftada en az üç gün, günde en az 60 dakika orta-yüksek şiddette fiziksel aktivite yapmaları gerektiği belirtilmektedir (USDHHS, 2008). Ancak yapılan çalışmalar, çocukların bu gereklilikleri karşılayamadığını göstermektedir (CDC, 2002). Bu nedenle son yıllarda, özellikle gelişmiş dünya kentlerinde, çocukların fiziksel aktivite düzeylerini etkileyen değişkenleri belirlemeye yönelik çok sayıda çalışma yürütülmektedir. İlgili literatürde, çocukların fiziksel aktivite düzeylerinin mevsimsel koşullardan, demografik, gelişimsel, sosyal ve fiziksel çevre değişkenlerinden etkilendiği ileri sürülmektedir (ayrıntılı literatür taraması için bkz. Çetintahra, 2015). Çocuğun fiziksel aktivitesini etkileyen fiziksel çevre özellikleri, özne ve nesnel yöntemler ile ölçülmekte ve genellikle konut yakın çevresinde ya da aktivitenin gerçekleştiği bölgedeki arazi kullanım durumu, destinasyonların yoğunluğu ya da erişilebilirliği, yaya olanakları ve algısal özellikler (güvenlik ve estetik değer gibi) üzerinden incelenmektedir.

Özetle, çocukların fiziksel aktivite düzeylerini etkileyen değişkenlerin belirlenmesi birçok disiplinin konusu dâhilindedir. Fiziksel aktiviteyi teşvik eden (ya da sınırlayan) mekansal özelliklerin belirlenmesi, kentsel tasarım ve planlama disiplinlerinin konusudur. Bu çalışmanın temel sorusu, “mekana yönelik değerlendirmelerimiz çocuklarımızın o mekanlarda ne düzeyde aktif olduğunu etkiler mi?” olarak belirlenmiştir.

Çocuklarda Fiziksel Aktiviteyi Etkileyen Fiziksel Çevre Değişkenleri

Fiziksel inaktiviteye (bir başka ifadeyle sedanter davranışa) neden olan (ya da fiziksel aktiviteyi sınırlandıran) mekansal özelliklerin, çocuklarda obezite prevalansının artışına neden olduğu ileri sürülmektedir (Burdette ve Whitaker, 2005; Ewing ve diğer., 2003; Frank ve diğer., 2004; French ve diğer., 2001; Hill ve diğer., 2003; Lopez, 2004; Saelens ve diğer., 2002; Saelens ve diğer., 2003). Mekansal özelliklerin fiziksel aktiviteyi ne ölçüde etkilediği ise, mekan düzenleme disiplinlerince henüz yeteri kadar tartışılmamıştır. Oysa, kentsel tasarım ve planlama disiplinlerinin temel hedefi, sağlıklı mekanlar oluşturmaktır. Bu hedefe bağlı olarak fiziksel aktiviteyi teşvik eden kentsel mekanların oluşturması çocukların ve dolayısıyla gelecek nesillerin sağlığını olumlu yönde etkileyebileceğinden önemli bir

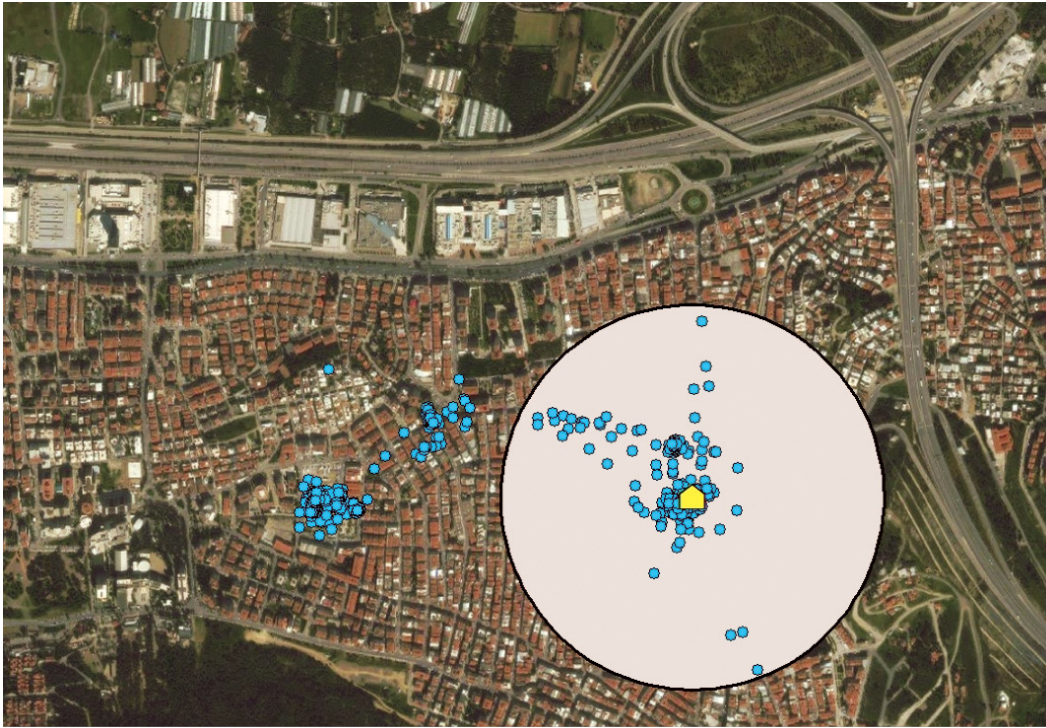
gerekliliktir. Bu hedefe ulaşabilmek için öncelikle fiziksel aktiviteyi etkileyen mekansal özelliklerin belirlenmesi gerekmektedir. İlgili literatürde mekansal özelliklerin çocukların fiziksel aktivite düzeyleri üzerindeki etkisi, konut yakın çevresindeki destinasyon yoğunluğu, mahallenin güvenlik algısı, mahallenin estetik düzeyi ve mahalledeki aktivite olanakları üzerinden incelenmektedir.

Önceki çalışmalarda çocukların genellikle konut yakın çevresinde fiziksel aktivite yapmayı tercih ettiği ortaya konulmuştur (Oreskovic ve diğer., 2012; Yin ve diğer., 2013). Konut yakın çevresinde bulunan ticaret alanları, açık yeşil alanlar gibi farklı destinasyonların fiziksel aktiviteyi teşvik ettiği ileri sürülmektedir (Oreskovic ve diğer., 2012). Örneğin mahallede kolay erişilebilir destinasyon sayısının, erkek çocukların fiziksel aktivite düzeylerini etkilediği bulunmuştur (Hume ve diğer., 2007). Bu çalışmada da çocukların ebeveynlerinin, mahallenin destinasyon yoğunluğunu nasıl değerlendirdikleri üzerinde durulmuştur.

Güvenlik algısı ile ilişkili olarak literatürde, (1) trafik ve (2) suç güvenliğine yönelik kişisel değerlendirmelere odaklanılmaktadır. Mahallede yetersiz trafik lambası ve yaya geçidi olduğunu düşünen ailelerin çocuklarının, fiziksel aktiviteye daha az katıldıkları öne sürülmektedir (Hume ve diğer., 2009). Mahallede suça yönelik eylemlerin ne derece gerçekleştiğine yönelik güvenlik algısının, çocuğun sedanter davranışları (fiziksel inaktivite) ile ilişkili olduğu ileri sürülmektedir (Stettler ve diğer., 2002). Bu çalışmada da fiziksel aktivite ile ilişkisi incelenmek üzere çocukların ebeveynlerinin mahallede trafik ve suç güvenliğini nasıl değerlendirdikleri konusunda veri elde edilmiştir.

Mahallenin estetik algısının çocuğun fiziksel aktivite düzeyi ile ilişkili olduğu ileri sürülmektedir. Buna göre mahallenin kirli ve bakımsız görünmesi, çocukların fiziksel aktivite yapma eğilimlerini azaltmaktadır (Hume ve diğer., 2007). Bu çalışmada da katılımcı çocukların ebeveynleri, yaşadıkları mahallenin estetik düzeyini değerlendirmişlerdir.

Çocuğun yaşadığı mahalledeki aktivite olanaklarının yoğunluğu arttıkça, çocuğun fiziksel aktivite düzeyinin arttığına yönelik bulgular mevcuttur (Heitzler ve diğer., 2006). Buna göre çocuğun okulunda ve konut yakın çevresinde spor olanaklarının olması, çocuğu fiziksel aktiviteye teşvik ederek aktivite düzeyini artırdığı öne sürülmüştür (Van Sluijs ve diğer., 2011; Brodersen ve diğer., 2005). Çocuğun yaşadığı mahallede açık yeşil alanların bulunmasının da fiziksel aktiviteyi artıran bir faktör olduğu (Davison ve Lawson, 2006) ve çocukların yüksek şiddette fiziksel aktiviteye, açık yeşil alanlarda katıldıkları ileri sürülmektedir (Coombes ve diğer., 2013). Benzer şekilde yaşadığı mahallede daha az park alanı olan çocukların aileleri, çocuğu dış mekanda fiziksel aktiviteye daha az teşvik etmekte ve dolayısıyla çocuklar mahalle içinde daha az yürüyüş yapmakta

Şekil 1. Çocukların konut yakın çevresindeki orta-yüksek şiddetteki fiziksel aktivite noktalarının belirlenmesi.

ve zaman geçirmektedir (Timperio ve diğer., 2004; Van Sluijs ve diğer., 2008). Bu çalışmada, ebeveynlerinden mahallelerinin aktivite olanaklarını değerlendirmeleri istenmiştir.

Bu çalışma, çocukların fiziksel aktivite düzeylerini etkileyen parametreleri ve fiziksel aktivite için seçtikleri konumları belirlemeyi hedefleyen bir doktora tezinden üretilmiştir. Anılan tezin geniş kapsamı içinde bir alt başlık ve çalışma alanı olan mekanın algısal özelliklerinin çocukların fiziksel aktivite düzeyleri üzerindeki etkileri, bu makale kapsamında tartışılacaktır. Özetle, bu çalışma kapsamında, ebeveynlerin yaşadıkları mahallede (1) destinasyon yoğunluğunu, (2) trafik güvenliğini, (3) suç güvenliği, (4) mahallenin estetik düzeyini ve (5) mahalledeki aktivite olanaklarını nasıl algıladıkları ile çocuğun konut yakın çevresinde gerçekleştirdiği fiziksel aktivite düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir.

Fiziksel Aktivite ve Algılanan Fiziksel Çevre Değişkenlerinin Belirlenmesi

Çalışmaya, İzmir İli Konak İlçesi'nde bulunan bir özel okulun basketbol ve yüzme branşlarında eğitim alan ve yaşları 9–12 arasında değişen 47 çocuk (10 kız, 37 erkek) ile çocukların ebeveynleri katılmıştır. Bu çalışmada, çocuğun ve ebeveynin yaşadığı mahallenin algısal özelliklerine, ve dolayısıyla, çocuk-

ların konut yakın çevresinde gerçekleştirdikleri fiziksel aktivite düzeylerine odaklanılmıştır. Çocuğun konut yakın çevresinde gerçekleştirdiği düşük şiddetteki (D.F.A.) ve orta-yüksek şiddetteki (O.Y.F.A.) fiziksel aktiviteyi belirlemek için “nesnel” ölçüm yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Çocukların konut yakın çevresinde gerçekleştirdikleri fiziksel aktivite düzeylerini belirlemek için, (1) insan aktivitesini şiddetine göre ayırıştırarak elde etmeyi sağlayan bir aygıt olan akselerometre ile (2) aktivitenin konumunu belirlemeye yarayan Küresel Konumlama Sistemi (KKS) aygıtları kullanılmıştır. Akselerometre ve KKS aygıtları elastik bir kemerle çocuğa takılmış ve 7 gün boyunca veri depolanmıştır. İki farklı aygıttan gelen veriler, tarih ve zaman bağlamında eşleştirilerek Coğrafi Bilgi Sistemleri tabanlı bir program olan ArcGIS 10.0 programında, bir uydu fotoğrafı altlığına aktarılmıştır. Çocukların (ebeveyn anketlerinden adres bilgisi alınarak elde edilen) konutları, enlem ve boylam bilgilerinden yararlanılarak ArcGIS 10.0 programında hazırlanan paftaya işaretlenmiştir. Çocukların konutları merkez alınarak 400 metre çapında daireler çizilmiş ve böylece konut yakın çevresi bölgeleri belirlenmiştir (Şekil 1). Her bir çocuk için belirlenen konut yakın çevrelerinin içindeki düşük şiddette (D.F.A.) ve orta-yüksek şiddette (O.Y.F.A.) gerçekleşen fiziksel aktivitelerin ortalama MET² değerleri, çocuğun konut yakın çevresinde gerçekleştirdiği fizik-

²MET (kcal/kg): fiziksel aktivite şiddetinin birimidir. MET değeri ile vücudun herhangi bir aktivite durumunda tükettiği oksijen miktarı belirlenerek, kişinin söz konusu aktivite sırasında tükettiği enerji hesaplanabilmektedir. Bir başka ifadeyle, MET değeri, belirli bir zaman aralığında, kişinin ağırlığına (kg) oranla harcadığı enerji (kcal) olarak belirtilebilmektedir.

sel aktivite düzeyini oluşturmuştur. Bu veri, çalışmanın bağımlı değişkenidir.

Çalışmanın bağımsız değişkenlerini belirlemek için, ebeveynlere yaşadıkları mahalledeki (1) destinasyon yoğunluğu, (2) trafik güvenliği, (3) suç güvenliği, (4) mahallenin estetik değeri ve (5) mahalle içindeki aktivite olanaklarını belirlemeye yönelik sorular içeren bir anket uygulanmıştır. Destinasyon yoğunluğu için ebeveynlere “mahallemde çocuğumun evden kolayca yürüyebileceği mesafede “açık” alanlar bulunmaktadır”; “mahallemde çocuğumun evden kolayca yürüyebileceği mesafede “kapalı” alanlar bulunmaktadır” ve “mahallemde çocuğumun evden kolayca yürüyebileceği mesafede “ilginç şeyler (binalar, doğal alanlar)” bulunmaktadır” soruları yöneltilmiştir. Her üç soruda da “katılıyorum” cevabı verenlere “2”, “kararsızım” cevabı verenlere “1” ve “katılmıyorum” cevabı verenlere “0” skoru verilmiştir. Bu üç skor toplanarak 3’e bölünmüş ve destinasyon yoğunluğu skoru, 0 ile 2 arasında değişen değerler almıştır.

Trafik güvenliği için ebeveynlerden mahallesindeki trafik yoğunluğunu, çocuklarının yürüyüşünü etkileme düzeyine göre değerlendirmeleri istenmiştir. Buna göre mahallede çocuğunun yürüyüşünü zorlaştıran bir trafik problemi olduğuna “katılıyorum” cevabı verenlere “0”, “kararsızım” cevabı verenlere “1” ve “katılmıyorum” cevabı verenlere “2” skoru verilmiştir.

Mahallenin suç güvenliği algısı için ebeveynlerden yaşadıkları mahallenin çocuğu için güvenli olup olmadığını, “güvenli”, “kararsızım” ve “güvenli değil” olarak değerlendirmeleri istenmiştir. Yaşadıkları mahallenin “güvenli” olduğunu belirtenlere “2”, bu konuda “kararsız” olanlara “1” ve mahallenin “güvenli olmadığını” belirtenlere “0” skoru verilmiştir.

Ebeveynlerden mahallelerini estetik açıdan da değerlendirmeleri istenmiştir. Mahallesinin çocuğu için “estetik açıdan hoş” olduğunu belirtenlere “2”, bu konuda “kararsız” olanlara “1” ve mahallesinin çocuğu açısından “estetik açıdan hoş olmadığını” belirtenlere “0” skoru verilmiştir.

Ebeveynlerden mahallelerindeki aktivite olanaklarını, (1) “mahallem çocuğum için spor yapılabilir bir mekandır” ve (2) “mahallem çocuğum için yürünebilir bir mekandır” soruları üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir. Her iki soruda da “katılıyorum” cevabı verenlere “2”, “kararsızım” cevabı verenlere “1” ve “katılmıyorum” cevabı verenlere “0” skoru verilmiştir. Aktivite olanakları skoru için iki sorunun toplamı 2’ye bölünmüştür ve bu skor 0 ile 2 arasında değişen değerler almıştır.

Çocuğun konut yakın çevresinde gerçekleştirdiği düşük ve orta-yüksek şiddetteki fiziksel aktivite düzeylerinin, mahalledeki destinasyon yoğunluğu, trafik güvenliği, genel güvenlik, estetik değeri ve aktivite olanakları ile ilişkisi, çıkarımsal istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir.

İstatistiksel Bulgular

İlgili literatürde, 1 MET ve altındaki aktivite değerleri “sedanter” (televizyon izlemek, bilgisayar oyunu oynamak, uyku gibi aktiviteler), 1–3 MET arasındaki değerler “düşük şiddette” (hafif tempolu yürüyüş) ve 3 MET ve üstündeki değerler “orta-yüksek şiddette” (tempolu yürüyüş, koşu, basketbol, voleybol gibi sportif aktiviteler) fiziksel aktivite olarak tanımlanmaktadır. Beklenildiği gibi, katılımcı çocukların konut yakın çevresinde gerçekleştirdikleri D.F.A. MET değerleri yaklaşık 2 MET ile 2,5 MET arasında, O.Y.F.A. MET değerleri yaklaşık 3

Tablo 1. Verilerin dağılımı

	Gözlem sayısı	Betimleyici istatistiksel değerler
D.F.A. MET	47	Min=2.07; Maks=2.46; Ort=2.31; SD=0.08
O.Y.F.A. MET	47	Min=3.48; Maks=8.87; Ort=4.64; SD=0.80
Destinasyon yoğunluğu	47	Min=0; Maks=2; Ort=0.91; SD=0.71
Aktivite olanakları	47	Min=0; Maks=2; Ort=0.90; SD=0.83
Trafik güvenliği	45	Güvensiz=13 (%28.9); Ne güvenli ne güvensiz=1 (%2.2); Güvenli=31 (%68.9)
Suç güvenliği	44	Güvensiz=4 (%9.1) Ne güvenli ne güvensiz=4 (%9.1) Güvenli=36 (%81.8)
Estetik değer	45	Düşük=15 (%33.3) Orta=3 (%6.7) Yüksek=27 (%60)

ile 9 MET arasında değişmektedir (Tablo 1). Bu değerler Ainsworth ve arkadaşları (2000) tarafından çok çeşitli aktiviteler için belirlenen farklı MET değerleri bağlamında incelendiğinde, katılımcı çocukların her türlü aktivite türü ve şiddetini sağlayabilecek MET değerlerine ulaşabildikleri görülmektedir. Bir başka ifade ile bu MET değerleri, katılımcı çocukların konut yakın çevresinde şiddetli fiziksel aktiviteleri gerçekleştirecek potansiyele sahip olduklarını göstermektedir. Ortalama O.Y.F.A. değerinin yaklaşık 5 MET değerine sahip olması da katılımcı çocukların aktif olmayı tercih eden çocuklar olduğunu göstermektedir. Örneklem grubunun bir spor okulundan seçilmesi nedeniyle bu sonuç beklenen bir durumdur. Katılımcı çocukların ebeveynlerinin yaşadıkları komşuluk birimine ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde, mahallelerdeki destinasyon yoğunluğu ve aktivite olanaklarının ortalama düzeyde olduğu; trafik güvenli, suç güvenliği ve estetik değer konularında katılımcıların yoğunluğunun mahallesinden yüksek düzeyde memnun olduğunu belirttiği görülmüştür. Bir başka ifade ile katılımcıların yaşadıkları mahalleler, destinasyon yoğunluğu ve aktivite olanakları açısından heterojenlik gösterirken, trafik güvenli, suç güvenliği ve estetik değer konularında homojenlik göstermektedir.

Çocukların konut yakın çevresinde gerçekleştirdikleri D.F.A. MET değerleri ile destinasyon yoğunluğu ve aktivite olanakları değişkenlerinin ilişkisini incelemek için korelasyon; trafik güvenliği, suç güvenliği ve estetik algı arasındaki ilişkiyi incelemek için ise ANOVA analizleri yapılmıştır. Buna göre çocukların konut yakın çevresinde gerçekleştirdikleri D.F.A.'nın, mahalledeki destinasyon yoğunluğuna ($r=0,179$; $p=0,230$) ve aktivite olanaklarına ($r=-0,022$; $p=0,881$) dair algısal değerlendirmeler ve mahallenin trafik güvenliği ($F(2,42)=0,388$; $p=0,681$), suç güvenliği ($F(2(41)=1,252$; $p=0,297$) ve mahallenin estetik değerine ($F(2,42)=1,201$; $p=0,311$) yönelik algısal değerlendirmeler ile istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkisinin olmadığı bulunmuştur.

D.F.A. MET değerlerinin mekansal özellikler ile ilişkisin, belirlemede kullanılan istatistiksel analizler, O.Y.F.A. MET değerleri için de tekrarlanmıştır. Benzer şekilde, çocukların konut yakın çevresinde gerçekleştirdikleri O.Y.F.A.'nın, mahalledeki destinasyon yoğunluğuna ($r=0,210$; $p=0,157$) ve aktivite olanaklarına ($r=0,086$; $p=0,566$) dair algısal değerlendirmeler ve mahallenin trafik güvenliği ($F(2,42)=0,027$; $p=0,973$), suç güvenliği ($F(2(41)=0,175$; $p=0,840$) ve mahallenin estetik değerine ($F(2,42)=0,153$; $p=0,859$) yönelik algısal değerlendirmeler ile istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkisinin olmadığı bulunmuştur.

Tartışma

Günümüzde geniş kitleleri etkileyen ve önlem alınmaz ise kardiyovasküler rahatsızlıklar ve diyabet gibi hastalıklara neden olarak mortalite hızını artıracak ileri sürülen çocuklarda obe-

zite probleminin, fiziksel aktivite yetersizliğinden kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Bu nedenle fiziksel aktiviteye katılımın önündeki engeller ve aktif yaşamı destekleyecek gelişmelerin, birçok disipline çalışılması önemlidir. Planlama disiplini de bu disiplinlerden biridir. Bu çalışma, komşuluk birimi ölçeğindeki algısal özellikler ile komşuluk birimi içindeki fiziksel aktivite davranışını incelemeyi hedeflemiştir.

Çalışmanın bulguları, çocukların konut yakın çevresinde gerçekleştirdiği fiziksel aktivitenin, ebeveynin komşuluk birimine yönelik değerlendirmesinden bağımsız olduğuna işaret etmektedir. Hatırlanmalıdır ki, çoğu katılımcı çocuğun ebeveyni, mahallerinin estetik açıdan güçlü, trafik ve suç güvenliği açısından problemsiz olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla, katılımcıların yaşadıkları mahallelerin fiziksel açıdan çok çeşitlilik göstermiyor olması bu sonucu doğurmuş olabilir. Bundan sonraki çalışmaların, kentin farklı noktalarında, fiziksel koşullar açısından çeşitlilik gösteren konumlarda yaşayan katılımcı çocuklar ile gerçekleştirilmesi yararlı olacaktır.

Literatürde çocukların fiziksel aktivitelerinin, demografik (Pabayo ve diğer., 2011; Sallis ve diğer., 1999b; Molnar ve diğer., 2005), gelişimsel (Griew ve diğer., 2010; Nader ve diğer., 2008), sosyal çevre (Ziviani ve diğer., 2004; Heitzler ve diğer., 2006; Sallis ve diğer., 1999a; Brockman ve diğer., 2009) ve mevsimsel özellikler ile ilişkili (Loucaides ve Jago 2008) değişkenlerinden de etkilendiği ileri sürülmektedir. Bu çalışmada örneklem grubu sınırlı olduğundan, fiziksel çevre değişkenlerinin fiziksel aktivite üzerindeki etkisi, anılan değişkenler (demografik, gelişimsel, sosyal ve mevsimsel) gözetilerek incelemek mümkün olmamıştır. Bundan sonraki çalışmalarda, fiziksel çevrenin fiziksel aktivite üzerindeki etkisi, farklı demografik ve sosyal gruplar için de incelenmelidir. Örneğin farklı sosyo-ekonomik statüdeki (SES) çocukların fiziksel aktiviteleri üzerinde etkili olan algısal özellikler farklılaşabilir (yüksek SES için güvenlik önemli bir konuyken, düşük SES için olmayabilir). Bu çalışma kapsamında farklı demografik ve sosyo-ekonomik gruplara yönelik inceleme yapılamadığından, mekanın aktivite üzerindeki etkisi gizlenmiş olabilir.

Bu araştırma kapsamı dışında bırakılan, ancak çocukların fiziksel aktivitesini etkilediği ileri sürülen fiziksel çevre değişkenleri de bulunmaktadır (ayrıntılı literatür taraması için bkz. Çetintahra, 2015). Örneğin, kaldırımların genişliği, yürünebilirliği, açık yeşil alanların bakımı, spor sahalarının konumu ve malzeme kalitesinin öznel ve nesnel değerleri de bireylerin fiziksel aktivitesi üzerinde etkili olabilir. Bundan sonraki çalışmalarda, fiziksel aktiviteyi etkileyebilecek geniş değişken havuzu irdelenerek, incelenen mekansal özellikler genişletilebilir ve bu özellikler farklı yöntemler ile ölçülebilir.

Son olarak, çalışmanın bulgularında bir genelleme yapılmadan önce, mekansal özelliklerin belirlenmesindeki yöntemsel ek-

siklikler de göz önünde bulundurulmalıdır. Önceki çalışmalarda, fiziksel çevre özellikleri, algısal değerlendirmelere ek olarak, mevcut mekansal veriler üzerinden de incelenebilmektedir. Örneğin, yurtdışında yürütülen çalışmalarda, konunun bulunduğu bölgedeki topografya yapısı, spor olanaklarının, açık yeşil alanların sayısı, büyüklüğü ve erişilebilirliği, yerel yönetimlerin coğrafi bilgi sistemleri verilerine bağlı olarak; yaya yolları ve kaldırımların nitelikleri, ulusal ve yerel kuruluşlarca yürütülen sokak denetim aracı verilerine bağlı olarak; trafik yoğunluğu ve suç güvenliği Emniyet Müdürlüğü'nden alınan nesnel verileri bağlı olarak ölçülebilmektedir. Ancak Türkiye kentlerinde kapsamlı, doğru ve güvenilir veri kaynaklarına ulaşmak her zaman mümkün olamamaktadır. Ancak burada belirtilmesi gerekir ki, bundan sonraki çalışmalarda mekanın algısal özellikleri kadar nesnel özelliklerine de odaklanılması önemli bir gerekliliktir.

Özetle, bu çalışma çocuklarda fiziksel aktiviteyi teşvik eden mekanların özelliklerinin belirlenmesine dair gerekliliğin vurgulanması ve özgün bir yöntem tarifi vermesi nedeniyle, bundan sonraki çalışmalara yön verebilecek bir niteliktedir. Mekan düzenleme disiplinlerinde yapılacak benzeri araştırmaların artması, daha net sonuçların elde edilmesini sağlayabilecektir. Çalışmada uygulanan yöntem, mekansal davranışın nesnel olarak belirlenmesini sağlayarak, kentsel tasarım ve planlama disiplinlerinde analiz aşamasında mevcut durumun daha doğru ve net bir şekilde incelenmesine olanak verecektir. Ayrıca anılan yöntem, anket ve gözlem gibi mekansal alanların kullanım sonrası değerlendirme araçlarının yerine kullanıldığında, kişisel değerlendirmelerden ayrılmış, daha kesin bilgi üretebileceğinden, kentsel tasarım disiplinindeki pratikler açısından yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Ainsworth, B., Haskell, W., Whitt, M., Irwin, M., Swartz, A., Strath, S., O'Brien, W.L., Bassett, D.R., Schmitz, K.H., Emplainscourt, P.O., Jacobs, D.R. ve Leon, A.S. (2000). Compendium of physical activities: An update of activity codes and MET intensities. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 32 (9), 498–516.
- Brockman, R., Jago, R., Fox, K., Thompson, J., Cartwright, K. ve Page, A. (2009). "Get off the sofa and go and play": Family and socioeconomic influences on the physical activity of 10–11 year old children. *BMC Public Health*, 9 (253), 1–7.
- Brodersen, N., Steptoe, A., Williamson, S. ve Wardle, J. (2005). Sociodemographic, developmental, environmental, and psychological correlates of physical activity and sedentary behavior at age 11 to 12. *Annals of Behavioral Medicine*, 29 (1), 2–11.
- Burdette, H. ve Whitaker, R. (2005). A national study of neighborhood safety, outdoor play, television viewing, and obesity in preschool children. *Pediatrics*, 116, 657–662.
- CDC. (2002). Barriers to children walking and biking to school-United States, 1999. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 51 (32), 701–704.
- Coombes, E., van Sluijs, E. ve Jones, A. (2013). Is environmental setting associated with the intensity and duration of children's physical activity? Findings from the SPEEDY GPS study. *Health & Place*, 20, 62–65.
- Çetintahra, G.E. (2015). Kentsel alanda fiziksel çevrenin çocukların fiziksel aktivitesi üzerindeki etkisi. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Davison, K. ve Lawson, C. (2006). Do attributes in the physical environment influence children's physical activity? A review of the literature. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 3 (1), 19.
- Ebbeling, C. B., Pawlak, D. B. ve Ludwig, D. S. (2002). Childhood obesity: Public-health crisis, common sense cure. *The Lancet*, 360 (9331), 473–482.
- Ewing, R., Schmid, T., Killingsworth, R., Zlot, A. ve Raudenbush, S. (2003). Relationship between urban sprawl and physical activity, obesity, and morbidity. *American Journal of Health Promotion*, 18 (1), 47–57.
- Frank, L., Andresen, M. ve Schmid, T. (2004). Obesity relationships with community design, physical activity, and time spent in cars. *American Journal of Preventive Medicine*, 27, 87–96.
- French, S., Story, M. ve Jeffery, R. (2001). Environmental influences on eating and physical activity. *Annual Review of Public Health*, 22 (1), 309–335.
- Griew, P., Page, A., Thomas, S., Hillsdon, M. ve Cooper, A. (2010). The school effect on children's school time physical activity: The PEACH project. *Preventive Medicine*, 51 (3–4), 282–286.
- Heitzler, C., Martin, S., Duke, J. ve Huhman, M. (2006). Correlates of physical activity in a national sample of children aged 9–13 years. *Preventive Medicine*, 42 (4), 254–260.
- Hill, J., Wyatt, H., Reed, G. ve Peters, J. (2003). Obesity and the environment: Where do we go from here? *Science*, 299, 853–855.
- Hume, C., Salmon, J. ve Ball, K. (2007). Associations of children's perceived neighborhood environments with walking and physical activity. *American Journal of Health Promotion*, 21 (3), 201–207.
- Hume, C., Jorna, M., Arundell, L., Saunders, J., Crawford, D. ve Salmon, J. (2009). Are children's perceptions of neighborhood social environments associated with their walking and physical activity? *Journal of Science and Medicine in Sport*, 12 (6), 637–641.
- Lopez, R. (2004). Urban sprawl and risk for being overweight or obese. *American Journal of Public Health*, 94, 1574–1579.
- Loucaides, C. ve Jago, R. (2008). Differences in physical activity by gender, weight status and travel mode to school in Cypriot children. *Preventive Medicine*, 47, 107–111.
- Molnar, B., Gortmaker, S., Bull, F. ve Buka, S. (2004). Unsafe to play? Neighborhood disorder and lack of safety predict reduced physical activity among urban children and adolescents. *American Journal of Health Promotion*, 18 (5), 378–386.
- Nader, P., Bradley, R., Houts, R., McRitchie, S. ve O'Brien, M. (2008). Moderate-to-vigorous physical activity from ages 9 to 15 years. *The Journal of the American Medical Association*, 300 (3), 295–305.
- Oreskovic, N., Blossom, J., Field, A., Chiang, S., Winickoff, J. ve Kleinman, R. (2012). Combining global positioning system and accelerometer data to determine the locations of physical activity in children. *Geospatial Health*, 6 (2), 263–272.
- Pabayo, R., Belsky, J., Gauvin, L. ve Curtis, S. (2011). Do area characteristics predict change in moderate-to-vigorous physical activity from ages 11 to 15 years? *Social Science & Medicine*, 72 (3), 430–438.
- Saelens, B., Sallis, J., Nader, P., Broyles, S., Berry, C. ve Taras, H. (2002). Home environmental influences on children's television watching from early to middle childhood. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 23 (3), 127–132.
- Saelens, B., Sallis, J., Black, J. ve Chen, D. (2003). Neighborhood-based differences in physical activity: An environment scale evaluation. *American Journal of Public Health*, 93, 1552–1558.
- Sallis, J., Prochaska, J., Taylor, W., Hill, J. ve Geraci, J. (1999a). Correlates of physical activity in a national sample of girls and boys in grades 4 through 12. *Health Psychology*, 18 (4), 410–415.
- Sallis, J., Alcaraz, J., McKenzie, T. ve Hovell, M. (1999b). Predictors of change in children's physical activity over 20 months: Variations by gender and level of adiposity. *American Journal of Preventive Medicine*, 16 (3), 222–229.
- Stettler, N., Bovet, P., Shamlaye, H., Zernel, B., Stallings, V. ve Paccaud, F. (2002). Prevalence and risk factors for overweight and obesity in children from Seychelles, a country in rapid transition: The importance of early growth. *International Journal of Obesity and Related Metabolic Disorders: Journal of the International Association for the Study of Obesity*, 26 (2), 214–219.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2014). Fiziksel aktivite ile ilgili bilgiler. 16 Ekim 2014, fizikselaktivite.gov.tr/tr/fiziksel-aktivite-ile-ilgili-bilgiler/fiziksel-aktivite-nedir/.
- Timperio, A., Crawford, D., Telford, A. ve Salmon, J. (2004). Perceptions about the local neighborhood and walking and cycling among children. *Preventive Medicine*, 38 (1), 39–47.
- Van Sluijs, E., Jones, N., Jones, A., Sharp, S., Harrison, F. ve Griffin, S. (2011). School-level correlates of physical activity intensity in 10-year-old children. *Pediatric Obesity*, 6 (2), 574–581.
- WHO. (2014). Childhood overweight and obesity. 17 Nisan 2014, <http://www.who.int/dietphysicalactivity/childhood/en/>.
- Yin, L., Raja, S., Li, X., Lai, Y., Epstein, L. ve Roemmich, J. (2013). Neighborhood for playing: Using GPS, GIS and accelerometry to delineate areas within youth are physically active. *Urban Studies*, 50 (14), 2922–2939.
- Ziviani, J., Scott, J. ve Wadley, D. (2004). Walking to school: Incidental physical activity in the daily occupations of Australian children. *Occupational Therapy International*, 11 (1), 1–11.

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Yer Seçimi Sürecinde Yeni Yerleşim Alanları Üretiminin Doğal Yapı ve Planlar ile İlişkisinin Yeniden Düşünülmesi - Küçükçekmece İlçesi – Atakent Mahallesi Örneği

Re-thinking the Relationship Between Natural Conditions and Plans in the Production of New Residential Areas in the Site Selection Process, Case Study: Kucukcekmece – Atakent District

Ufuk Fatih Küçükali

İstanbul Aydın Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul

ÖZ

Kalkınma ve gelişme amacıyla 1950'li yıllardan bu yana Türkiye'de hükümetler tarafından alınan sosyo-ekonomik kararlar fizik mekâna yansımakta ve imar planları bu çerçevede yapılmaktadır. Ülkemizde bölge planlama kavramı henüz olması gereken içerik ve teknikte ele alınmamış olması ve ülke genelinde tüm bölgelere ilişkin doğal kaynakların ekolojik hassasiyetleri ve potansiyelleri ile sosyo-ekonomik fonksiyonların birbiriyle uyumu veya uyumsuzluğunun saptanması için parametrik ölçütlerle analizinin yapılmadan elde edilen çevre düzeni ve imar planları Bursa Ovası, Adana Ovası, Adapazarı Ovası, Konya Ovası, Güneydoğu Anadolu Havzası gibi önemli doğal kaynak özelliklerine sahip ve tarımsal potansiyeli yüksek su toplama havzalarında çeşitli içerikte çevresel sorunları yaratmaktadır. Özellikle bölgelerin su toplama havzalarında ki şehirleşme olgularını yöneten imar planlarındaki arazi kullanımı kararları havzaların jeolojik yapısı, morfolojik özellikleri, iklim durumu, toprak özellikleri gibi faktörleriyle çelişmektedir. Yeni yerleşim alanları üretiminde bu olgular Türkiye genelinde yaşandığı gibi aynı zamanda İstanbul'da da yoğun olarak yaşanmaktadır. Makalede araştırma alanının doğal yapı özellikleri yapılaşmaya uygunluk açısından irdelenmiştir. Bunun yanında araştırma alanı için yapılmış eski ve yeni planlar incelenmiş; 1996, 2009 ve 2014 yıllarında İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) tarafından hazırlanmış yüksek çözünürlüklü ortofoto görüntülerinden yararlanılarak yerleşme alanlarının değişimleri Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) teknolojisi ile üst üste çıkıştırma yöntemi kullanılarak (overlay) değerlendirilmiştir. Son olarak araştırma alanında yapılan planlar ile güncel arazi kullanış arasında yaşanan kentsel çatışmalar değerlendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Yer seçimi kriterleri; doğal yapı; Küçükçekmece.

ABSTRACT

Social – economical decisions made by the Turkish governments since 1950s for the purpose of development reflect upon the physical space and zoning decisions are made within this framework. The fact that area planning concept has not been addressed with necessary content and technique so far in our country and environmental arrangement and zoning plans gains without analyzing on a parametrical scale the ecological sensitivity and potentials of natural resources related to all areas across the country and harmony or lack of harmony of their social – economical functions give rise to environmental problems with various contents in water catchment basins that have important natural resource features and high agricultural potential such as Bursa Plain, Adana Plain, Adapazarı Plain, Konya Plain, South Eastern Anatolia Basin. Land utilization decisions included in the zoning plans managing the urbanization phenomenon inside the water catchment basins of the areas conflict with the factors such as geological structure, morphological features, climate, and soil characteristics of basins. This phenomenon in the production of new residential areas is experienced in Turkey, also as intense as happened in Istanbul. Natural features of the area in the study were examined for its suitability for construction. Besides, study area's plans have been examined; prepared by utilizing the high resolution orthophotos in Istanbul Metropolitan Municipality in 1996, 2009 and 2014; changes in the residential area using Geographic Information Systems (GIS) technology with the overlay method were evaluated. Finally, conflict between the current urban land use and plans in the study area were evaluated.

Keywords: Site selection criteria; natural structure; Kucukcekmece.

Geliş tarihi: 03.12.2015 Kabul tarihi: 06.03.2016

İletişim: Ufuk Fatih Küçükali.

e-posta: ufukucukali@aydin.edu.tr

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Giriş

Kent doğal çevre, insan ve onun faaliyetlerine bağlı olarak oluşan çok yönlü ilişkiler ağına sahip bir yerleşim birimidir. Tarihsel olarak da kentin varlığı ve gelişme sürecinin, daha çok kentsel alan ve çevresine ait jeomorfolojik özellikler, uygun iklim koşulları, verimli topraklar ve su kaynakları gibi doğal çevre bileşenlerinin sağladığı olanaklara bağlı olduğu görülmektedir. Bunun yanında kentsel gelişim ve kentsel büyümede sosyo-ekonomik ve kültürel etkenlerin de rolü yadsınmaz. Kentlerin doğuş ve gelişmesini etkileyen ana etmenin öncelikli olarak uygun çevre koşullarının sunduğu avantajlar ve bu avantajın zamanla, teknoloji ve sosyal örgütlenmeyi de destekleyerek kentsel büyümeyi ve kent kimliğinin farklılaşmasını beraberinde getirdiği görülmektedir (Pacione, 2001,317).

Günümüzde yeni yerleşim yerlerinin üretimi amacıyla yapılan planlama çalışmalarında daha çok sosyo-ekonomik ve demografik faktörler değerlendirilmekte, kent varlığının temel unsuru olan doğal çevre bileşenleri ve doğal yapı özellikleri ihmal edilmektedir. Oysa kentleşme süreci üzerine etkili faktörleri; sosyal, kültürel ve tarihi faktörler ile doğal çevre faktörleri olarak iki ayrı grupta incelemek mümkündür.

Doğal yapının kentleşme olgusuna etkisi yanında çevre ve kentleşme ile ilgili makro politikaların ortaya koyduğu mega projelerin İstanbul'un mekân organizasyonunu büyük ölçüde dönüştürdüğü görülmektedir. Bu mega projelerin otonom kararlar sonucunda uygulamaya geçirilmesine bağlı olarak planlama hiyerarşisi en üst ölçekten alt ölçeklere kadar bozulmakta ve eklektik bir planlama anlayışı ile rant temeline dayanan projeler ortaya çıkmaktadır. Araştırma alanı olan Küçükçekmece ilçesi Atakent Mahallesi yukarıda bahsedilen olgular çerçevesinde değerlendirildiğinde bu olguların planlamadan uygulamaya yoğun olarak yaşandığı bir prototip bölge olma özelliğindedir. Bu noktada araştırma alanının tarihi gelişimi incelendiğinde araştırma alanı olan Küçükçekmece ilçesi Atakent Mahallesi'nin 1979 yılında Toplu Konut Alanı ilan edildiği görülmektedir. 1984 yılına kadar sağlıklı bir kamu-laştırma çalışması yapılamamakla birlikte alan, 1984-1985 yıllarında T.C. Emlak Bankası tarafından, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi'ne önerilmiş, toplu konut nazım ve uygulama planlarının yapılmasına başlanmıştır. Halkalı Toplu Konut Projesi, Toplu Konut Kanunu kapsamında 80'li yıllarda T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi tarafından özel firmalara ihaleyle Emlak Bankası kanalıyla yaptırılan kent dışı bir uydu kenttir. Bölgedeki 3 etap halindeki ilk yapılaşmalar 1990 yılında başlamış ve 2001 yılında tamamlanmıştır. Halkalı çöplüğünün 90'lı yılların ortasında kapanması, sağlık ve ulaşım yatırımları, özel üniversitelerin bölgeye gelmesi, sanayi bölgelerine yakınlık ve konumundan dolayı bölge yatırımcıların gözdesi durumuna ulaşmış ve özel sektör de bu gelişmede yerini almıştır.

Amaç

Yapılan araştırma ile 1996 yılından günümüze Küçükçekmece ilçesi Atakent Mahallesi'nin yerleşim alanlarındaki değişimleri ve nedenleri üzerine analitik bir çalışma yapılarak çalışmanın ileride bu yönde yapılacak çalışmalara altlık oluşturması amaçlanmaktadır.

Materyal ve Metod

Çalışmada materyal olarak daha önceden konuyla ilgili hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerinden, TOKİ tarafından hazırlanan plan raporundan, çeşitli web sitelerinden ve İBB tarafından sağlanan uydu görüntülerinden yararlanılmıştır. Ayrıca İBB Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü AR&GE yetkilileri ile görüşülerek bilgi alınmış ve İBB tarafından hazırlanan ilgili raporlar incelenmiştir. Bölge için yapılan 2010 tarihli meri plandaki analizlerden araştırma alanının fiziki ve coğrafi yapısı hakkında bilgiler elde edilerek değerlendirilmiştir. Çalışmada ihtiyaç duyulan 1996, 2009 ve 2014 yıllarında İBB tarafından hazırlanmış yüksek çözünürlüklü ortofoto görüntüleri elde edilmiş, ArcGIS 10.1 yazılımı kullanılarak alanın 1996, 2009 ve 2014 yıllarında yerleşim alanları ve değişimleri irdelenmiştir.

Bulgular

Araştırma Alanı Doğal Yapı Özellikleri

Coğrafi konum

İstanbul'un batı yarısında yer alan 11.845 hektarlık bir alana sahip ve Marmara Denizi'nin kuzey kıyısına kadar uzanan Küçükçekmece ilçesi; kuzey ve kuzeydoğuda Gaziosmanpaşa, doğuda Esenler, Bağcılar ve Bahçelievler, güneyde Bakırköy, Marmara Denizi ve Avcılar, güneybatıda yine Avcılar ve batıda ise Büyükçekmece ilçeleriyle çevrilmiştir. Araştırma alanı olan Atakent Mahallesi ise İstanbul'un batısında, Küçükçekmece ilçesi sınırları içerisinde yer alan yaklaşık 890 hektarlık alanı kaplayan bölgedir (Şekil 1- Şekil 2). Kuzeyinde TEM otoyolu, güneyinde Halkalı, doğusunda Atatürk ve Mehmet Akif Mahalleleri, batısında Yarımburgaz Mahallesi bulunmaktadır.

Doğal Yapı

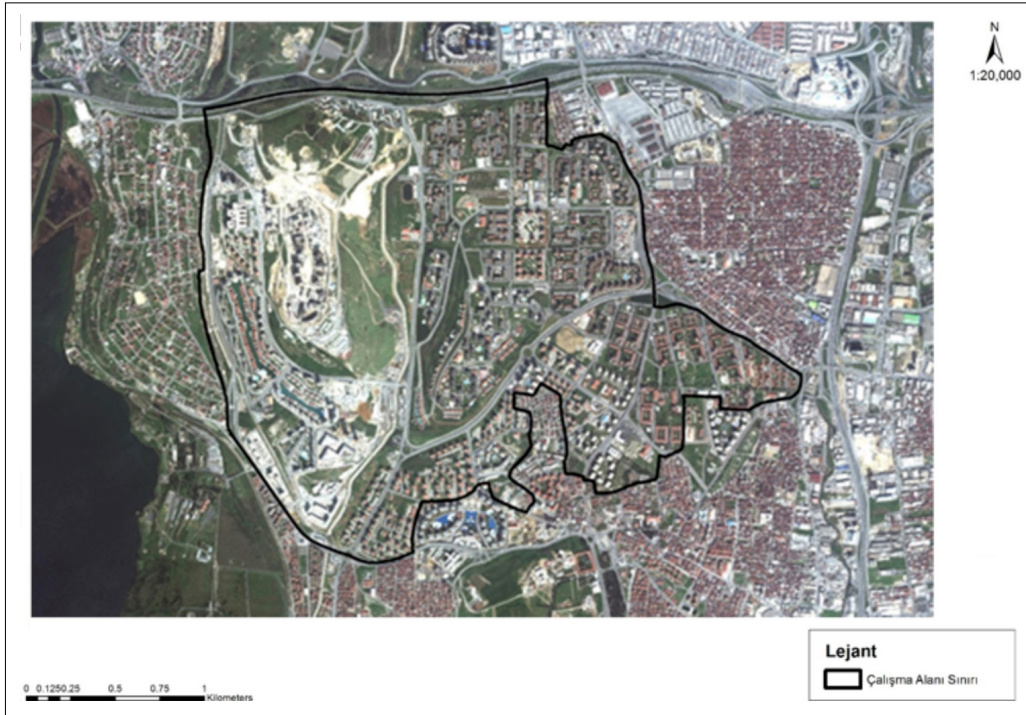
Küçükçekmece ilçesi geniş düzlükler halinde hafif engebeli bir alana yayılmıştır. İlçenin topoğrafik yapısı incelendiğinde deniz ve göl kıyılarında içeriye doğru yükseltilerin arttığı görülmektedir. Kuzeye doğru oluşan tepelerin yükseltileri 200 m'yi bulmakta olup eski Halkalı Çöplüğü bölgesi (Tema İstanbul) dışında engebessiz olduğu görülmektedir. Araştırma alanının eğim değerleri incelendiğinde toplam alanın %73'ünün %15 eğim değerinin altında olduğu görülmektedir. Diğer kısımlarda %20 eğim görülmektedir. Eğimlerin en fazla olduğu yerler Hasedere ve Menekşe (Hamam) Dereleri'nin oluşturduğu vadi yamaçlarında görülmektedir (Şekil 3).

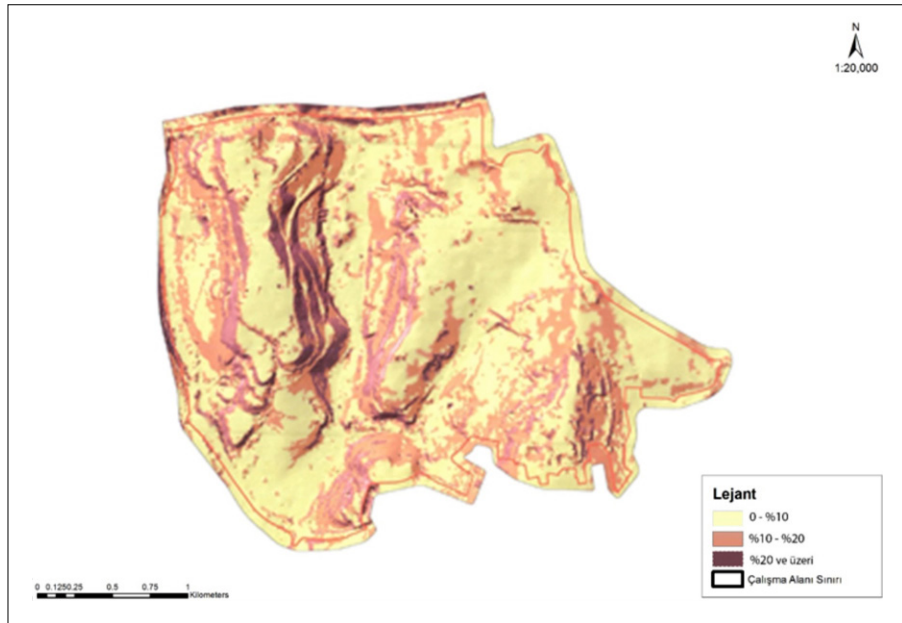
Şekil 1. Araştırma alanının konumu (Url-1).

Araştırma alanı ağırlıklı olarak batı ve kuzeye doğru yönelmiştir. Alanın %24'ü batıya, %18'i doğuya, %24'ü kuzeye doğru yönelmiştir. Araştırma alanında topoğrafya, Küçükçekmece Gölü sınırında + 0 kotundan, alanın güney-batısında kalan

alandaki 130 m kotuna kadar yükselmektedir. Hasandere ve Menekşe (Hamam) Dereleri topoğrafyayı ikiye bölmüştür. Alanın %45'i 50 m kotunun altında, %51'i 50 – 100 m kotları arasında, %4'ü 100 m kotunun üzerindedir. Araştırma alanının topoğ-

Şekil 2. Araştırma alanı sınırı (Url-2).

Şekil 3. Eğim Analizi (TOKİ, 2010'dan değiştirilmiştir).

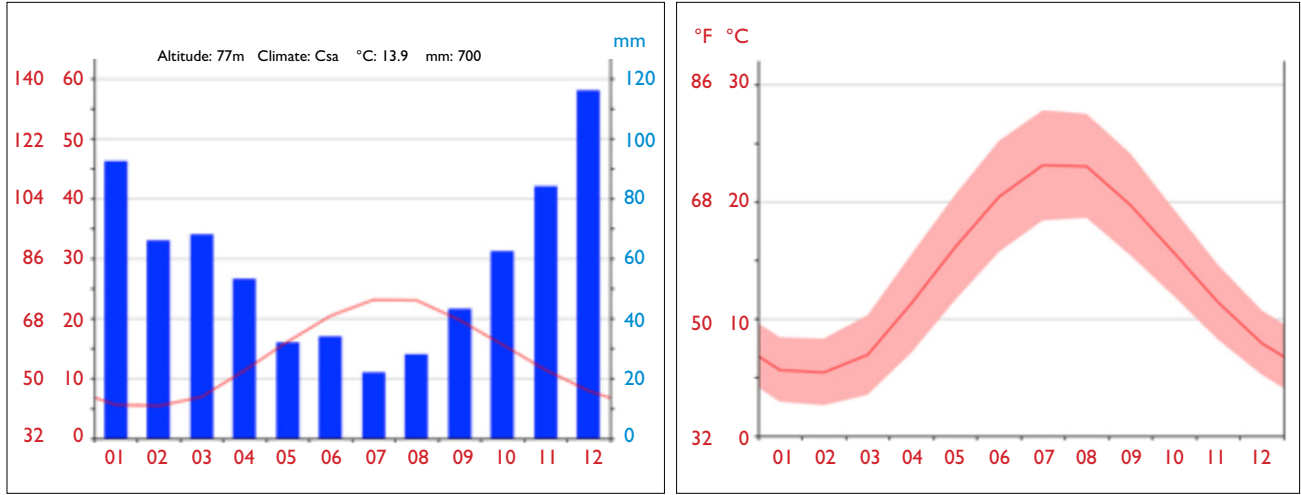
rafik özellikleri açısından yerleşime uygunluk değerlendirmesi yapıldığında eğim, bakı ve yükselti kriterlerinin birlikte değerlendirilerek yerleşim için en uygun alanların tespit edildiği söylenemez. 2014 yılı yerleşim yerlerinin dağılımını gösteren şekilde de (Şekil 12) görüldüğü gibi Hasandere ve Menekşe (Hamam) Dereleri yamaçları dışında tüm araştırma alanının yerleşim yerleri ile kaplı olduğu görülmektedir. Topoğrafik ve jeomorfolojik özelliklerin yanında jeolojik özelliklerin de yeni

yerleşim yerleri için yer seçimi kriteri olarak kullanılmamıştır.

İstanbul ili yoğun kentleşme ve Kuzey Anadolu Fayı'na yakınlığı nedeniyle, çok yüksek bir deprem riski altındadır. Araştırma alanı jeolojik açıdan incelendiğinde alanın kuzey batısında geniş bir alanda büyük bir kısmının özellikle 2014 yılında yerleşime açılan dolgu alanlar olduğu görülmektedir. Kalınlıkları 0,5-12 m arasında değişen dolgular yer alır. Bu dolgular genellikle

Şekil 4. Araştırma alanı yerüstü suları (İBB, 2013).

Şekil 5. Araştırma alanı sıcaklık grafiği (Url-3).

toprak, kil, çöp ve inşaat artığı malzemeden oluşur. Dolgu alanlarından özellikle katı atık bulunan kesimlerin üzeri toprak örtüsü ile kapatılmıştır. Bunun yanında Hasanoğlu Deresi boyunca düşük kotlu, yeraltı suyu bulunduran ve olası depremlerde sıvılaşma potansiyeli beklenen alüvyal çökeller, araştırma alanının doğusunda sıvılaşma problemi olan Gürpınar formasyonu ve alanın güneyinde de geçirimsiz kaya niteliği taşıyan Ceylan formasyonuna rastlanılmaktadır (İBB, 2007). Jeolojik açıdan alan kullanım deseni incelendiğinde Hasanoğlu Deresi boyunca yer alan alüvyon çökelleri haricinde özellikle 2014 yılında dolgu alanlar yapılaşmaya açılmıştır. İstanbul'da büyük bir depremin ortaya çıkaracağı zararların, insan hayatı, fiziki yapı, sosyo-ekonomik hasar ve çevre açısından telafi edilemez ve yönetilemez boyutlarda bir afete neden olacağı bilinmekte iken bu yer seçimi kararlarının uygun olmadığı söylenebilir.

Bununla birlikte Küçükçekmece ilçesinde toprak yapısının killi-siltli, kumlu-çakıllı, karbonatlı ve parçalanmış kaya olmak üzere 4 farklı toprak grubunda olduğu görülmektedir (İBB, 2013). Killi-siltli toprak grubu araştırma alanının dere yatakları ve mansap kısımlarında yer alır ve toplam 5,6 km²'lik alanı kaplamaktadır. Kumlu-çakıllı toprak grubu kum ve çakıllardan oluşur ve araştırma alanında Hasanoğlu Deresi yamaçlarında akmalara neden olmaktadır. Karbonatlı toprak grubu 46 km²'lik bir alanı kapsayıp; parçalanmış kaya, sert kireçtaşı ve kumtaşlarının irili ufaklı parçalarından oluşur ve alanın kuzeyindeki, yaklaşık 80 km²'lik alanı kapsar. Genelde yerleşime uygun olmayıp, kolayca taşınmaya uğrayabilen bir toprak sınıfıdır. Araştırma alanında karbonatlı toprak yapısı görülmektedir. Ayrıca bölgeden geçen iki derenin yataklarında da killi-siltli türü topraklar yer almaktadır (Çevik, 2006). Araştırma alanının toprak yapısı yeni yerleşim üretimi kararlarında Hasanoğlu Deresi yamaçlarındaki akmaların ortaya koyduğu fiziki sınırlamalar dışında belirleyici bir kriter olarak göz önünde bulundurulmamıştır denilebilir.

Doğal yapı kriterleri arasında hidrolojik yapı değerlendirildiğinde araştırma alanında yer alan akarsuların sanayileşme nedeniyle yerleşim alanları ve sanayi alanları içinde kalmış olduğu, bunun yanında bazılarının üstü kapalı durumda yer altına alındığı görülmektedir. Araştırma alanı içerisinde kuzey-güney istikametinde Hasanoğlu Deresi ve Menekşe (Hamam) Deresi bulunmaktadır. Ayrıca alanın yakın çevresinde hidrolojik olarak etki edebilecek Küçükçekmece gölü ve düzensiz debileri ile Kaynarca ve Ayamama Dereleri yer almaktadır.

Atakent Mahallesi jeolojik yapısında dolayı akifer niteliğine sahip formasyonların sınırlı yayılımları, konumları, kalınlıkları ve beslenme havzalarının az oluşu ve morfolojisi nedeniyle yer altı suları açısından oldukça fakirdir (Çevik, 2006).

İklim özellikleri açısından değerlendirildiğinde araştırma alanının sıcak ve ılıman bir iklime sahip olduğu görülmektedir. Kışlar yağışlı ve ılık, yazlar ise kurak ve sıcaktır. Kış ayları yağışlı olmakla beraber Küçükçekmece Gölü'nün iklimi yumuşatma etkisi ile kar ve dondurucu etki asgari düzeyde görülmektedir. Küçükçekmece ilinin yıllık ortalama sıcaklığı 13.9 C°'dir. Yıllık ortalama yağış miktarı: 700 mm olup; 22 mm yağışla temmuz ayı yılın en kurak ayıdır. Ortalama 116 mm yağış miktarıyla en fazla yağış aralık ayında görülmektedir. 23.1 C° sıcaklıkla temmuz yılın en sıcak ayıdır. Şubat ayında ortalama sıcaklık 5.4 C° olup yılın en düşük ortalamasıdır (Url-3).

Hâkim rüzgâr yönü; kuzeydoğu ve güneybatıdan eser, soğuk devre aralık - nisan ayları arasındadır. Kuzeydoğu ve kuzey yönlü rüzgârlar soğuk, nemli ve donlu hava getirirler. Kuzeyden esen yıldız rüzgârı soğuk, sert ve genellikle fırtına biçiminde esmektedir. Ayrıca kuzeydoğu rüzgârları kış aylarında yağmur ve kar yağışlarına, yaz aylarında da havanın serinlemesine neden olmaktadır (Çevik, 2006). Yerleşim alanlarının yer seçimi açısından değerlendirildiğinde iklimsel özellikleri öncelikle

İstanbul'un makro iklim yapısı ve ardından araştırma alanının mikro iklim yapısının belirleyiciliğinde bir kriter olarak ortaya çıkmaktadır. İklim özelliklerinin topoğrafya, hidroloji gibi doğal yapı özellikleri üzerinde doğrudan etkisi söz konusu iken konut üretiminde teknolojik açıdan da yapım teknikleri ve malzeme seçimi iklim parametresi belirleyici olmaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında araştırma alanında iklimsel verilerin yer seçimi kriteri olarak alındığına dair bir emareye rastlanılmamıştır.

Doğal yapı kriterleri arasında yer alan flora ve fauna durumu incelendiğinde Küçükçekmece Havzası'nda açık alanların ağırlıkta olduğu, orman ve makilik alanların toplam havza alanının yaklaşık %20'sini kapladığı görülmektedir. Küçükçekmece Havzası'nda açık alanları genellikle tarım alanları oluşturmakta ve bu alanlarda tarımsal faaliyetler yürütülmektedir. Havzanın bu durumuna karşın araştırma alanında çok az miktarda tarım alanı bulunmaktadır. Bunun yanında araştırma alanının batısında yer alan Küçükçekmece Gölü ve göl kıyılarını içeren uluslararası öneme sahip, Ramsar Sözleşmesi kriterlerine uygun sulak alanlar yer almaktadır. Aynı zamanda bu sulak alanlar Doğal Hayatı Koruma Derneği tarafından Türkiye'de belirlenmiş 97 önemli kuş alanından biri olarak ilan edilmiştir. Küçükçekmece Gölü koruma zonları içerisinde yer alan bu alanlar ile araştırma alanı arasında ekolojik etkileşimler söz konusudur. Araştırma alanının bu doğal ekosistemin etkilenme bölgesi içerisinde yer alması, koruma-kullanma kararları açısından sınırlayıcı ve yönlendirici bir olgu olarak değerlendirilmemiştir. Böylelikle bu tür ekolojik koridorların ve doğal alanların içinde, yanında ve etki alanında yapılan insan faaliyetlerinin neden olduğu habitat parçalanması sorunu bu özel alan için de söz konusudur. Habitatların devamlılığının sekteye uğraması olarak adlandırılan habitat parçalanması 3. Köprü yolu ile İstanbul kuzey ormanlarında en güncel örneklerden biri olarak verilebilir. Ekolojik değerlerin korunması prensibine bağlı birçok uluslararası sözleşme ve Türkiye'nin de tarafı olduğu Avrupa Peyzaj Sözleşmesi bu tür uygulamaları sürdürülebilirlik açısından sorunlu görmektedir. İlgili sözleşmelerde bu tür uygulamaların planlama aşamasında yapılmasına izin verilmemesi, uygulamalar yapılmış ise kısa - orta ve uzun vadede rehabilitasyon çalışmalarının yapılması gerekliliği belirtilmektedir.

Araştırma Alanı Yerleşim Alanlarındaki Değişim

Araştırma alanında 1996 yılından günümüze yapılaşmadaki değişim ve nedenleri ortaya konulurken Halkalı Toplu Konut Alanı, İkitelli Organize Sanayi Bölgesi, eski Halkalı Çöplüğü, Olimpiyat Parkı ve Atatürk Olimpiyat Stadı, bölgede açılan üniversiteler, hastaneler ve önemli konut yatırımları incelenerek bu değişimlerin kronolojisi ortaya konulmuştur.

Halkalı Toplu Konut Alanı

Atakent Mahallesi'nin ilk gelişmesi 1979 yılına dayanmaktadır. Bu yıl içerisinde alınan Başbakanlık kararı ile alan toplu konut

alanı olarak ilan edilmiştir. 1984 yılına kadar sağlıklı bir kamu-laştırma çalışması yapılamamakla birlikte alan, 1984-1985 yıllarında T.C. Emlak Bankası tarafından, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresine önerilmiş, toplu konut nazım ve uygulama planlarının yapılmasına başlanmıştır. Yapılan planlamaya göre; Halkalı Toplu Konut Alanı arazi üzerinde arazinin farklı morfolojik, doğal ve mikro özelliklerine göre farklı yoğunluklarda yerleşim alanı olarak düşünülmüş bir uydu kent projesidir. Halkalı'da sosyal konut kapsamında konut üretilerek ve konut fiyatları ucuz tutularak, kısa zamanda orta gelir grubunun konut sahibi olması hedeflenmiştir. Bölgedeki 3 etap halindeki ilk yapılaşmalar 1990 yılında başlamış ve 2001 yılında tamamlanmıştır. Halkalı Toplu Konut Alanı, 1. Etap 730.000 m², 2. Etap 520.000 m², 3. Etap ise 788.093 m² proje alanına sahiptir. Halkalı Toplu Konut Alanı 1.Etap yerleşiminde 239.342,05 m², 2.Etap yerleşiminde 153.356,17 m², 3.Etap yerleşiminde ise 255.933,34 m² olmak üzere toplam 648.631,56 m² konut alanı bulunmaktadır. Halkalı Toplu Konut Alanı'nda bulunan konut alanları, eğitim, kentsel hizmet alanı, kültürel tesis alanı, ticaret alanları, otopark ve yollara ait verileri tablo 1'de görülmektedir. Toplam 202,80 ha'lık alanda, 11.380 konut bulunur ve alandaki nüfus 45.520 kişidir. Buna göre brüt yoğunluk 224,45 kişi/ha, net yoğunluk da 703,75 kişi/ha' dır. Konut adalarındaki yoğunluk gruplarına bakıldığında, Halkalı Toplu Konut Alanı 1., 2. ve 3. etaplarda yer alan toplam 65 konut adasından, 5'inde hektar başına 1000 kişiden fazla düşmektedir. Konut adalarının 29'u 700-1000 kişi/ha yoğunluk grubunda, 30'u 350-700 kişi/ha'lık yoğunluk grubunda ve sadece 1'i 0-350 kişi/ha yoğunluk grubundadır (Atakan Öznam, 2010).

1988 yılında TEM Otoyolu'nun açılması, eski adı E-5 olarak adlandırılan D-100 (Londra Asfaltı) ile TEM Otoyolu'nu birbirine bağlayan yolun yapılmasıyla bölgede başlayan gelişme süreci Halkalı Toplu Konutları'yla devam etmiş, yolun kenarına birçok sanayi tesisinin yerleşmesi, yöredeki nüfusun olağanüstü bir hızla artmasına sebep olmuştur. Bu sanayileşme hareketinin öncüsü İkitelli Sanayi Bölgesi'dir.

İkitelli Organize Sanayi Bölgesi (O.S.B.)

1980'li yılların ortasında Çevre Sağlığı Müsteşarlığı, İstanbul Valiliği ve İstanbul Büyükşehir Belediyesinin özellikle Tarihi Yarımada (Fatih - Eminönü), Kağıthane ile Haliç çevresine yayılan, çıkardıkları atık, duman, gürültü vb. gibi insan sağlığına zararlı unsurlarla çevreyi kirleten, bu suretle kente ve kent insanına zarar veren, şehircilik açısından olumsuz bir durum ortaya çıkaran küçük ve orta boy sanayi işletmelerini, meskun alanlar dışında, şehircilik ilkelerine uygun ve her türlü altyapısı hazırlanmış alanlarda toplayarak, çevreye zarar vermeden faaliyetlerinin sürdürmelerini sağlamak amacıyla 02.08.1985 tasdik tarihli 1/5000 ölçekli İkitelli O.K.S.B. Nazım İmar Planı hazırlanmıştır. Plana göre yaklaşık 700 ha'lık bir alan çeşitli iş kollarında faaliyet gösteren 36 adet küçük ve orta ölçek-

Tablo I. Halkalı Toplu Konut Alanı sayısal verileri (Atakan, 2010)

		1. Etap 730.000 m ²		
Planlanan Alan	202.80 ha	2. Etap 520.000 m ²		
		3. Etap 778.093 m ²		
Planlanan Alanda Nüfus	45.520 kişi			
Yoğunluk	Brüt: 224.45 kişi/ha	Net: 703.75 kişi/ha		
Hanede Aile Büyüklüğü	4 kişi olarak kabul edilmiştir.			
Toplam Konut Adedi	11.380			
Toplam Taban Alanı	185.426.92 m ²	Brüt TAKS: 0.09		
Toplam Kat Alanı	1.054.480.94 m ²	Brüt KAKS: 0.51		
Toplam Konut Taban Alanı	129.305.39 m ²	Net TAKS: 0.20		
Toplam Konut İnşaat Alanı	937.623.59 m ²	Net KAKS: 1.45		
Birim Alanlar	Alanlar	Toplam Alan İçinde Aldığı Pay (%)		
Konut Alanı	648.361.56 m ²	%32.0		
Araç Yolları	255.234.93 m ²	%12.6		
Otopark	70.844.47 m ²	%3.5		
Spor Alanları	70.233.19 m ²	%3.5		
Park	318.568.29 m ²	%15.7		
Yeşil Alanlar	Yerleşim Alanı Bütününde	Aktif yeşil alan	453.663.57 m ²	%22.4
		Pasif yeşil alan	534.559.35 m ²	%7.5
	Konut Adaları Bazında	Aktif yeşil alan	64.862.09 m ²	%3.2
		Pasif yeşil alan	381.735.97 m ²	%18.8

li sanayi ile toplu işyeri kooperatifine tahsis edilmek üzere 01.02.1985 tarihinde istimlak kararı alınarak Arsa Ofisi'nce kamulaştırma çalışmaları yapılmış ve bedeli karşılığında ilgili kooperatiflere verilerek kooperatiflerin kendi öz kaynakları ile inşaat çalışmalarına başlanmıştır. İkitelli O.S.B.'de kooperatiflerin inşaat faaliyetleri site içinde devam ederken ana arter yol ve altyapıların yapımına Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Fonlar Yönetmeliği'ne göre 1990 yılında kurulan İkitelli Organize Küçük Sanayi Bölgesi Müteşebbis Teşekkülü sorumluluğunda devlet katkısı ile başlanmıştır. 1985 yılından 2000 yılına kadar geçen sürede bölgenin 1985 yılında onanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları muhtelif tarihlerde belediyelerce revize edilmiştir. Ancak İBB ve Küçükçekmece Belediyesi arasındaki görüş ayrılıkları nedeniyle bölgenin son durumunu belirten 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları onaylanmamıştır. 15 / 04 / 2000 tarihinde yürürlüğe giren 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu ve 01 / 04 / 2002 tarihinde yürürlüğe giren Uygulama Yönetmeliğine göre 08 / 01 / 1996 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığınca onaylanan 1/5000 ölçekli Revize Nazım İmar Planı'na uygun olarak 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı İkitelli O.S.B. tarafından yapılmış ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

tarafından 15/11/2002 tarihinde tasdik edilmiştir. Şuan günlük 227.600 kişinin giriş çıkış yaptığı alan Halkalı dâhil tüm İstanbul'a hizmet eden bir sanayi bölgesi olmuştur (Url-4) Sanayi tesislerinin bölgede artması beraberinde hızlı nüfus artışı ve düzensiz yapılaşmalar getirmiştir. Çevrede başlayan ulaşım yatırımları, sanayi bölgelerine yakınlık ve merkezi konumundan dolayı bölge, yatırımcıların gözdesi durumuna ulaşmış ve özel sektörde bu gelişmede yerini almaya başlamıştır.

Eski Halkalı Çöplüğünün Kapatılması

1994 yılında alınan karar ile 1,5 milyon metrekarelik eski Halkalı Çöplüğü kapatılmış, yatırımcılar için bir cazibe alanı yaratılmıştır. Dönemin İBB Zemin ve Deprem İnceleme Müdürü'nün, 21 Aralık 2001 tarihinde basına yaptığı açıklamada 25 ilçede çalışmanın tamamlandığını ve Avrupa Yakası'na ilişkin bilgilerin yer aldığı haritaların hazırlandığını belirtmiştir. Ancak yaptığı açıklamada yerleşime uygun olmayan alanlarda kesinlikle imar hareketlerine izin verilmemesi gerektiğine işaret etmiş ve Halkalı Çöplüğü gibi çok kalın dolgu alanları olan bölgelerde dolgular üzerine yerleşim yapılamayacağını belirtmiş olsa da yerli yabancı birçok yatırımcı bölge için projeler geliştirmiştir (Url -5).

Olimpiyat Parkı ve Atatürk Olimpiyat Stadı

1999 yılında İstanbul'un Başakşehir ilçesi Altınşehir bölgesinde 584 ha'lık alana Olimpiyat Parkı'nın en büyük projesi, uluslararası futbol şampiyonaları ve dünya atletizm şampiyonalarının yapılabileceği, IAAF, FIFA, IOC şartlarına uygun Atatürk Olimpiyat Stadyumu'nun yapımına başlanmış olup 2002 yılında yapımı tamamlanmıştır. Bir dönem Galatasaray Spor Kulübüne tahsis edilen stat şu an ulusal ve uluslararası etkinliklere ve Beşiktaş Futbol Kulübünün maçlara ev sahipliği yapmaktadır (İBB,2013).

Üniversitelerin Açılması

Konut ve sanayi alanında gelişmelere eğitim alanındaki gelişmeler de eklenince Küçükçekmece çekim ve cazibe merkezi olmuştur. İlçenin güneyinde kurulan üniversitelerde okuyan öğrenciler Halkalı - Atakent Mahallesi'nde bulunan konutları tercih etmeye başlamış, bu da bölgede farklı tipolojilerde konut tiplerinin üretilmesine neden olmuştur. 2003'te Sefaköy'de İstanbul Aydın Üniversitesi, 2007'de Sefaköy' de İstanbul Arel Üniversitesi, 2010 yılında Halkalı' da İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi açılmıştır.

Önemli Hastaneler

2009 yılında 300 yataklı İstanbul Mehmet Akif Ersoy Göğüs Kalp ve Damar Cerrahisi Eğitim Araştırma Hastanesi ile 2011 yılında bölgenin batısında TOKİ tarafından 648 yataklı İstanbul Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi açılmıştır.

Bölgedeki Önemli Konut Yatırımları

Bölgedeki ilk konutlar Halkalı Toplu Konutları'dır. Zaman içerisinde Soyak Olimpiakent, Avrupa Konutları, TOKİ Toplu Konutları (Manolya, Menekşe Evleri), Bosphorus City, Dumankaya Miks, Soyak Aparts ve Evostar, Terrace Tema, Güneşpark, Elite City yapılmıştır. Şuan bölgede devam eden eski Halkalı Çöplüğü üzerine kurulan Temapark projesi bulunmaktadır.

Değişimin Kronolojisi

- 1979 – Atakent Mahallesi'nin Başbakanlık kararı ile alan toplu konut ilan edilmesi
- 1984 – Toplu konut ve kamu ortaklığı nazım ve uygulama planlarının yapılmasına başlanması
- 1985 – 1/5000 ölçekli İktisadi O.K.S.B. Nazım İmar Planı hazırlanması ve bölgenin sanayi alanı olması kararlaştırılması
- 1988 – TEM Otoyolu'nun açılması
- 1990 – Halkalı Toplu Konut projesinde I. Etap teslimleri
- 1990 – İktisadi Organize Küçük Sanayi Bölgesi'nin kurulması
- 1994 – Halkalı Çöplüğü'nün kapatılması

- 2001 – Halkalı Toplu Konut projesinin tamamlanması
- 2002 – Olimpiyat Parkı ve Atatürk Olimpiyat Stadı'nın açılması
- 2003 – İstanbul Aydın Üniversitesinin kurulması
- 2004 – Soyak Olimpiakent Projesi
- 2006 – İBB Lojistik Merkezi
- 2007 – İstanbul Arel Üniversitesi'nin kurulması
- 2008 – TOKİ konutları
- 2009 – İstanbul Mehmet Akif Ersoy Göğüs Kalp ve Damar Cerrahisi Eğitim Araştırma Hastanesi ve Avrupa Konutları Atakent 2 Projesi
- 2010 – İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nin kurulması
- 2011 – İstanbul Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Bosphorus City ve Arena Park Alışveriş ve Yaşam Merkezi Projeleri
- 2012 – Avrupa Konutları Atakent 3 Projesi
- 2013 – Elite City, Soyak Aparts, Soyak Evostar Projeleri
- 2014 – Dumankaya Miks ve Terrace Miks Projeleri
- 2015 – Tema İstanbul Projesi
- 2016 – Tema World Eğlence ve Yaşam Merkezi Projesi

Planlar

Yer seçimi sürecinde yeni yerleşim alanları üretiminin planlar ile ilişkisini değerlendirmek için 1/100.000 İstanbul Çevre Düzeni Planı, 1/5000 Ölçekli Atakent (Halkalı) Toplu Konut Alanı Revizyon Nazım İmar Planı, 1/1000 Ölçekli Atakent (Halkalı) Toplu Konut Alanı Revizyon Uygulama İmar Planı incelenmiştir.

İstanbul İl Çevre Düzeni Planı (Meri)

İstanbul'un mevcut sorunlarının çözümünün, mekânsal gelişiminin ve kalkınmasının sürdürülebilir bir biçimde sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılması amacı ile hazırlanan 15.06.2009 onaylı İstanbul İl Çevre Düzeni Planı'na göre Küçükçekmece ilçesi birinci ve ikinci derecede merkezler ile alt merkezlerin kesişiminden oluşan bir bölge olduğu görülmektedir. İstanbul İl Çevre Düzeni Planı'nın genel planlama yaklaşımı; İstanbul'un kentsel gelişme eğilimini doğal ve yapay eşikleri göz önünde bulundurarak planlama olarak belirtilmiştir. Ancak tüm İstanbul genelinde olduğu gibi araştırma alanı özelinde de bu doğal ve yapay eşikler yeterince göz önünde bulundurulmamıştır. Planlama aşamasında bir kısım bu olgular planlamaya yön ver-se de politik karar üreticilerinden gelen baskılar neticesinde tadilatlar yapılmış ve planın çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirlik vizyonu yerine getirilememiştir (Url-6).

Bu tadilatlara örnek vermek gerekirse; 22.8.2006 tasdik tarihli 1/100.000 ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı'nın sentez paftasında (Doğal Yapı Eşik Sentezi-I) "Mutlak Korunacak Alanlar" olarak gösterilen alanlarda yeni yapılaşmalara izin verilmesi amacıyla 15.6.2009 tasdik tarihli yeni 1/100.000 ölçekli planın "Doğal Eşik Sentezi" paftasında, bu alanların "Mutlak Korunacak Alan"dan çıkartılarak, bir alt derecede, "Öncelikle

Çevre Sorunları

Yeni yerleşim alanlarının yer seçiminde doğal yapı özelliklerinin ve doğal eşiklerin göz önünde bulundurulmamasına ek olarak araştırma alanında çok yönlü noktasal ve yaygın kirlilikler ve kirlilik riskleri söz konusudur. Sürekli kentleşme olgusu ile gerek yapılan planlara bağlı olarak yasal, gerekse önlenemeyen kaçak yapılaşmaya bağlı olarak kontrolsüz bir şekilde büyüyen İstanbul'da şehir merkezinin dışında olmasında rağmen, bağlantı yollarına yakınlığı, çevre ilçelerde barındırdığı ucuz işgücü potansiyeli ve coğrafi zenginlikleri ile çeşitli sektörlerdeki sanayi tesis yatırımlarının gözde mekânı olan Küçükçekmece giderek artan bir kirlilik yükü ile karşı karşıyadır. Alanın batısında bulunan göl, evsel ve endüstriyel atıkların neden olduğu kirlilikten yoğun bir biçimde etkilenmekte, kirlilikler nedeniyle de göl, içme suyu amaçlı kullanılamamaktadır. Aynı zamanda İstanbul İl Çevre Düzeni Planı'nda yapılan plan tadilatları ile Küçükçekmece Gölü Havzası, su toplama havzası olmaktan çıkarılmış ve böylece Küçükçekmece Gölü'nün koruma zonlarında ve yakın çevresinde yapılaşmanın önü açılmıştır. Özellikle katı atık, sanayi ve evsel atık sular ve kanalizasyon etkisiyle göl suyu kullanılamaz hale gelmiştir. Aynı zamanda küresel iklim değişikliğine bağlı olarak yaşanan atmosferik olgular gölün su seviyesinde ve kapladığı alanda azalmalara neden olmuştur. Tüm bu değişiklikler Küçükçekmece Gölü su ve kıyı ekosisteminin değişmesine ve ekolojik bozulmalara neden olmaktadır.

90'lı yıllarda kapatılan Halkalı Çöplüğü'nden sızan katı atık sızıntı sularının da toprağa karışması, inşaat atıkları molozlar ve kış mevsiminde buzlanmaya karşı yollara dökülen tuzların toprağa karışması, tarım faaliyetlerinde yanlış yöntemlerin uygulanması, vadi alanları yamaçlarda yer alan yapılaşmalar, ağaçlandırmanın yetersizliği gibi fiziksel, kimyasal ve biyolojik etkenlerle, araştırma alanındaki toprak yapısının bozulmasına, doğal kaynakların tahrip olmasına ve ekolojik döngülerde kopmalara neden olmaktadır.

Bunun yanında sanayi tesisleri, atölyeler, fabrikalar ve evlerde kalitesiz yakıt kullanımı, bacalarda filtre sistemlerinin olmaması veya verimli çalışmaması, motorlu taşıt egzoz gazları, tarımda kullanılan tarım ilaçları ve gübreler hava kalitesinin düşmesine neden olmuştur. Bunun yanında kent için havalanma mekânları olan vadi alanlarında doğal olarak yer alan rüzgâr koridorlarında yüksek katlı yapılaşma ve yanlış alan kullanımlarının yer alması ile bu alanlarının fonksiyonunu yerine getirememesi, yerleşim alanlarının rüzgâr hareketini kısıtlaması hava kirliliğine neden olmaktadır.

Ayrıca yerleşimin kuzey – güney ve doğusundan geçen I. ve II. derece yollar ile demiryolu güzergâhı, gürültü oluşturan kaynaklarından başında gelirken; yoğun yerleşim alanları ve sanayi alanlarının oluşturduğu gürültü bölgede büyük bir gürültü kirliliğine neden olmaktadır. Estetik kaygısı olmadan kullanılan

tabelalar ve reklam öğeleri, birbirleriyle uyumsuz, yoğun yapılaşma, cephe tasarımı ilkelerinden yoksun, salt kullanıcının isteği doğrultusunda tasarlanan cepheler, cephe boyaları, cephe takılarının ortak bir ara yüz oluşturmaması, peyzaj tasarım ilkeleriyle bağdaşmayan kentsel yeşil alan kullanımları görsel kirlilik yaratmaktadır.

Sonuç

Küçükçekmece ilçesi 1987 yılında Şamlar ve Kayabaşı Köyleri ve 25 mahalleden oluşan bir ilçe olarak Bakırköy'den ayrılarak kurulmuştur. 1987 yılından bu yana ilçe sınırlarında değişimler gösteren ilçenin 1992'de Avcılar, 2009'da Başakşehir'in ilçe olmasıyla bugünkü sınırlarına ulaşmıştır. Bugün yaklaşık 127 km²'lik bir yüzölçümüne sahip 25 mahalleden oluşan büyük bir ilçedir. Küçükçekmece ilçesinin en büyük değişim gösteren mahallesi şüphesiz Atakent Mahallesi olmuştur. 1950'li yıllarda başlayan sanayileşme ve buna bağlı olarak artan nüfus için ilk toplu konut uygulamalarından birisi olan Halkalı Toplu Konut Projesi Atakent Mahallesi sınırlarında başlamıştır. 1990 yılında başlanan proje ile yaklaşık 11.000 konut ve 45.000 kişilik bir ilave nüfus yükü planlanmıştır.

1996 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan ortofoto görüntülerine göre Atakent Mahallesi'ndeki mevcut yerleşim alanlarının büyüklüğü 1.040.482 m² olarak görülmektedir (Şekil 7).

Bölgede başlayan bu imar hareketini 1999 yılında başlayan ve 2002 yılında tamamlanan Atatürk Olimpiyat Stadı ve parkının açılması izlemiştir. Uluslararası futbol şampiyonaları ve dünya atletizm şampiyonalarının yapılabileceği, IAAF, FIFA, IOC şartlarına uygun Atatürk Olimpiyat Stadyumu ile başta bölge olmak üzere tüm İstanbul çekim merkezi olmaya başlamıştır. 2001 yılında tamamlanan Halkalı Toplu Konut Projesi'nin sonrasında konut projeleri Soyak Olimpiakent 2004 yılında, 2007-2008 yılları arasında TOKİ Halkalı Toplu Konutları tamamlanarak bölge büyük bir konut alanı olmuştur. 2003'te Sefaköy'de İstanbul Aydın Üniversitesi, 2007'de Sefaköy'de İstanbul Arel Üniversitesi'nin ilçeye gelmesi yakın çevresinde bulunan Atakent mahallesini daha da önemli kılmıştır.

2009 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan ortofoto görüntülerine göre Atakent Mahallesi'ndeki mevcut yerleşim alanlarının büyüklüğü 3.877.088 m² olarak görülmektedir. 1996 yılından bu yana geçen 13 yıl içerisinde 2.836.606 m² bir yerleşim alanlarında artış olduğu, yıllık artış hızının yılda 218.200 m² olduğu hesaplanmaktadır. 1996 yılına göre yapılaşmaya açılacak alanların fazla oluşundan dolayı artış hızı fazladır (Şekil 9).

Yatırımcıların gözde bölgesi olan Atakent Mahallesi'nde başlayan özel sektör projelerinin yanında kamu yatırımları da yapıl-

Şekil 7. 1996 yılı yerleşim alanları haritası (İBB, 2015a).

maktadır. 2009 yılında 300 yataklı İstanbul Mehmet Akif Ersoy Göğüs Kalp ve Damar Cerrahisi Eğitim Araştırma Hastanesi ile 2011 yılında bölgenin batısında TOKİ tarafından 648 yataklı İstanbul Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi yapılmıştır.

2011 ve 2012 yılları bölgedeki yatırımlar için zirve yıl olmuştur. Bu yıllarda yapılan Bosphorus City, Soyak Aparts ve Evostar, Dumankaya Miiks ve Konsept, Elite City, ArenaPark Alışveriş ve Yaşam Merkezi bölgede yerleşme alanlarını arttırmış ve son dönemde inşaatı başlayan Tema İstanbul ve Tema World pro-

jeleriyle Atakent mahallesinde yapılaşmaya açılacak alan iyice azalmıştır.

2014 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan uydu görüntülerine göre Atakent mahallesindeki mevcut yerleşim alanlarının büyüklüğü 5.421.650 m² olarak görülmektedir. 2009 yılından bu yana geçen 15 yıl içerisinde 1.544.562 m² bir yerleşim alanlarında artış olduğu, yıllık artış hızının yılda 102.971 m² olduğu hesaplanmaktadır. 2009 yılına göre artış hızının azalmasıdaki neden yeni yapılaşmaya açılacak alanların azalmasıdır (Şekil 10).

Şekil 8. 2007 yılında Halkalı bölgesinin bir fotoğrafı .

Şekil 9. 2009 yılı yerleşim alanları haritası (İBB, 2015b'den değiştirilmiştir).

Atakent Mahallesi plan kararlarıyla bir toplu konut bölgesi olmuş, zaman içerisindeki çeşitli etkilerle bu karakteri devam etmiştir. 15.10.2010 tasdik tarihli planlama alan sınırı (890.07 ha) ile kesişen araştırma alanındaki yerleşme alanları alanın %61'i olduğu, kalan %39'u ise herhangi bir yerleşimin başlamadığı fakat potansiyelin olduğu alanlardır. Yerleşmelerin henüz başlamadığı alanlar Özel Proje Alanı, Meslek ve Teknik Öğre-

tim Tesisleri Alanı, Park ve Dinlenme Alanı, Kent Yollarıdır. Şuan mevcut plana göre yerleşime açılacak alanlar çok az olmakla beraber Tema İstanbul ve Tema World projeleri gibi Özel Proje Alanı vasfıyla ileride proje geliştirilebilecek toplam alan 85 ha bir alan kalmıştır. Bu alanın fotoğrafı Şekil 11'de görülmektedir. Halkalı bölgesinde kalan ve gelecek yıllarda imara açılacak tek alan fotoğrafta görülen eski Halkalı Çöplüğü'dür.

Şekil 10. 2014 yılı yerleşim alanları haritası (İBB, 2015c' den değiştirilmiştir).

Şekil 11. Halkalı toplu konut alanı.

Araştırma alanında 1996–2009 ve 2014 yılları arasındaki yerleşim alanlarındaki değişim (Tablo 1) incelendiğinde 2009 yılında özellikle Hasanoğlu Deresi vadisinin doğu yamaçlarında ve araştırma alanının güney ve batı sınır noktalarında yoğun yapılaşma görülmektedir. Bunun yanında 2014 yılında özellikle dolgu alanlar üzerinde yüksek yoğunluklu yapılaşmalar ile tüm araştırma alanının da sosyal donatı alanları ve yeşil alana yer kalmayacak şekilde bir yapı stoğu oluşmuştur (Şekil 12). Alanda 1996–2009 yılları arasında yerleşim alanı büyüklüğü toplamda %372 artmıştır. Bu toplam artış yıllık %26,5 artışı ifade

etmektedir. Aynı şekilde 2009–2014 yılları arasında yerleşim alanı büyüklüğü toplamda %140 artmış, bu toplam artış da yıllık %23,5 artış olduğunu göstermektedir. Yerleşim alanlarındaki bu artışın yıllar içinde aynı eğilimde devam ettiği ve fiziki, sosyal ve ekonomik olarak araştırma alanında büyük sorunlar ortaya çıkaracağı bir gerçektir.

Tablo 2’de verilen yerleşim alanlarındaki artış değerlerin en üst ölekte politikalar, bu politikaların yönlendirdiği yasal mevzuat ve yerel yöntemlerin uygulama yaklaşımları ile doğru

Şekil 12. Atakent Mahallesi 1996–2014 yılları arasındaki yerleşim alanlarındaki değişim haritasıdır.

Tablo 2. 1996–2009 ve 2014 yılları arasındaki yerleşim alanlarındaki değişim

Yıl	Yerleşim Alanı Büyükliği (m ²)	Karşılaştırılan Yıllar	Artış (m ²)	Toplam Artış (m ²)	Yıllık Artış (%)
1996	1.040.482				
2009	3.877.088	1996-2009	2.839.606	%372	%26.5
2014	5.421.650	2009-2014	1.544.562	%140	%23.3

orantılı olarak devam edeceği ekoloji – ekonomi ve koruma – kullanma dengesini gözetmeyen bu tür yaklaşımların sürdürülebilir olmadığı açıktır. Salt ekonomi / rant merkezli bakış açısıyla sınırlı doğal kaynak potansiyeline sahip İstanbul’da tarihi, kültürel ve doğal değerler üzerinde geri dönüşü olmayan tahribatlar söz konusu olacak, doğal kaynakların taşıma kapasiteleri aşılarak yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır.

KAYNAKLAR

- Atakan, Ö. B. (2010). İstanbul'da Kamu Kontrolünde Yapıtırılan Toplu Konut Alanlarının Yeşil Alan Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi: Ataşehir – Esenkent – Halkalı Örnekleri, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çevik, D. (2006). Kent Ekolojisi Açısından Küçükçekmece Gölü ve Çevresinin İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İBB, (2007). Mikrobölgeleme Rapor ve Haritalarının Hazırlanması Avrupa Yakası Güney, Yerleşim Amaçlı Mikrobölgeleme Çalışmaları Sonucu Hazırlanan İmar Planlarına Esas Jeolojik - Jeoteknik Etüd Raporu. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Deprem Risk Yöntemi ve Kentsel İyileştirme Daire Başkanlığı Zemin ve Deprem İnceleme Müdürlüğü, Nihai Rapor, İstanbul.
- İBB, (2013). Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü, Ar&Ge Arşivi, İstanbul.
- İBB, (2015a). Harita Müdürlüğü; 1996 yılı Küçükçekmece Atakent Mahallesi Ait Ortofoto Görüntüsü, İstanbul.
- İBB, (2015b). Harita Müdürlüğü; 2009 yılı Küçükçekmece Atakent Mahallesi Ait Ortofoto Görüntüsü, İstanbul.
- İBB, (2015c). Harita Müdürlüğü; 2014 yılı Küçükçekmece Atakent Mahallesi Ait Uydu Görüntüsü, İstanbul.
- Pacione, M. (2001). Urban Geography (a global perspective), Roudledge Publ., London, Newyork.
- T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ), (2010). İstanbul İli, Küçükçekmece İlçesi, Atakent (Halkalı) Toplu Konut Alanı 1/5000 Ölçekli Revizyon Nazım ve Uygulama İmar Planı Açıklama Raporu. Ankara.

İnternet Kaynakları

- Url-1 İstanbul Büyükşehir Belediyesi rehber haritası, <http://sehirrehberi.ibb.gov.tr> [erişim: 31.03.2015]
- Url-2 Digital Globe, Başarsoft; uydu görüntüsü, <http://maps.google.com> [erişim: 31.03.2015]
- Url-3 Küçükçekmece iklim verileri, <http://tr.climate-data.org/location/7420/> [erişim: 31.03.2015]
- Url-4 İkitelli Organize Sanayi Bölgesi verileri, <http://www.iosb.org.tr/> [erişim: 15.04.2015]
- Url-5 Eski Halkalı Çöplüğü haberi, http://www.zaman.com.tr/bolge-haberleri_coplerinden-yukselen-halkali_2229262.html [erişim: 15.04.2015]
- Url-6 İstanbul İl Çevre Düzeni Planı, <http://www.planlama.org/index.php/haberler/guncelhaberler/1180-1100000-oelcekli-istanbul-cevre-duezeni-plan-ve-plan-raporu> [erişim: 14.04.2015]
- Url-7 İstanbul Büyükşehir Belediyesi meclis kararları, <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Pages/MecelisKarari.aspx?KararID=18508> [erişim: 15.11.2015]

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Biyokütle Enerjisi Karacabey'in Kırsal Kalkınması İçin Bir Potansiyel Olabilir mi?

Can Biomass Energy Be a Potential for Rural Development? A Roadmap for Karacabey (Bursa)

Pınar Balcı, Yiğit Evren

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul

ÖZ

Yenilenebilir enerjinin önemi, enerjide dışa bağımlılığı azaltması ve çevreye verdiği olumsuz etkilerin en düşük seviyede olmasından dolayı giderek artmaktadır. Yenilenebilir enerji türlerinden olan biyokütle enerjisinde kullanılan hammadde, enerji tarımı uygulaması ile elde edilebilmektedir. Bu sayede, yerel kaynaklara dayalı olarak çevreye dost yenilenebilir enerji üretimi gerçekleştirilmekte, enerji tarımı uygulaması ile tarımsal faaliyetlerde artış görülmekte ve böylelikle özellikle az gelişmiş kırsal karakterli çeper bölgelerde kırsal kalkınma desteklenebilmektedir. Bu çalışmanın amacı, biyokütle enerjisi, enerji tarımı ve kırsal kalkınma ilişkisini Bursa Karacabey Bölgesi özelinde incelemektir. Makalede, Karacabey'in bu konuda sahip olduğu potansiyeller ortaya konulmakta ve kırsal kalkınma için oluşturulan bir yol haritası sunulmaktadır.

Anahtar sözcükler: Yenilenebilir enerji; biyokütle enerjisi; enerji tarımı; kırsal kalkınma

ABSTRACT

The importance given to renewable energy has been gradually increasing as it helps countries to reduce environmental pollution and their dependence on foreign energy. Raw materials used in biomass renewable energy are mainly obtained from the implementation of energy agriculture. In this way; local resources are used for the production of environment-friendly renewable energy, agricultural activities are stimulated and thus rural development can be reinforced in less developed peripheral regions. The aim of this study is to investigate the relationship between biomass energy, energy agriculture and rural development in Karacabey. For this purpose, the potentials of this rural region are studied and a road map for local development is presented.

Keywords: Renewable energy; biomass energy; energy agriculture; rural development.

I. Giriş

Günümüzde yenilenebilir enerji türleri dünya kamuoyunun gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Bunda, yenilenebilir enerji kaynaklarının yerli enerji kaynakları oluşturarak dışa bağımlılığı azaltması ve diğer kaynaklarla karşılaştırıldığında çevreye verdiği olumsuz etkilerinin en düşük seviyede olması gibi faktörler etkili olmaktadır (TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, 2009). Yenilenebilir enerji türlerinden biri olan biyokütle enerjisi, evsel ve organik sanayi artıklarının değerlendirilmesi ve enerji üretimi amaçlı ürün yetiştiriciliği ile elde edilmektedir. Enerji tarımı olarak da bilinen enerji üretimi amaçlı ürün yetiştiriciliği uygulaması ile verimliliği yüksek olan buğday, mısır, şeker pancarı, arpa gibi bitkiler yetiştirilerek biyokütle hammaddesi üretimi sağlanmaktadır.

Biyokütle enerjisi için gerekli hammaddenin enerji tarımı yöntemiyle kırsaldan temin edilmesi, biyokütle enerjisi üretiminde çalışacak işgücünün yakın çevrede yaşayan kırsal nüfustan karşılanması ve üretilen enerjinin yine yakın çevre kırsal alanda kullanılması yerel ekonomik gelişme ve kırsal kalkınma için önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, biyokütle enerjisi - enerji tarımı - kırsal kalkınma ilişkisini Bursa Karacabey örneğinde incelemek ve Karacabey'in bu konuda sahip olduğu potansiyelleri ortaya çıkartarak kırsal kalkınma için bir yol haritası oluşturmaktır.

Yazının bundan sonraki kısmı altı bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde, biyokütle enerjisi, enerji tarımı ve kırsal kalkınma arasındaki ilişki ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, biyokütle enerjisi ve enerji tarımı uygulamaları incelenmiştir. Dördüncü bölüm Türkiye'de biyokütle enerjisinin uygulanabilirliğini, yasal çerçeve, mevcut yatırımlar ve yatırım potansiyeli açısından tartışmaktadır. Yöntemin aktarıldığı beşinci bölümün ardından, altıncı ve yedinci bölümlerde sırasıyla, alan çalışmasının bulguları ve Karacabey için oluşturulan bir yol haritası aktarılmaktadır. Yazı, planlamaya yönelik bir dizi ipucunun sunulduğu sonuç bölümü ile sonlanmaktadır.

2. Biyokütle Enerjisi, Enerji Tarımı ve Kırsal Kalkınma

Günümüzde kullanılan enerji kaynakları en genel hatlarıyla; fosil yakıtlar, gazsal yakıtlar, kömür, nükleer enerji, hidrojen, jeotermal, rüzgâr, güneş, metan gazından elektrik, ağaç, odun, orman ve dalga enerjisidir. Yaygın olarak kullanılan fosil yakıtlara olan talep sürekli artsa da, bu yakıtların sürdürülebilirliği, rezervlerinin azalması ve olumsuz çevresel etkileri sebebiyle mümkün olmayacaktır. Bu sebeplerle ve özellikle sera gazı etkilerinin azaltılması amacıyla gelecekte, yenilenebilir enerji kaynakları olan güneş, hidrojen, rüzgar ve biyokütleden elde edilen yakıtların ön plana çıkması beklenmektedir (Ragauskas vd., 2006).

Yenilenebilir enerji kaynakları, yakıtın yakılması veya yok edilmesini gerektirmeyen, dolayısıyla çevreye zarar vermeyen; güneş, rüzgâr, jeotermal, biyokütle gibi çeşitli kaynaklardır. Yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının özellikle çevre, ekonomi ve enerji güvenliği olmak üzere pek çok açıdan faydası ve diğer kaynaklara kıyasla göreceli üstünlükleri bulunmaktadır (Midilli, Dincer, & Ay, 2006).

Alternatif ve yenilenebilir enerji teknolojileri içinde önemli kaynaklardan biri biyokütledir. Biyokütle enerjisinde kullanılan hammaddeler; odun, ormanlardan elde edilen artık maddeler, tarımsal ürünler ve tarımsal artıklar olarak sayılmaktadır. Bu kaynaklardan elde edilen enerjiye ise biyokütle enerjisi denilmektedir. Biyokütle enerji kaynakları; ısıtma, yakıt ve elektrik enerjisi gibi birçok amaçla kullanılabilir. Biyokütle enerjisi, biyokütle hammaddeleriyle elektrik veya ısı üreten sistemleri; biyoyakıt ise biyokütle ile elde edilen katı, sıvı veya gaz haldeki yakıtları ifade etmektedir (Özertan, 2007).

Enerji tarımı yöntemiyle hem tarım alanları değerlendirilmekte, hem de yetiştirilen bitkilerle biyoyakıt elde edilmesi sağlanmaktadır. Enerji tarımında yetiştirilen başlıca bitkiler; mısır, buğday, soya, şeker kamışı, şeker pancarı, tatlı darı, kanola, ayçiçeği, aspir, pamuk, yoncadır. Bu bitkiler yağ, şeker, nişasta ve selüloz açısından zengin bir içeriğe sahip olduklarından enerji üretiminde yüksek verim elde edilebilmektedir (Brown, 2003). Aynı zamanda tarımsal üretim sırasında ortaya çıkan tarımsal artıkların da değerlendirildiği bu yöntem sayesinde, tarımsal artıkların yakılarak bertaraf edilmesi sorunu ortadan kalkmaktadır.

Günümüzde yaygın olarak kullanılan ve yüksek miktarda üretilen biyoyakıtlar biyoetanol ve biyodizeldir. Biyoetanol, mısır ve şeker kamışı gibi C4 bitkilerinin, ya da şeker pancarı, buğday, çavdar, arpa gibi C3 bitkilerinin fermentasyonu ile elde edilmektedir. Benzinin oktan sayısını artırma amaçlı veya benzin ile harmanlanarak kullanılan biyoetanolün nakliyesi nispeten ucuz ve kolaydır. Biyoetanol çoğunlukla %5-10 oranında benzin ile karıştırılmaktadır, daha yüksek karışım oranlarında direkt benzin ile rekabet edecek bir yakıt haline gelmektedir. Bu karışımlardan %20'ye kadar olanların kullanımı için motorlarda herhangi bir modifikasyon gerekmemektedir. Ayrıca bu karışım egzoz çıkışındaki zararlı gazları azaltarak emisyon değerinin düşmesini sağlamaktadır. Biyodizel ise kolza, kanola, ayçiçeği, soya, pamuk, aspir gibi yağlı tohumlardan üretilmekte ve petrol bazlı dizel ile karıştırılıp kullanılmaktadır. Bu bitkilere ek olarak keten, kenaf, kenevir gibi elyaf bitkileri ve tarımsal (dal, sap, saman, kök, kabuk vb.) ve hayvansal artık ve atıklar ile de biyoyakıt üretmek mümkündür (TÜSİAD, 1998; Eidman, 2005; Walter, 2006; TKB, 2006; Schnepf, 2007; Bhatt, 2006; Ögüt, 2007; Akınerdem, 2005).

Biyoetanol ve biyodizelin yanısıra bir diğer biyoenerji türü

olan biyogaz ise, organik maddelerin anaerobik ortamda, farklı mikroorganizma gruplarının varlığında, biyometanlaştırma süreçleri ile elde edilen; renksiz, yanıcı, ana bileşenleri metan ve karbondioksit olan, az miktarda hidrojen sülfür, azot, oksijen ve karbon monoksit içeren bir gazdır. Üretim sırasında yan ürün olarak sıcak su ve organik gübre elde edilebilmekte ve bu özelliği ile kırsal alanın temel faaliyeti olan tarım sektörüne temiz ve yerli enerjinin yanısıra yüksek maliyet değerleri olmaksızın organik gübre kullanımı avantajını da sağlamaktadır (Bassam, 2013).

Alternatif enerji kaynaklarının kullanımında, kaynağın fiziksel özellikleri, arazinin coğrafi ve toprak yapısı, ülke içindeki yasalar ve kurumsal yapı, kırsal kesimdeki yerel istihdam, işgücü maliyetleri ve yapılan yatırımların getirisi belirleyici faktörlerdir (Özertan, 2007). Her ne kadar enerji açısından göreceli olarak biyoyakıtların katkısı bugün için düşük ölçekte gözükse de, özellikle tarım ve kırsal kalkınma açısından önemleri oldukça büyüktür (de Vries, van Vuuren, & Hoogwijk, 2007; Zilberman, 2007).

2005 Ulusal Biyoyakıt Raporu'nda da belirtildiği gibi, biyoyakıtlar tarımsal üretimde çeşitliliği sağlayarak tarımsal ekolojide katkıda bulunmakta ve biyoyakıt üretimi yoluyla organik tarımın gelişimini sağlamaktadırlar. Bununla birlikte ürün yelpazesi sağlayarak sürdürülebilir tarımsal yapı için gerekli koşulları hazırlamaktadırlar. Kırsal alandaki tarımsal masrafları azaltmakta ve aynı zamanda alternatif ürün olan yağ bitkilerinin, diğer adıyla enerji bitkilerinin, yetiştirilmesi ile gelirin artmasına katkıda bulunmaktadırlar. Biyoyakıt üretimi sonrası ortaya çıkan organik atıkların değerlendirilmesi ile çiftçiye masrafsız olarak hayvan yemi ve organik gübre temin etmektedirler. Aynı zamanda, biyoyakıtlar ihracat potansiyeli ile ülke ekonomisine önemli katkıda bulunurlar (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2008). Buna ek olarak, biyokütle enerjisi üretimi için yaratılan iş kanalları ile istihdam artışı sağlanmaktadır (Özertan, 2007). Tüm bunlar göz önüne alındığında, biyokütle enerjisi sektörünün kırsal kalkınma açısından ne denli önemli olduğu anlaşılmaktadır.

3. Biyokütle Enerjisi ve Enerji Tarımı Uygulamaları

Avrupa Birliği, hem fosil yakıtlara olan bağımlılığını hem de sera gazı etkisini azaltmak için yenilenebilir enerjiye büyük önem atfetmektedir. Birlik, 2020 yılına kadar genel enerji portföyünün %20'sinin yenilenebilir olması amacıyla çabalarını biyoyakıtlar, ısıtma ve soğutma sektörlerine yoğunlaştırmaktadır (PROGEM, 2012).

Türkiye, ABD ve AB ile biyoyakıt hammadde bakımından karşılaştırıldığında; ABD'de hammadde olarak mısır, soya ve selülozik kaynakların, AB'de ise kolza, ayçiçeği, buğday ve şeker pancarının hammadde olarak değerlendirildiği görül-

mektedir. Türkiye ise ayçiçeği, buğday, şeker pancarı, kano-la, selülozik kaynaklar gibi birçok ürünle zengin bir biyoyakıt hammadde çeşitliliğine sahiptir. Biyoyakıt üretimi bakımından ele alındığında ise; ABD yılda ortalama 28 milyon litre, AB ise 9 milyon litre biyoyakıt üretirken, Türkiye'de yılda ortalama 15 milyon biyoyakıt üretimi potansiyeli bulunmaktadır (Ar, 2012; Pamir, 2015).

ABD ve AB ülkelerinde uygulanan, yakıtta zorunlu biyoetanol harmanlanması politikası Türkiye'de isteğe bağlı olarak uygulanmaktadır. Bunun dışında, ABD ve AB ülkelerinde uygulanan üretici teşvik ve destekleri, yenilenen kanunlarla ülkemizde de uygulanmaya başlanmıştır (Ar, 2012).

AB'de yenilenebilir enerjinin toplam enerjideki kullanım payı 2007 yılında %8.4 iken, ülkemizde bu veri net olarak belirtilmemiştir. Fakat Türkiye'deki mevcut enerji kullanımının %70'inin çevreye zararlı fosil yakıtlardan karşılandığı ve kullanılan toplam enerjinin %72 oranında ithal edildiği bilinmektedir. 2009 yılında yayınlanan Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi'ne göre 2023 yılında yenilenebilir enerjinin toplam üretimdeki payının %30'a çıkarılması hedeflenmektedir. Bu genel çerçeveye bakıldığında görülmektedir ki; Türkiye zengin biyokütle enerjisi potansiyelini değerlendirememekte ve enerji ithalatçısı durumunda kalmaktadır (Karaosmanoğlu, 2009).

Yenilenebilir enerji kullanımında %16 oranıyla Finlandiya'dan sonra ikinci sırada yer alan İsveç, bu konuda önemli bir yer teşkil etmektedir. Çevreye zararlı gaz salınımını azaltmak ve dışa bağımsız şekilde enerji temin edebilmek amacıyla, yenilenebilir enerjinin elektrik üretimine katkısını 2010 yılında %14'ten, %22'ye çıkartmıştır. Stockholm kentinde 450 kamusal ulaşım aracının 400'ü biyoetanol ile çalışmakta ve bu bölgede çalışmalar yürüten Volvo ile araçların hiçbir değişikliğe ihtiyaç duymadan hem benzin hem biyoetanol ile çalışması sağlanmaktadır (Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, 2012).

İsveç'in diğer bir kenti olan 81,000 nüfuslu Kristianstad ise halihazırda tüm enerji ihtiyacını biyogaz ile karşılamaktadır. Fosil yakıtların CO₂ emisyonu ile çevreye verdiği zararlar nedeniyle, kent yönetimi 1999 yılında alternatif bir enerjiye yönelmek istemiştir. Biyoyakıtlar konut, hizmet, sağlık ve eğitim alanlarında, aynı zamanda kamusal ve özel araçlarda kullanılmaya başlanmış, hem ısınmadan hem de ulaşımdan ortaya çıkan CO₂ değerleri önemli derecede düşürülmüştür (European Commission, 1999).

4. Türkiye'de Biyokütle Enerjisinin Uygulanabilirliği

Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemiz gibi büyüyen ekonomilerde de, enerji güvenliği büyük önem arz etmektedir. Ucuz ve

güvenilir enerji kaynakları sanayide, özellikle imalat sanayisinde faaliyet gösteren tüm sektörlerde maliyetleri düşürmekte ve dış piyasa ile rekabeti kolaylaştırmaktadır. Enerji üretim sistemleri ile çevre ve insan sağlığı arasındaki hassas dengenin kurulması sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın temel taşı oluşturduğundan ABD'den Çin'e kadar birçok ülkede ucuz, güvenilir, yenilenebilir ve temiz enerji konusunda çalışmalar yapılmakta ve ittifaklar oluşturulmaktadır. Türkiye'de, hem artan ithal enerji yükünün azaltılması hem de enerji ve çevre sorununa sürdürülebilirlik ilkesi ile yaklaşılması açısından, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanıma sokulması gerektiği ortadadır. Bu bakımdan ülkemizde yenilenebilir enerji türlerinden biyokütle enerjisinin uygulanabilirliğinin anlaşılması, üç farklı başlığın bir arada ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bunlar; yasal çerçeve, yatırım potansiyeli ve mevcut yatırımlar şeklindedir.

4.1. Yasal Çerçeve

Türkiye'nin enerji politikalarında yenilenebilir enerji, ağırlıklı olarak, yerli kaynak olma ve enerjide dış ülkelere olan bağımlılığı azaltma işlevi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Petrol, doğal gaz ve kömür gibi fosil enerji kaynaklarının doğaya saldıkları sera gazları ve bu gazların, insan sağlığı ve çevre üzerinde oluşturduğu zararlı etkiler, sanayileşmenin ve ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi hedefinden dolayı göz ardı edilmiştir. 1980'li yılların başına kadar, Türkiye'de, başta hidroelektrik enerji olmak üzere hayvansal ve bitkisel atık ve artıklar gibi klasik yenilenebilir enerji kaynakları ile jeotermal enerji kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, çağdaş yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik araştırma-geliştirme çalışmalarının başlatılması kararı 1980'li yılların ortalarına rastlamaktadır. İlk olarak, 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, alternatif enerji kaynakları ve güneş enerjisi kullanımının, ülkedeki enerji açığının kapatılması amacıyla teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın uygulanmaya başlandığı 1985 yılından itibaren, güneş ve rüzgâr enerjisi de kullanılabilir enerji kaynakları arasına girmiştir. Çağdaş biyokütle enerjisi sınıfına giren biyoyakıtların kullanımı ise 2000'li yıllardan itibaren başlamıştır (TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, 2009). Arz güvenliğini artırmak ve çevre kirliliğine sebep olan sera gazlarını azaltmak amacıyla Türkiye, geçmişe göre yenilenebilir enerji politikalarına daha fazla önem vermektedir. 2005 yılında yürürlüğe giren 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretim Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun ile yenilenebilir enerji alanındaki yasal düzenlemelerin yapılması Türkiye'de birincil enerji arzında yenilenebilir enerji payının geliştirilmesinin önünü açmıştır. Yenilenebilir Enerji Kanunu dışında 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu ve 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu da yenilenebilir enerjiye ilişkin bir takım düzenlemeler içermektedir. 2009 yılında yayınlanan Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi'ne göre 2023 yılında yenilenebilir enerjinin toplam üretimdeki payının %30'a çıkarılması hedeflenmektedir. Biyokütle bazında ise

konu ile alakalı Çevre Kanunu da önemli bir konumdadır. Biyokütle santrallerine yönelik takip edilmesi gereken kanunlar, ikincil mevzuat, Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu kararları ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı duyurularını kapsamaktadır (Deloitte, 2014). 2007 yılında yürürlüğe giren Enerji Verimliliği Kanunu ve 2012- 2013 yıllarını kapsayan Enerji Verimliliği Strateji Belgesi ise; ağırlıklı olarak enerji israfının önlenmesi, enerjinin etkin kullanımı ve çevre korunumu konuları üzerinde durmuşlardır. Enerji Verimliliği Strateji Belgesi çalışmalarına göre, 2023 yılında Türkiye'nin enerji yoğunluğunun (milli gelir başına tüketilen enerji miktarı) 2011 yılı değerine göre en az %20 oranında azaltılması hedeflenmektedir.

Tüm bu gelişmelere karşın, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı konusunda arzu edilen sonuçlar alınamamıştır. Bunun başlıca nedeni olarak, konuyla ilgili kanunun yürürlüğe girmesinde geç kalınmış olması ve kanuna işlerlik kazandıracak yasal düzenlemeler yoluyla özel sektörün yeterli ölçüde teşvik edilmemesi gösterilmektedir (Kayseri Sanayi Odası, 2007).

Petrol fiyatlarının dalgalandığı, doğal gaz kesintilerinin yaşandığı ve çevre kirliliğine yönelik kaygıların küresel boyutta arttığı bir dönemde, Türkiye'nin doğalgaz ve petrol ağırlıklı bir enerji politikası sürdürerek, kamu yatırımlarını bu alanlara yönlendirmesi çelişkili bir durum oluşturmaktadır. Rüzgâr, güneş enerjisi ve biyoyakıt gibi çağdaş yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılacak yatırımların ise özel sektör girişimciliğine bırakıldığı; yasal düzenlemelerin tüm gelişmelere karşın halen yetersiz kaldığı ve bu durumun hem üreticiyi hem yatırımcıyı zor durumda bıraktığı görülmektedir (TMMOB Makina Mühendisleri Odası, 2007).

4.2. Yatırım Potansiyeli

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın araştırmalarına göre Türkiye'nin toplam biyokütle üretim potansiyeli 15 milyon ton iken mevcutta bunun sadece 6 milyon tonu kullanılmaktadır (Akınerdem, 2007). Türkiye Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü'nün enerji üretim ve tüketimi verileri değişimine bakıldığında ise, 1980-1997 yılları arası enerji üretimi 18.000 Btep'den (Bin Ton Eşdeğer Petrol) ancak 22.000 Btep'e çıktığı, tüketim 32.000 Btep'den 71.000 Btep'e yükseldiği görülmektedir. Üretilen ve tüketilen enerji arasındaki farkın bu denli hızla büyümesi, ülkemizin enerjiye olan ihtiyacını göstermektedir ("Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü - Yenilenebilir Enerji - Biyokütle," 2015).

Yerli enerji üretim projeksiyonuna bakıldığında, Türkiye'nin kendi enerjisini üretecek potansiyellere sahip olduğunu, bu potansiyelin de çoğunlukla biyokütle enerji türlerinden karşılanabileceği anlaşılmaktadır. Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan Biyokütle Potansiyel Atlası (BEPA) çalışması sonucunda Türkiye'nin biyokütle potansiyelinde

hammadde bazında en yüksek potansiyele sahip olan kaynağı, enerji tarımı bitkileri ve artıklarıdır ("Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü - Yenilenebilir Enerji - Biyokütle," 2015).

Tüm bu araştırmalardan anlaşıldığı üzere, Türkiye ürettiği enerjiden çok daha fazlasını tüketen ve enerjiye ihtiyaç duyan bir ülke konumundadır. Yerli enerji kaynaklarıyla ihtiyacını karşılayabilecek yatırım potansiyeline sahip iken, bu durumu değerlendirememekte ve daha önce belirtildiği gibi enerji ithalatçısı durumunda kalmaktadır.

4.3. Mevcut Yatırımlar

Türkiye'de biyokütle enerjisi üzerine olan yatırımlar, biyomotorin, biyoetanol ve biyogaz olmak üzere üç grupta gelişmiştir. Biyomotorin üretiminde, ağırlıklı olarak fabrikalarda ortaya çıkan madeni yağ, sanayi yağlar kullanılmaktadır. Bunlar, biyomotorin üretme amacıyla kurulmayan, atıl kapasiteyi değerlendiren kuruluşlardır. Kasım 2005 itibarıyla Türkiye'de biyomotorin üretimi gerçekleştirebilen tesis sayısı 90 adettir (Afacan, 2005).

Biyoetanol üretimi tesislerine bakıldığında ise, tarımsal ürünü hammadde olarak kullanan ve aktif olarak çalışmakta olan sadece üç adet biyoetanol tesisi bulunmaktadır. İlk defa 2003 yılında yasalarda yer bulan biyoetanol, yatırım açısından henüz biyomotorin kadar gelişmemiştir, dolayısıyla ülke genelinde biyoetanol üretim tesisi sayısı son derece azdır. Mevcut tesisler; şeker pancarından biyoetanol üretimi gerçekleştirmek için kurulan ve Eylül 2007'de işletmeye giren Konya Şeker Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye bağlı yıllık 80.000 m³'lük biyoetanol üretim tesisi, 2004 yılında Bursa'da kurulan 15.000 m³'lük üretim tesisi TARKİM ve 2007 yılında Adana'da kurulan 35.000 m³'lük TEZKİM Tarımsal Kimya İnşaat Sanayi Ticaret A.Ş. üretim tesisidir (Ar, 2012; "Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü - Yenilenebilir Enerji - Biyokütle," 2015). Bahsedilen şirketlerden TARKİM bu çalışma kapsamında ileriki bölümlerde ele alınmıştır.

Son olarak, Türkiye'de biyogaz tesislerine yönelik yatırımları incelemek gerekirse; son yıllarda her iki alanda da özel sektörün ve belediye bünyesindeki kuruluşların birtakım çalışmalar gerçekleştirdiği görülmektedir. Türkiye'de ağırlıklı olarak hayvansal atık ve belediye atıklarından üretilen biyogaz, üretim tesislerinin elektrik enerjisi üretme veya ısınma gereksinimlerini karşılayacak seviyelere ulaşmaktadır. Sektörlere göre biyogaz tesislerine bakıldığında, hayvansal atık ve tarımsal ürünlerden biyogaz üretimi yapan ve mevcutta aktif olarak çalışan iki adet tesis bulunmaktadır (GMKA, 2013). Bu tesislerden biri olan ve Bandırma'da bulunan TELKO Enerji A.Ş. de bu çalışmada ileriki bölümlerde incelemiştir.

5. Yöntem

Biyokütle enerjisinin bir bölgede uygulanabilirliğinin gerçek-

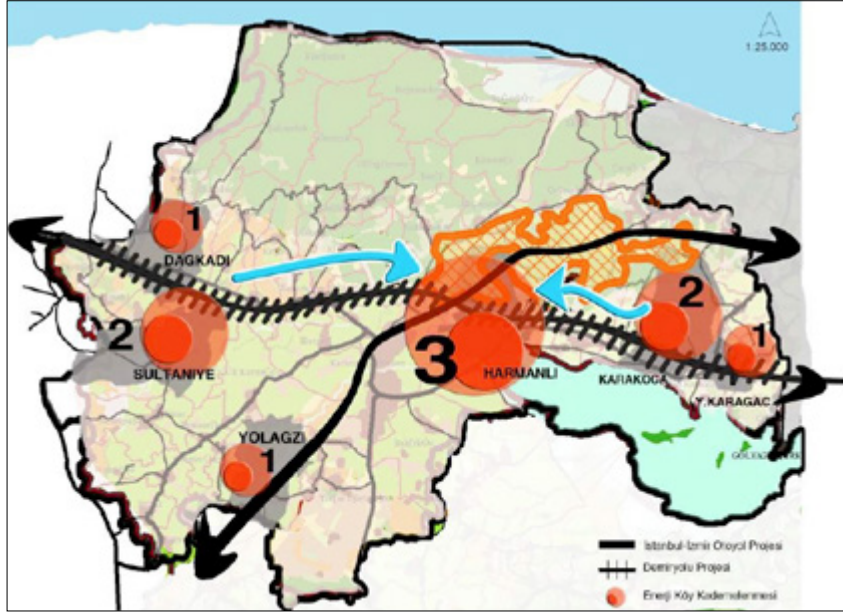
leşmesi temelde iki faktörün durumuna bağlıdır. Bunlardan birincisi, hammadde üreticisinin yer aldığı, çiftçi ve kırsal alandaki üretim faktörü; ikincisi ise, hammaddenin enerjiye dönüşümünün gerçekleştiği firmanın yer aldığı, enerji santral alanı ve işletmecisi faktördür. Bu iki faktörün birbiriyle uyumlu ilişkisi, alanda başarılı bir organizasyonun temelini oluşturmaktadır.

Bu ilişkiyi çalışma alanı Bursa Karacabey'de test etmek amacıyla, iki aşamalı bir yöntem benimsenmiştir. İlk aşamada firma faktörü üzerinde durulmuştur. Bu noktada, firmaların yer seçim kararlarını ve kırsal alan ile kurdukları ilişkiyi anlamak, aynı zamanda bölgeye özgü biyokütle enerjisi uygulanabilirlik ölçütlerini ortaya çıkarmak amacıyla Karacabey İlçesi'ne komşu, benzer kırsal özelliklere sahip Mustafakemalpaşa ve Bandırma ilçelerindeki, iki farklı biyokütle enerjisi firmasının yöneticileriyle ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. 2015 yılının nisan ayında gerçekleştirilen bu görüşmelerin her biri, yaklaşık olarak 30 dakika sürmüş, firma yetkililerinin talebi doğrultusunda sesli kayıt alınmamıştır. Görüşmelerde firmalara ait genel bilgiler, hammadde temini, yer seçim ölçütleri, üretim ve uygulama başlıkları altında sorular yöneltilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise, kırsal alandaki üretim faktörü üzerinde durulmuştur. Bu aşamada derinlemesine görüşme yapılan firmaların uygulamaya ilişkin kırsal alandan beklentileri temel alınarak, Karacabey kırsal bölgesel verileri üzerinden bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Bölgeye ait kırsal alan verileri, 2015 yılının nisan ayında muhtarlarla yapılan anket çalışması ile elde edilmiştir. Anket yapılan köyler; Bayramdere, Dağkadi, Harmanlı, Karakoca, Keşlik, Sultaniye, Yenikarağaç, Yolağzı köyleri olmuştur. Anket çalışması için bu alanların seçilme nedeni, bu köylerin çalışma kapsamında Karacabey merkez köyleri olarak belirlenmiş olmalarıdır. Yapılan anketlerin her biri yaklaşık 40 dakika sürmüş olup, ankette ele alınan temel konu başlıkları; kırsal alana ait genel bilgiler, üretim verileri, tarımsal artık durumu, tarımsal ürünleri pazarlama ve satış, çiftçi ekonomik durumu, kırsal alan donatıları ve altyapısal durum ve genel sorunlar olmuştur.

6. Bulgular

Derinlemesine görüşme yapılan ilk firma TARKİM Tarımsal Kimya Teknolojileri Sanayi ve Ticaret A.Ş. Bursa Mustafakemalpaşa ilçesi, Güllüce Köyü sınırları içerisinde 2004 yılında üretime başlamıştır (Harita 1). Mustafakemalpaşa'da yaygın olarak üretilen mısır, buğday, şeker pancarı ve şeker kamışını hammadde olarak kullanarak biyoetanol üreten bu firma, kendi bünyesinde bulunan enerji danışmanlık şirketinin biyokütle enerjisi üzerine yaptığı çalışmalar sonucu yatırım yapmaya karar vermiş, enerji değeri yüksek ürünlerin Mustafakemalpaşa'da kolay ve yüksek verimde yetiştirilmesi nedeniyle bu alanda yer

Harita 4. Enerji Merkez Köyleri İlişkiler Ağı.

Kuru Marjinal Tarım Toprakları ise üretim tesisi kurmak amacıyla yerleşilebilir alanlar olup, Harmanlı ve Yolağzı Enerji Tarımı Merkez Köyleri'ne yakın konumda bulunmaktadır. Harmanlı Köyü'nün diğer enerji köylerine eş ulaşılabilir konumda bulunması ve güçlü ulaşım ağlarına sahip olması, üçüncü ve dördüncü ölçüt bakımından da ön plana çıkmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda Harmanlı sınırları içerisinde geçen İstanbul- İzmir Otoyolu'nun kırsal alana olan olumsuz etkilerinin Enerji Tarımı Merkez Köyleri arası ilişkilerin gelişmesi amacıyla kullanılmasıyla fırsata çevrilebilmesi uygulama kapsamında ele alınmıştır.

Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmalar sonucu, Karacabey'de enerji tarımı ile biyokütle enerjisi elde edilebilmesinin mümkün olduğu ve bu uygulamanın, alanda kırsal kalkınma kapsamında değerlendirebileceği ortaya çıkarılmıştır. Bu uygulamanın organize edilmesi amacıyla, Enerji Merkez Köyleri'nin Biyokütle Uygulanabilirlik Ölçütleri'ne uygunluğu ile doğru orantılı olarak bir kademelenme belirlenmiştir. Harmanlı Köyü, hem tarımsal karakteri bakımından en yüksek potansiyellere sahip olması, hem de çevre ile dost Biyokütle Enerji Santrali'nin kurulumu ve yerleşimi açısından en uygun alanı sunması dolayısıyla en üst kademe merkez (3) olarak seçilmiştir.

Harita 4'te görüldüğü gibi, İstanbul - İzmir Otoyolu Harmanlı köyü sınırlarından geçerek güneye yönelmektedir. Otoyolun verimli tarım toprakları içerisinde geçirilmesinin Karacabey kırsalına birçok olumsuz etkisinin bulunduğu çeşitli çevrelerce dile getirilmektedir (Bursa Akademik Odalar Birliği, 2012). Fakat otoyol projesinin Uluabat Gölü kuzeyindeki çalışmaların başlatılmış olması nedeniyle, otoyol güzergahı bu şekilde çalışmada kabul edilmiştir. Belirtilen tüm olumsuz yönlerine

karşın, söz konusu proje Enerji Merkez Köyleri arası ilişkilerin güçlendirilmesinde araç olarak kullanılabilir. Ayrıca üretilen biyokütle enerjisinin ihraç edilmek istenmesi durumunda yine İstanbul - İzmir Otoyol ağı aracılığıyla gerekli limanlara ulaşım mümkün olabilecektir.

Sonuç olarak, Şekil 1'de şematize edildiği gibi, Karacabey'de enerji tarımının belirlenen ölçütlere göre uygulanması ve enerji tarımı ürünlerinin yine Karacabey'de biyokütle enerjisi değerlendirilmesi sonucu sekiz ayrı alanda kırsal kalkınma sağlanması mümkün olacaktır.

Şekil 1. Enerji Tarımı ve Kırsal Kalkınma.

7. Karacabey’de Enerji Tarımı Uygulaması İçin Bir Yol Haritası

Alandaki potansiyellerin kullanılması ve güçlendirilmesi ve alanda kırsal kalkınmanın sağlanması amacıyla, Karacabey

kırsalında sürdürülebilir bir biyokütle enerjisi uygulamasının gerçekleşmesi için bir yol haritası tasarlanmıştır. Bu kapsamda kalkınmaya yönelik dört temel eylem şöyledir: (1) Yüksek verime sahip tahıl ürünlerinin yenilenebilir enerji üretiminde hammadde olarak kullanımı; (2) Enerji üretimi ile tarımsal

Tablo 1. Uygulama Çizelgesi–I

Hedef 1: Tarım Sektöründe Rekabet Edilebilir Seviyeye Gelinmesi

	Ayrıntılı Eylem	Yapılacak İş	Ürün	Kuruluş ve Paydaşlar
Anahtar Eylem 1.1: Tarımsal Kaynakların Korunması ve Güçlendirilmesi	Tarım Bilgi Sistemi oluşturulması	Tarım ve Köyüşleri Bak. İl Özel İdaresil Tarım Md. İlçe Tarım Şubesi Muhtarlık	Kırsal alan güncel veri tabanları	Tarımsal ürünler bilgi sistemi, Tarımsal işletme dökümü, Çiftçi kayıt sistemi
	Arazi kullanım ve ürün planlaması	Güncel arazi kullanım verileriyle, sorunların verileriyle, sorunların önlemlerin alınması	CBS’ye dayalı ayrıntılı arazi verileri ve sorun tespiti, önlem ve tedbir projeleri	Tarım ve Köyüşleri Bak. İl Özel İdaresi İl Tarım Md. İl Çevre Md. İlçe Tarım Şubesi
Anahtar Eylem 1.2: Üretimde Verim ve Kaliteyi Arttıracak Sosyal Altyapının Sağlanması	Tarımsal işletmelerin	Tarımsal birliklerin oluşumunun teşviki ve örgütlenme kapasitesinin artırılması	Ortak makine ekipman kullanımı düzeni, ileri teknoloji tarım üretimi	İl Tarım Md. İlçe Tarım Şube. Muhtarlık Ziraat Odası
	Pazarlama sisteminin kurulması	Etkin pazarlama ve örgütlenme sisteminin oluşturulması	Tarımsal Üretici Birlikleri	İl Tarım Md. İlçe Tarım Şube. Muhtarlık Ziraat Odası
Anahtar Eylem 2.1: Enerji İçin Gerekli Olan Tarımsal Hammaddenin Sağlanması	Enerji Merkez Köyleri’nde yağlı tohum yetiştiriciliğinin geliştirilmesi, enerji tarımı ve biyokütle enerjisinin kırsalda kullanımı hakkında bilgilendirilmesi	EMK’lerde yağlı tohum yetiştiriciliği teşvikleri, Çiftçi Eğitim Birimleri ve Üretim Danışmanlık Birimleri ile çiftçinin bilinçlendirilmesi	Biyokütle enerjisi hammaddesinin düzenli olarak elde edilmesi	Bölge Kalkınma Ajansı, Tarım ve Köyüşleri Bak. İl Özel İdaresil Tarım Md. İlçe Tarım Şube. Muhtarlık Ziraat Odası
	Enerji Merkez Köyleri’nde üretilen enerji bitkisi atıklarının değerlendirilmesi	Atıkların çiftçiler tarafından toplu halde Enerji Birimlerine aktarımı, çiftçilerin atıkların dönüşümü konusunda bilinçlendirilmesi	Biyokütle enerjisi hammaddesinin düzenli olarak elde edilmesi	Bölge Kalkınma Ajansı, Tarım ve Köyüşleri Bak. İl Özel İdaresil Tarım Md. İlçe Tarım Şube. Muhtarlık Ziraat Odası
Eylem 2.2: Enerji İçin Gerekli Olan Yatırım ve Organizasyonun Sağlanması	Enerji Merkez Köyleri arası koordinasyonun kurulması	EMK’lar arası kademelenmeye dayalı olarak alt birimler ve sorumlulukların belirlenmesi	Biyogaz Enerji Santrali, Enerji Köyleri Ar-Ge Merkezi, Depolama Merkezi gibi EMK birimler	Bölge Kalkınma Ajansı, Tarım ve Köyüşleri Bak. İl Özel İdaresil Tarım Md. İlçe Tarım Şube. Muhtarlık Ziraat Odası
	Kırsal alanda biyokütle enerji dağıtımının düzenlenmesi	Kırsalda akıllı grid sistem oluşturularak, enerjinin etaplar halinde altbölgelere dağıtımının sağlanması	Akıllı grid sistemi	Bölge Kalkınma Ajansı, Tarım ve Köyüşleri Bak. İl Özel İdaresil Tarım Md. İlçe Tarım Şube. Muhtarlık Ziraat Odası

masrafların azaltılması, üretim sürecinden geriye kalan organik atıkların ise organik gübre olarak değerlendirilmesi; (3) Tarımsal verimi düşüren etmenlere karşı (erozyon, drenaj problemleri vb.) müdahale ve eylem planlarının hazırlanması; (4) Çiftçi destek ve teşvik uygulamalarının eyleme geçirilmesi. Bu çerçevede, öncelikli olarak yürütülecek projeler ise şu şekildedir: (1) Merkez köyler örgütlenmesinin hayata geçirilmesi; (2) Tarım Alanları ve Toprak Koruma Amaçlı Toprak Etüd ve Haritalarının hazırlanması ve beraberinde Erozyon Afet Eylem Planlarının yapılması; (3) Karacabey kırsal sosyal ve teknik altyapı eksiklerinin tamamlanması; (4) İstanbul-İzmir Otoyol güzergâhında Karacabey kırsal alanını korumaya yönelik önlemlerin alınması. Bu modeli hayata geçirecek Uygulama Çizelgesi ise aşağıdaki gibidir:

8. Sonuç

Biyokütle enerjisi, çevre ve iklim sorunlarına çözüm getirme amacıyla alternatif bir enerji kaynağı olarak gündeme yerleşmiştir. Ancak biyoyakıt üretimi sadece enerji ve çevre politikaları ile değil, toprağın biyokütle hammadresi üretimi amaçlı işlenmesinden dolayı tarım ve kırsal kalkınma politikaları ile de yakından ilişkilidir. Enerji tarımına geçişte tarım ürünlerinin enerji hammaddesi olarak kullanılmaları ile birlikte bu ürünlerin üretimi ve bu ürünlere tahsis edilecek kaynaklar genel olarak sosyo-ekonomik yönden kırsal alanda yaşayan tüm bireyleri etkileyecektir. Bunun sonucunda mevcut tarım arazilerindeki faaliyet artacak, tarım ürünlerinin talebinde artış görülecek, yetiştiricilerin yanısıra dağıtım- nakliye ve işleme kanallarında çalışanlar ile birlikte yaratılan iş olanakları ve istihdam artacak, kırsal kalkınmaya destek olunacak ve bunlar da kırsal kesimde yaşam kalitesini artıracaktır. Bu şekilde kentte göçün azalması da mümkün olabilecektir.

Bu çalışma, bahsedilen bu uygulamanın Bursa Karacabey’de gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığını test etmeyi amaçlamıştır. Elde edilen tüm bilgiler ışığında, çalışma kapsamında belirlenen Biyokütle Enerjisi Uygulanabilirlik Ölçütleri ile Karacabey mevcut kırsal karakteri birlikte ele alınmış ve sonuç olarak alanda biyokütle enerjisi üretiminin mümkün ve uygulanabilir olduğu ortaya konulmuştur. Bu durumun yanısıra, dünyada geniş bir uygulama alanına sahip, çevreyle dost yaklaşım olan biyokütle enerjisi uygulamalarının, Karacabey ilçesinde dengeli ve kapsamlı planlama disiplini ile uygulandığında olumlu etkilerinin olacağı vurgulanmıştır.

Araştırmalar ışığında, ülkemizde halen önemi fark edilemeyen biyokütle enerjisi uygulaması hakkında, Karacabey özelinde ve ülke geneli şeklinde iki farklı açıdan olmak üzere, bazı noktalara vurgu yapmakta fayda görülmektedir. Bu uygulamanın test alanı olarak Karacabey ilçesinin seçilmesindeki en temel neden, bu bölgedeki yüksek tarımsal verimliliğe rağmen kalkınamayan tarım kesiminin varlığı olmuştur. Karacabey alanı ge-

nelinde arazi kullanım ve ekiliş planlamasının olmaması, çiftçinin devlet teşvik ve desteklerinden yararlanamaması, tarımsal işletmelerin yararlanacağı tarımsal kooperatifler gibi tarımsal birimlerin örgütlenmemiş halde kalması gibi nedenlerle yüksek verimli tarım alanları günden güne faaliyetini düşürmektedir. Toprakta hammadde elde eden biyokütle enerjisi için de bu tür durumlar önemli yer teşkil eder. Tarım sektörüne sahip çıkmak, aynı zamanda tarımdan beslenen ve yenilenebilir enerji sunan biyokütle enerjisini desteklemek adına bu sorunlar ele alınmalı ve çalışma sonunda sunulan Enerji Merkez Köyleri gibi her iki dala ağırlık veren, potansiyeli değerlendiren, örgütlenmiş, kademeli sistemler kurulmalıdır. Bu sistemlerde önem sırasına göre eylemler gerçekleştirilmeli, uzun vadede sürdürülebilir kırsal kalkınma hedeflenmelidir.

Teşekkür

Bu çalışmanın araştırma aşamasındaki katkılarından dolayı Ge-diz Kaya ve Gürkan Bayraktar’a teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- Afacan, T. (2005). Avrupa Birliği Sürecinde Biyodizel Sempozyumu.
- Aknerdem, F. (2007). Enerji Tarımı Enerji Bitkileri Potansiyelimiz.
- Ar, F. (2012). Biyoetanol Kullanım Zorunluluğunun Türk Ekonomisinde Yaratacağı Etkiler. *Saudi Med Journal*, 33, 3–8. <http://doi.org/10.1073/pnas.0703993104>
- Bassam, N. EL. (2013). *Energy Plant Species: Their Use and Impact on Environment and Development*. Routledge. <https://books.google.com/books?id=1ubeAQAAQBAJ&pgis=1>
- Bursa Akademik Odalar Birliği. (2012). İstanbul - İzmir Otoyol Projesi Tarımsal ve Çevresel Etkiler Raporu.
- de Vries, B. J. M., van Vuuren, D. P., & Hoogwijk, M. M. (2007). Renewable energy sources: Their global potential for the first-half of the 21st century at a global level: An integrated approach. *Energy Policy*, 35(4), 2590–2610. <http://doi.org/10.1016/j.enpol.2006.09.002>
- Deloitte. (2014). Biyokütlenin altın çağı.
- Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi. (2012). Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi Enerji Raporu.
- European Commission. (1999). Fossil Fuel Free Kristianstad. European Commission.
- Karaosmanoğlu, F. (2009). Türkiye Biyoyakıt Potansiyeli ve Son Gelişmeler, (1), 1–13.
- Midilli, A., Dincer, I., & Ay, M. (2006). Green energy strategies for sustainable development. *Energy Policy*, 34(18), 3623–3633. <http://doi.org/10.1016/j.enpol.2005.08.003>
- Özertan, G. (2007). Biyoyakıtlar Türkiye için Ne İfade Ediyor?, 1–13.
- Pamir, N. (n.d.). Enerji Politikaları ve Küresel Gelişmeler, 57–73.
- PROGEM. (2012). Güneş Enerjisi Santrali Yatırım Fizibilitesi.
- Ragauskas, A. J., Williams, C. K., Davison, B. H., Britovsek, G., Cairney, J., Eckert, C. A., ... Tschaplinski, T. (2006). The path forward for biofuels and biomaterials. *Science (New York, N.Y.)*, 311(5760), 484–9. <http://doi.org/10.1126/science.1114736>
- Tarım ve Köyşleri Bakanlığı. (2008). Enerji Bitkileri Tarımı ve Biyoyakıtlar Sektörel Rapor.
- TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası. (2009). V. Yenilebilir Enerji Kaynakları Bildiriler Kitabı.
- TMMOB Makina Mühendisleri Odası. (2007). IV . Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumu.
- Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği. (t.y.). 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'nin Enerji Stratejisinin Değerlendirilmesi.
- Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü - Yenilenebilir Enerji - Biyokütle. Erişim Tarihi Kasım 22, 2015, <http://www.yegm.gov.tr/yenilenebilir/biyokutle.aspx>
- Zilberman, D. (2007). Review of environmental, economic and policy aspects of biofuels. World Bank Publications. <https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=b0GUJrNV8LYC&pgis=1>

KİTAP İNCELEME / BOOK REVIEW

Bir Başkentin Anatomisi 1950'lerde Ankara

Zeki Kamil Ülkenli

Avi Gayrimenkul Değerleme ve Danışmanlık A.Ş.

Künyesinden de anlaşılabilirliği gibi kitap, Dr. M. Nazmi Özalp'in (Darende, Malatya 1932 – Burhaniye, Balıkesir 2006) öğrenciliğinden başlayarak daha sonra devam ettiği, dolayısıyla mekansal olarak eski – yeni karşılaştırmaları yapabilmesine de olanak veren tuttuğu detaylı notlardan oluşmaktadır. Mekan tasarımı ve mimarlık ile profesyonel anlamda bir ilişkisi olmasa da Dr. Özalp, hem profesyonellerin; hem de kentte yaşayan ve kent tarihine edebi açıdan meraklı olan herkesin ilgisini çekebilecek, aynı zamanda da referans olarak kullanılabilir bir eser hazırlanmasını sağlamıştır.

Haluk İmga tarafından, kendi kişisel arşivinden katkıda bulunarak yayına hazırlanan ve Doç. Dr. Orçun İmga'nın dizi editörlüğünde basılan kitapta esas olarak yazarın anılarına hiç dokunulmamış, varsa metindeki maddi hatalar editör tarafından belirtilerek düzeltilmiştir. Metinde adı geçen bazı konuları (örneğin; iş kolları) kentin tarihi içerisinde zenginleştirilmek ve daha net bilgiler sağlamak için Ankara Vilayet Salnameleri'nden ve 1880-1950 dönemi Ankara'sı için Şark Ticaret Yıllıkları'ndan yararlanılmıştır. Yani kitabın yazar ve editör olmak üzere iki kaynakçası vardır ki, bu gerçekten titiz bir yaklaşımdır.

Tıp doktoru ve Türk Müziği Araştırmacısı, yayımcısı olan Özalp aynı zamanda bir kemeçe sanatçısıdır. 1950'de Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesine başlamak için Ankara'ya gelen Özalp, 1956–58 arası Sivas Gürün'de mecburi hizmetini tamamlamak için ayrıldığı Ankara'ya iki sene sonra dönerek 1962'de Dahiliye ihtisasını tamamlamıştır. 1962 sonundan 1975 yılına kadar Ankara dışında olan yazar, 1975'ten vefatına kadar gene Ankara'da ikamet etmiştir.

Kitabın sunuşunda da değindiği gibi Özalp, “kısa aralıklarla kesintiye uğrasa da elli iki yıl” Ankara'da yaşamıştır.

Sunuş kısmında detaylı olarak vurgulandığı üzere; genel olarak şehrin geçirdiği kontrolsüz büyüme ve 1950'lerde yazarı da etkileyen kentin kişilikli dokusunun bozulması kitabın bütününde hissedilmektedir. Yazarın 2003'de kaleme aldığı önsözde değindiği gibi; “Ulus olarak yirmi yıl sonrasını bile göremediğimiz bir gerçektir. Başkentin nazım planını yapan Jansen, kısa sürede başkentin bu kadar kalabalıklaşacağını düşünmemiş. Yapmış olduğu bu plan 1940 yılına gelindiğinde zaten yozlaşmaya başlamıştı. Atatürk bulvarı'ndan başka, bugün kentin doğusu ile batısını birbirine bağlayan ikinci bir anayol yok. Bulvarın bu yoğun trafiği kaldıramadığına her gün tanık oluyoruz. Bir an için o zamanlar düşünülmedi diyelim; daha sonra bu kadar hızlı nüfus artışını hiç bir yetkili göremedi mi? Görüldü ise neden bir önlem alınmadı ve Ankara bir gecekondu cennetine çevrildi? Bu soruların yanıtını vermek bizim işimiz değil. Yanıt vermesi gereken sorumlular da vermiyor ya da veremiyor. Bugünün de geçmişten bir farkı yok. Zamanında önlem alınmaması, yanlış uygulamalar kök saldığından yeni hizmete sokulan alt ve üst geçitler, açılan cadde ve sokaklarla beklenen amaca ulaşamıyor.” (Özalp, 2016: 20) Planlama mesleğinden olmayan herkesin yapacağı bir değerlendirme olarak; yine kent'e damgasını vuran planlama yaklaşımları, günümüzde de olduğu gibi, geçmişin planlama kararları (aslında bir sürecin sonucu olan) bugünden, nokta atışı yaparak sanki plancının yanlış kararı gibi değerlendiriliyor.

Dr. Özalp'in farklı zaman dilimlerinde ve özellikle öğrencilik

yılları sırasında (1950'ler) kent yaşamına ilişkin yapmış olduğu renkli tasvirler hem bilgilendirici, hem de naiftir. Bu tasvirlerde genç yaşında başkent'e gelen bir gencin saf, tarafsız ve başkentten etkilendiği belli olan tanımları var. Dr. Özalp öğrencilik yıllarında Hamamönü, Kurtuluş ve Maltepe'dedir. Döneme biraz da öykünme diyebileceğimiz detaylı anlatımlardan sonra kent'e ilişkin kişisel saptamaları da öne çıkmaktadır; "... Sonra çok eski ve tarihi bir mahalle sanki yapılacak başka bir yer yokmuş gibi yok edilerek yerine bir üniversite oturtuldu." (Özalp, 2016:21) Bahse konu olan üniversite ise malumunuz Hacettepe'dir.

Kitabın giriş bölümü eski Ankara nüfus yoğunluğu, semtler ve detaylı bir anlatım ile imar çalışmalarına ayrılmış. Bu bölümde Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu eserlerinden alıntılar ve ilk belediye başkanı Ali Haydar Bey (Yuluğ) hakkında bilgiler ile; özellikle başından itibaren çalışmalara mesafeli duran, hatta zaman zaman engelleyen Ali Çetinkaya ve Nevzat Tandoğan'dan da detaylı olarak bahsedilmektedir. Yeşil alanlar, Su ve Aydınlatma hatta içki sorunu'nun ele alındığı bölümün bir diğer detaylı alt başlığı ise 1930'larda başlayan gecekondulaşmadır. Eski Ankara'da Spor faaliyetleri ile Eğitim kurumları da hakim ekonomik sektörler ile birlikte değerlendirilmiştir.

İlk bölüm Ankara'nın Akarsular'ına ayrılmıştır. Takip eden ikinci bölüm detaylı olarak Semtler'i, isimlerinin Etimolojik kökenlerinden başlayarak 1950'lerdeki ve günümüzdeki durumları ile anlatmaktadır. Bu bölümde tek tek semt isimlerinin coğrafi konum detayları ile hem 1950'ler, hem de kitabın yazıldığı 2000'li yıllara referans tanımlanması oldukça başarılıdır. Üçüncü bölüm günümüzde de önemli birer kentsel simge olan Camii ve Mescidlere ayrılmıştır.

Sonraki bölümde değinilen mekansal imgeler aslında Anadolu şehirlerinin günümüzde de önemli mekansal öğeleri olan Eski Han'lardır. Bu bölümde adları bilinip kendileri mevcut olmayan Pembe Han, Baki ve Zağfiran Hanları, Tuz Han veya Keçeciler, Tahtakale gibi hanlar ile; günümüzde de farklı kullanımlar için restore edilmiş veya edilmemiş hanlar ele alınmıştır. Ankara'nın eski hamamlarını ele alan bölümden sonra ilk büyük caddeler, kent makroformuna ve günlük yaşamına olan etkileri; gerçekleştirilme öyküleri önemli tarihsel olaylar ile (Anafartalar üzerine düşen uçaklar, 1963, gibi) anlatılmaktadır.

Elbette Ankara'nın eski meydanları etraflarındaki kültürel, ekonomik ve mimari doku ile kitapta ayrı bir yere sahiptir. Sonraki bölüm Ankara'nın eski parklarına ayrılmıştır. Kitapta daha mikro ölçekte değinilen konu Ankara'nın (yazarın değiştiği ile) Ünlü ilk Binaları'dır. Bu bölümde bankalar, hükümet binaları, müze ve kamu binaları gibi dönemin ideolojisi ve kamu yararı anlayışını yansıtan; çoğu yabancı mimarlar tarafından

projelendirilen yapılar, hem sıradan bir vatandaşın, hem de; meraklı ve bu mekanları yaşayan, ilgi duyan bir yazarın gözünden aktarılmaktadır. Bakanlıklar ve Sefaretler (Büyükelçilikler) ayrı bölümlerde detaylı olarak ele alınmışlardır.

Ankara'nın müzelerinin konu edildiği bölümden önce detaylı olarak yazarın da mezun olduğu Ankara Üniversitesi ele alınmış, hem idari yapısının; hem de fiziksel formunun şekillenmesi aktarılmıştır. Kütüphaneler, kentsel mekanın şekillenmesinde yeri olan Kitabevleri ile Hastanelerin ele alındığı bölümden sonra, biz plancılar için ilgi çekici olan bir bölüme; Elli Yıl Önce Ankara'da Ulaşım detaylı bir kısım ayrılmıştır. Sonraki bölümler artık Ankara'nın yaşamına dair öğelerin şekillendirildiği ve şekillendirildiği mekanlara yönelik; "aaa evet" dedirten ve hakim ekonomik yapıların ele alındığı kısımlardır. Sırası ile; o zaman son derece önemli olan Mesire Yerleri, Çeşitli Mesleklere Ait (göze çarpan) işyerleri, Kahvehane ve Kiraathaneler, Oteller, Pastaneler, Tiyatro, Sinema ve elbette Lokantalar, Gazinolar, Pavyon ve Meyhanelerdir. Bu kısımlarda başka kaynaklarda rastlanmayan, aslında üzerlerinde çalışılması gereken ilginç mekanlardan da söz edilmektedir (Atatürk Orman Çiftliği'ndeki Direksiyon Meyhanesi gibi).

Sonuç olarak; kitap, gerek tarihi referanslar ile desteklenmiş içeriği, gerekse; günlük yaşam ekseninde, zaman zaman kişisel yargılar ön plana çıksa ve mesleki olarak bizlerin detaylarına hakim olduğumuz ama kamuoyunda hala birer mit gibi aktarılan konulara değinse de, son derece faydalı bir referans'dır. Bunda kitabı yayına hazırlayan Haluk İmga'nın kişisel arşivinden katmış olduğu görsellerin ve Doç. Dr. Orçun İmga'nın titiz referanslarının etkisi büyüktür ve elbette bu çalışmayı haklı bir bilimsel seviyeye getirmektedir. Öte yandan günümüz Türk kentlerinin sadece yakın geçmişlerine odaklanmış tarihi ve günlük yaşama referans veren anlatımlara nadiren rastlanmaktadır. Elimizdekiler tarihçiler tarafından yazılan, akademik dili bakımından belli bir düzey isteyen yapıtlardır. Bu çalışma ise hem kente dair mekan tariflerinde tarihsel ve niceliksel olarak; hem de dili açısından son derece başarılı bir örnek olarak akademisyenlerin ve ilgi duyan herkesin kütüphanesinde yer alabilecek, güvenilir bir yapıttır.

Kitabın omurgası oluşturulurken 1950'lere sonrasında ise çok yakın bir tarihe kadar mekanların geçirdikleri dönüşümü ve kenti, sıradan bir hemşerisinin gözünden tarifleyen Kevin Lynch'vari bir; "tarih içerisinde Ankara Kent İmgeleri ve değişimleri" yaklaşımının (ki bu kente bakış açısından Kent İmgeleri yaklaşımının ne denli başarılı olduğunu da ispatlamaktadır) bu algının yaratılmasında etkisi çok büyüktür. Maalesef hala özgün kent kimliğini ve belleğini oluşturamamış kentlerimiz için örnek olması adına, Planlama, Kentsel Tasarım ve Mimarlık camiasına duyurulur.

Planlama Dergisi 2015 Yılı Konu Dizini

- Acil ulaşım yolları bkz. 2015;25(1):21–31
- Afet yönetimi bkz. 2015;25(1):21–31
- Akselerometre bkz. 2015;25(3):187–193
- Ankara (1950'ler) bkz. 2015;25(3):239–240
- Ankara bkz. 2015;25(1):44–63
- Antalya Büyükşehir Belediye Meclisi bkz. 2015;25(2):85–92
- Ataşehir bkz. 2015;25(2):93–106
- Atatürk Orman Çiftliği bkz. 2015;25(1):44–63
- Bağcova-İnciraltı EXPO Alanı bkz. 2015;15(1):8–20
- Biyokütle enerjisi bkz. 2015;25(3):228–238
- Bölge planı bkz. 2015;25(3):209–227
- Bursa bkz. 2015;25(3):159–170
- Coğrafi bilgi sistemleri bkz. 2015;25(3):187–193
- Çocuklarda fiziksel aktivite bkz. 2015;25(3):187–193
- Doğal yapı bkz. 2015;25(3):194–208
- Dünya Bankası bkz. 2015;25(1):1–7
- Düzy 2 bölgeler bkz. 2015;25(3):209–227
- Endişe bkz. 2015;25(1):64–79
- Enerji tanımı bkz. 2015;25(3):228–238
- Enerji verimli kentsel planlama bkz. 2015;15(2):177–186
- Enerji verimli yerleşme bkz. 2015;15(2):177–186
- Erdemli bkz. 2015;25(2):134–146
- İBBS2 bkz. 2015;25(2):122–133
- İstanbul
- bkz. 2015;25(1):64–79
- bkz. 2015;25(2):107–121
- bkz. 2015;25(2):93–106
- İzmir bkz. 2015;15(1):8–20
- Kalitatif göstergeler bkz. 2015;25(2):93–106
- Kalkınma bkz. 2015;25(1):1–7
- Kamusalılık bkz. 2015;25(1):44–63
- Kantitatif göstergeler bkz. 2015;25(2):93–106
- Kent bkz. 2015;25(2):147–157
- Kentin ortaklığı bkz. 2015;25(2):147–157
- Kentsel
- devingenlik bkz. 2015;25(1):64–79
- dönüşüm bkz. 2015;25(2):93–106
- kademelenme bkz. 2015;25(2):122–133
- projeler bkz. 2015;25(1):64–79
- yaşam kalitesi bkz. 2015;25(2):93–106
- Kimlik bkz. 2015;25(2):147–157
- Kır-kent ilişkileri bkz. 2015;25(2):134–146
- Kırsal kalkınma bkz. 2015;25(3):228–238
- Komşuluk birimi bkz. 2015;25(3):187–193
- Korelasyon bkz. 2015;25(2):122–133
- Koruma bkz. 2015;25(1):32–43
- Küçükçekmece bkz. 2015;25(3):194–208
- KUDAKA bkz. 2015;25(3):209–227
- Kültürel miras bkz. 2015;25(1):32–43
- Kümelenme bkz. 2015;25(2):107–121
- Küresel konumlanma sistemi bkz. 2015;25(3):187–193
- LGBTT bkz. 2015;25(2):147–157
- Lojistik bkz. 2015;25(2):122–133
- Mekân
- bkz. 2015;25(1):44–63
- bkz. 2015;25(2):147–157
- Mekânsal yakınlık bkz. 2015;25(2):107–121
- Mobilya kümesi bkz. 2015;25(2):107–121
- Mülkiyet bkz. 2015;25(1):44–63
- Neo-liberalizm bkz. 2015;25(1):64–79
- Ontoloji bkz. 2015;25(1):32–43
- Özgün karakter bkz. 2015;25(1):32–43
- Perşembe Pazarı bkz. 2015;25(2):81–84
- Planlama bkz. 2015;25(2):147–157
- Planlama süreci bkz. 2015;15(1):8–20
- Sembolik iktidar bkz. 2015;25(1):64–79
- Sosyal donatı alanları bkz. 2015;25(2):93–106
- Sosyal sermaye bkz. 2015;25(1):1–7
- Sürdürülebilir kentsel planlama bkz. 2015;15(1):8–20
- Tarihi Kent Merkezi bkz. 2015;25(2):81–84
- Tarımsal üretimin dönüşümü bkz. 2015;25(2):134–146
- Tasarım bkz. 2015;25(3):171–176
- TRAI bölgesi bkz. 2015;25(3):209–227
- Varlık bkz. 2015;25(1):32–43
- Yaratıcı endüstri bkz. 2015;25(3):171–176
- Yeniden üretim bkz. 2015;25(1):44–63
- Yenilenebilir enerji bkz. 2015;25(3):228–238
- Yer seçimi kriterleri bkz. 2015;25(3):194–208
- Yerel ekonomi bkz. 2015;25(3):171–176
- Yığılma ekonomileri bkz. 2015;25(2):107–121
- 3PL bkz. 2015;25(2):122–133
- 5216 ve 6360 Büyükşehir Yasası bkz. 2015;25(2):85–92

Planlama Dergisi 2015 Yılı Yazar Dizini

Aysan Buldurur M bkz. 2015;25(1):21–31	Eyüboğlu EE bkz. 2015;25(2):93–106
Balcan C bkz. 2015;25(2):81–84	Görgülü Z bkz. 2015;25(1):64–79
Balcı P bkz. 2015;25(3):228–238	Hansu L bkz. 2015;25(2):85–92
Bayraktar U bkz. 2015;25(2):134–146	Hocaoğlu D bkz. 2015;25(3):171–176
Baysal Balcı S bkz. 2015;25(1):1–7	Kimyon D bkz. 2015;25(1):44–63
Beyhan B bkz. 2015;25(2):134–146	Kiper N bkz. 2015;25(2):134–146
Çubukçu E bkz. 2015;25(3):187–193	Koca F bkz. 2015;25(1):32–43
Demircioğlu F bkz. 2015;25(2):147–157	Korten FG bkz. 2015;25(2):107–121
Efe Güney M bkz. 2015;25(2):147–157	Küçükali UF bkz. 2015;25(3):194–208
Egercioğlu Y bkz. 2015;15(1):8–20	Kurucu H bkz. 2015;25(1):21–31
Ekinci K bkz. 2015;25(1):64–79	Müderrişoğlu B bkz. 2015;25(2):107–121
Ekşioğlu Çetintahra G bkz. 2015;25(3):187–193	Sakarya A bkz. 2015;25(2):122–133
Ercoşkun Ö bkz. 2015;15(1):8–20	Serter G bkz. 2015;25(1):44–63
Erdem Okumuş D bkz. 2015;25(2):93–106	Sınmaz S bkz. 2015;15(2):177–186
Erkiliç H bkz. 2015;25(2):134–146	Toy S bkz. 2015;25(3):209–227
Erkut G bkz. 2015;25(2):122–133	Tunç G bkz. 2015;25(3):159–170
Evren Y bkz. 2015;25(2):122–133	Ülkenli ZK bkz. 2015;25(3):239–240
Evren Y bkz. 2015;25(3):230–240	Yoloğlu AC bkz. 2015;25(2):134–146

Teşekkür

Planlama Dergisi'nin 2015 yılında basılan 25. Cilt ve 1-2 ve 3. sayılarında yayımlanmak üzere gönderilen yayınların değerlendirilme sürecinde katkıları bulunan ve hakemlik yapan Bilimsel Danışma Kurulu üyelerine ve aşağıda isimleri belirtilen hakemlere Yayın Kurulu adına teşekkür ederiz.

Mehmet Rifat Akbulut	Seda Kundak
Esin Özlem Aktuğlu Aktan	Semahat Özdemir
Emre Aysu	Elif Örnek Özden
Burak Beyhan	Pelin Pınar Özden
İclal Dinçer	Ebru Seçkin
Bülent Duru	Betül Şengezer
Erdem Adem Erbaş	Nilgün Görür Tamer
Haluk Gerçek	Handan Türkoğlu
Ferhan Gezici	Asuman Türkün
Emel Göksu	Tolga Ünlü
Sezai Göksu	Sibel Yardımcı